

Hallituksen esitys Eduskunnalle menettämisseuraamuksia koskevan lainsäädännön uudistamiseksi

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan, että rikoslakiin otetaan uusi 10 luku, johon sisältyisivät menettämisseuraamuksia koskevat soveltamisalaltaan yleiset säännökset. Samalla ehdotetaan, että valtaosa niin rikoslain kuin sen ulkopuolisenkin lainsäädännön menettämissäännöksistä kumotaan. Nykyiset menettämisseuraamuksia koskevat säännökset ovat epäyhtenäisiä, eivätkä ne vastaa rikoslain kokonaisuudistuksessa omaksuttuja yleisiä periaatteita.

Rikoslain 10 luvussa säädettäisiin rikoksen tuottaman hyödyn, rikosentekovälineen, rikoksen tuotteen ja rikoksen kohteena olleen omaisuuden menettämisestä sekä toissijaisesta arvon menettämisestä. Lakiin ehdotetaan otettavaksi myös säännökset menettämisseuraamuksen määräämisen yleisistä edellytyksistä.

Luvussa säädettäisiin niin ikään menettämisen rajoituksista sekä menettämisseuraamuksen tuomitsematta jättämisestä. Luvussa on myös säännökset rikoksen tuottaman hyödyn ja sitä vastaavan vahingonkorvauksen suhteesta sekä vakuusoikeuden haltijan suojasta.

Nykyisin menettämisseuraamus tuomitaan viran puolesta. Ehdotuksen mukaan se tuomittaisiin vain syyttäjän tai muun siihen oikeutetun virkamiehen vaatimuksesta tai eräissä tapauksissa asianomistajan vaatimuksesta. Syyttäjälle ehdotetaan annettavaksi oikeus jättää menettämisa vaatimus esittämättä tietyissä tapauksissa.

Lakiin ehdotetaan otettavaksi uudenlainen säännös laajennetusta hyödyn menettämisestä. Yleensä hyödyn menettäminen edellyttää, että on näytetty toteen rikos, siitä tullut hyöty ja kuka rikoksesta on hyötynyt. Laajennettu hyödyn menettäminen olisi puolestaan mahdollista, kun on tehty törkeä rikos taloudellisen hyödyn saamiseksi. Tällöin voitaisiin tuomita menetetyksi myös muuta omaisuutta kuin mikä on osoitettu rikoksella saaduksi, jollei saateta todennäköiseksi, että omaisuus on saatu laillisesti.

Ehdotetut lait ovat tarkoitettut tulemaan voimaan kolmen kuukauden kuluttua siitä, kun ne on hyväksytty ja vahvistettu.

SISÄLLYSLUETTELO

Sivu

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ	1
YLEISPERUSTELUT	4
1. Johdanto	4
2. Nykytila	4
2.1. Lainsäädäntö	4
2.2. Kansainvälinen kehitys ja ulkomaiden lainsäädäntö	7
2.3. Nykytilan arviointi	11
3. Laajennettu hyödyn menettäminen	12
4. Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset	15
4.1. Tavoitteet ja keinot niiden saavuttamiseksi	15
4.2. Keskeiset ehdotukset	16
5. Esityksen vaikutukset	19
6. Asian valmistelu	19
7. Muita esitykseen vaikuttavia seikkoja	19
YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT	19
1. Lakiehdotusten perustelut	19
1.1. Rikoslaki	19
2 luku. Rangaistuksista	19
8 luku. Vanhentumisesta	19
10 luku. Menettämisseuraamuksista	20
1 §. Menettämisseuraamuksen yleiset edellytykset	20
2 §. Hyödyn menettäminen	21
3 §. Laajennettu hyödyn menettäminen	23
4 §. Rikoksentekeväliseen menettäminen	26
5 §. Muun omaisuuden menettäminen	27
6 §. Menettämisen rajoitukset	29
7 §. Menettämisseuraamuksen raukeaminen	30
8 §. Arvon menettäminen	32
9 §. Menettämisseuraamuksen vaatiminen	33
10 §. Menettämisseuraamuksen kohtuullistaminen	34
11 §. Erinäisiä säännöksiä	35
17 luku. Rikoksista yleistä järjestystä vastaan	37
32 luku. Kätkemisrikoksista	39
33 luku. Väärennysrikoksista	39
37 luku. Maksuvälinerikoksista	40
40 luku. Virkarikoksista ja julkisyhteisön työntekijän rikoksista	40
44 luku. Hengen, terveyden tahi omaisuuden suojelemiseksi annettujen määräysten rikkomisesta	40
46 luku. Säännöstelyrikoksista ja salakuljetuksesta	40
50 luku. Huumausainerikoksista	40

1.2.	Metsästyslaki	41
1.3.	Kalastuslaki	42
1.4.	Luonnonsuojelulaki	42
1.5.	Laki matkustaja-alus Estonian hylyn rauhoittamisesta	43
1.6.	Ydinenergi laki	43
1.7.	Metsälaki	44
1.8.	Laki eräiden Suomelle Yhdistyneiden Kansakuntien ja Euroopan unionin jäsenenä kuuluvien velvoitusten täyttämistä	44
1.9.	Laki kulttuuriesineiden maastaviennin rajoittamisesta	44
1.10.	Laki kaksikäyttötuotteiden vientivalvonnasta	44
1.11.	Valmiuslaki	44
1.12.	Elintarvikelaki	45
1.13.	Laki Euroopan yhteisön yhteisen kalastuspolitiikan täytäntöönpanosta	45
1.14.	Lannoitelaki	45
1.15.	Rehulaki	45
1.16.	Siemenkauppalaki	46
1.17.	Laki kansainvälisestä energiaohjelmasta tehdyn sopimuksen eräiden määräysten hyväksymisestä ja sopimuksen soveltamisesta	46
1.18.	Eläinsuojelulaki	46
1.19.	Laki terveydenhuollon laitteista ja tarvikkeista	47
1.20.	Laki eräiden menettämisseuraamussäännösten kumoamisesta	48
1.21.	Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa	48
2.	Voimaantulo	52
3.	Säätämisyjärjestys	52
LAKIEHDOTUKSET		55
1.	Laki rikoslain muuttamisesta	55
2.	Laki metsästyslain 80 §:n muuttamisesta	59
3.	Laki kalastuslain muuttamisesta	60
4.	Laki luonnonsuojelulain 59 §:n muuttamisesta	60
5.	Laki matkustaja-alus Estonian hylyn rauhoittamisesta annetun lain 6 §:n muuttamisesta	61
6.	Laki ydinenergi lain 73 §:n muuttamisesta	61
7.	Laki metsälain 19 §:n muuttamisesta	62
8.	Laki eräiden Suomelle Yhdistyneiden Kansakuntien ja Euroopan unionin jäsenenä kuuluvien velvoitusten täyttämistä annetun lain 4 §:n muuttamisesta	62
9.	Laki kulttuuriesineiden maastaviennin rajoittamisesta annetun lain 14 §:n muuttamisesta	63
10.	Laki kaksikäyttötuotteiden vientivalvonnasta annetun lain 9 §:n muuttamisesta	63
11.	Laki valmiuslain 49 §:n muuttamisesta	64
12.	Laki elintarvikelain muuttamisesta	64
13.	Laki Euroopan yhteisön yhteisen kalastuspolitiikan täytäntöönpanosta annetun lain 8 §:n muuttamisesta	65
14.	Laki lannoitelain 21 §:n muuttamisesta	65
15.	Laki rehulain 41 §:n muuttamisesta	66
16.	Laki siemenkauppalain 19 §:n muuttamisesta	67
17.	Laki kansainvälisestä energiaohjelmasta tehdyn sopimuksen eräiden määräysten hyväksymisestä ja sopimuksen soveltamisesta annetun lain 14 §:n muuttamisesta	67
18.	Laki eläinsuojelulain muuttamisesta	68
19.	Laki terveydenhuollon laitteista ja tarvikkeista annetun lain muuttamisesta	68
20.	Laki eräiden menettämisseuraamussäännösten kumoamisesta	69
21.	Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain muuttamisesta	70

YLEISPERUSTELUT

1. Johdanto

Menettämisseuraamus eli konfiskaatio on rikokseen perustuva seuraamus. Konfiskaatiota ei yleensä lueta rangaistukseksi vaan turvaamistoimeksi. Konfiskaatiolla ymmärretään rikosoikeudessa lakiin perustuvaa omaisuuden korvauksetonta menettämistä rikoksen johdosta. Käsitteeseen katsotaan yleensä kuuluvan myös omaisuuden menettäminen nimenomaan valtiolle. Seuraamuksen perustumisella lakiin viitataan siihen, että rikosoikeudellinen legaliteettiperiaate ulottuu myös konfiskaatioon. Konfiskaatio on toisin sanoen mahdollinen vain, kun laissa on niin säädetty ja vain laissa säädettyssä laajuudessa.

Menettämisseuraamuksia on oikeustieteessä yleisesti jaoteltu erilaisin perustein. Kun konfiskaatio kohdistuu määrättyyn omaisuuteen sellaisenaan, puhutaan esinekonfiskaatiosta ja sen kohdistuessa omaisuuden arvoon puhutaan vastaavasti arvokonfiskaatiosta. Toisesta näkökulmasta konfiskaatiot on jaoteltu sen mukaan, miten sen kohde liittyy rikokseen. Tällöin voidaan puhua rikoksen tuottaman hyödyn, rikoksentekeväliseen, rikoksen tuotteen eli rikoksella aikaansaadun esineen ja rikosesineen eli rikoksen välittömän tosiasiallisen kohteen konfiskoinnista. Myös lainsäädäntö on perustunut näihin jaoteluihin.

Konfiskaatiot voidaan myös jakaa kahteen ryhmään sillä perusteella, mihin konfiskaatio perustuu. Ensinnäkin hyötykonfiskaation tausta-ajatuksena on yksinkertaisesti se, että rikos ei saa kannattaa. Hyödyn menettämällä pyritään osaltaan eliminoimaan rikoksen vaikutukset. Toisena tausta-ajatuksena on se, että hyödyn menettämällä ehkäistään varojen sijoittaminen uusiin rikoksiin.

Esinekonfiskaatio sen sijaan perustuu lähinnä esineen laatuun. Usein menetyksi tuomitulla esineellä, kuten tiirikalla, tietokoneviruksia levittävällä ohjelmalla tai valmistetulla huumausaineella, ei ole laillista käyttötarkoitusta. Usein myös esineen jättäminen rikosentekijän haltuun voisi johtaa sen käyttämiseen uusiin rikoksiin, vaikka esineellä sinänsä olisi laillisiakin käyttötapoja. Silloin kun esineen sijasta tuomitaan sen arvo menetetyksi, on taustalla ennen kaikkea yhdenvertaisuuden ja ennustettavuuden vaatimus. Menettämisseuraamuksen ankaruus ei

saa riippua siitä, käyttääkö esimerkiksi rikosentekijä omaa vai lainattua välinettä rikoksessa. Kuten rangaistuksella on menettämisseuraamuksellakin siis yleis- ja erityisestävä vaikutuksensa.

Menettämisseuraamuksia koskevien säännösten uudistaminen on osa rikoslain (39/1889) kokonaisuudistusta. Nykyinen säännöstö on osaksi vanhentunutta ja epäjohdonmukaista, eikä sitä ole aiemmin tarkasteltu kokonaisvaltaisesti. Rikoslain kokonaisuudistuksen ensimmäisessä vaiheessa säännöstelyrikoksia koskevaan rikoslain 46 lukuun otettiin nykyaikaiset säännökset muun muassa rikosesineen menettämisestä, menettämisen rajoituksista, arvon menettämisestä ja menettämisseuraamuksen kohtuullistamisesta. Näitä säännöksiä on osaltaan käytetty apuna tätä esitystä valmisteltaessa.

Esitykseen sisältyy useita uudenlaisia säännöksiä. Näistä merkittävimmät ovat laajennettu hyötykonfiskaatio, vahingonkorvauksen ja hyötykonfiskaation välisen suhteen määrittäminen uudelleen sekä säännös siitä, että menettämisseuraamuksen tuomitseminen edellyttää nimenomaista vaatimusta.

Esityksessä on lähdetty siitä, että rikoslain 10 luvun säännökset ovat sovellettavissa sekä rikoslaisia että sen ulkopuolella rangaistavaksi säädettyjen tekojen seuraamuksena ilman erillistä viittausta. Edelleen on tarpeen säilyttää laissa tiettyjä tilanteita varten erityissäännökset siitä, missä määrin yleissäännökset soveltuvat.

2. Nykytila

2.1. Lainsäädäntö

Konfiskaation edellytyksistä ei säädetä laissa. Oikeustieteessä ja oikeuskäytännössä on vakiintuneesti katsottu, että menettämisseuraamuksen edellytyksenä on rangaistavaksi säädetty teko, rikos. Menettämisseuraamus voidaan kuitenkin tuomita, vaikka kyseessä olisi syyntakeettoman teko tai rikosentekijä olisi rangaistusvastuusta vapaa niin sanotun anteeksiantoperusteen johdosta.

Rikoksen tuottaman taloudellisen hyödyn menettämisestä on yleissäännös rikoslain 2 luvun 16 §:n 1 momentissa ja rikosentekoväliseen menettämisestä vastaavasti saman pykälän 3 momentissa. Kummastakin konfiskaation muodosta säädetään myös eri tavoin

monissa erityissäännöksissä. Rikoksen tuotteen ja rikosesineen menettäminen on yksinomaan erityissäännösten varassa.

Rikoslain 2 luvun 16 §:n 1 momentin mukaan rikoksen tuottama taloudellinen hyöty on tuomittava menetetyksi rikoksenteikijältä tai siltä, jonka puolesta tai hyväksi hän on toiminut. Jos rikos on tavanomainen tai ammatillainen, on pykälän 2 momentin mukaan arvioitava konfiskoitava määrä koko rikollisen toiminnan laajuutta silmälläpitäen. Jos rikoksen tuottama hyöty vastaa rikoksesta kärsineelle aiheutunutta vahinkoa, hyötyä ei tuomita menetetyksi, vaan vahingonkorvaus on ensisijainen. Oikeuskäytännössä on vakiintuneesti katsottu, että jo mahdollisuus vahingonkorvausvaatimukseen esittämiseen estää hyödyn konfiskoimisen.

Rikoslain 2 luvun 16 §:n 3 momentin nojalla voidaan tuomita menetetyksi rikosenteikijälle tai sille, jonka puolesta tai hyväksi hän on toiminut, kuuluva rikosentekoväline. Edellytyksenä on, että rikos on tapahtunut ja että välinettä on käytetty rikoksen tekemiseen tai se on yksinomaan tai pääasiallisesti rikoksen tekemistä varten valmistettu tai hankittu.

Rikoslain 2 luvun 16 §:n 4 momentin mukaan henkilö, jolla on pantti- tai pidätysoikeus taikka kiinnitys konfiskoitavaan esineeseen tai omaisuuteen, voi saada maksun sen arvosta saamisen eräänymisestä riippumatta. Samoin maksun voi saada henkilö, joka on kärsinyt vahinkoa rikoksen johdosta ja joka ei ole saanut vahingonkorvausta rikosenteikijältä. Kanne on nostettava vuoden kuluessa siitä, kun konfiskaatiotuomio tuli lainvoimaiseksi.

Rikoslaisissa on useita säännöksiä rikoksen tuotteen tai rikoksen kohteena olleen esineen tai omaisuuden (rikosesineen) menettämistä. Lisäksi muuhun lainsäädäntöön sisältyy runsaasti menettämisseuraamuksia koskevia säännöksiä, joista osa on periaatteellisesti tai käytännön kannalta merkityksellisiä.

Rikoslain 17 luvun 23 §:n 3 momentin nojalla on tuomittava menetetyksi omistusoikeudesta riippumatta rikosenteikijän hallussa oleva luvun 17 §:ssä tarkoitetun väkivaltakuvausten levittämisrikoksen kohteena ollut elokuva tai muu tallenne. Lisäksi momentissa säädetään, että menetetyksi on tuomittava kuva tai kuvatalenne, jossa sukupuolisiveellisyttä loukkaavasti esitetään lasta tai väkivaltaa taikka eläimeen sekaantumista; sukupuolisiveellisyttä loukkaava lasta esittävä

kuva ja kuvatalenne; sukupuolisiveellisyttä loukkaava kuva, kuvatalenne tai esine, jota on käytetty sukupuolisiveellisyttä loukkaavaan markkinointiin; sekä uhkapelipankki ja muu järjestetyssä uhkapelissä oleva raha ja rahanarvoinen esine. Näissäkin tapauksissa menettämisseuraamus tuomitaan omistusoikeudesta riippumatta. Saman pykälän 4 momentissa säädetään, että jos 3 momentissa mainittu kuva, tallenne tai sukupuolisiveellisyttä loukkaava esine on siirtynyt toiselle, hukattu tai hävitetty, sen arvo on tuomittava kokonaan tai osaksi menetetyksi. Lisäksi rikoksen tuottaman hyödyn menettämisen osalta viitataan rikoslain 2 luvun 16 §:ään.

Rikoslain 32 luvun 6 a §:n mukaan on tuomittava menetetyksi omaisuus, joka on ollut luvun 1 §:n 2 momentissa tarkoitetun rahanpesurikoksen kohteena. Vakuusoikeuden haltijaa suojataan viittauksella 2 luvun 16 §:n 4 momenttiin.

Rikoslain 33 luvun 7 §:n nojalla on tuomittava menetetyksi väärä ja väärennetty todistuskappale, väärällä leimalla ja merkillä varustettu esine sekä väline tai tarvike, jota voidaan perustellusti epäillä pääasiallisesti käytettävän väärennysrikoksen tekemiseen.

Menettämisseuraamus voidaan kuitenkin 7 §:n 2 momentin nojalla jättää tuomitsematta, jollei ole syytä varoa omaisuuden joutuvan rikolliseen käyttöön. Tuomioistuin voi myös määrätä, että esineeseen tehdään tarvittavat muutokset rikollisen käytön estämiseksi. Pykälän 3 momentin nojalla voidaan menettämisseuraamus jättää tuomitsematta tai rajoittaa koskemaan vain osaa omaisuutta, jos seuraamus muuten olisi olosuhteet huomioon ottaen kohtuuton.

Rikoslain 37 luvun 13 §:n nojalla on tuomittava menetetyksi luvussa tarkoitettu väärä ja väärennetty raha, rahajäljitelmä, maksuvälinelomake ja siitä tehty maksuväline sekä rahanväärennysrikoksen ja maksuvälinepetoksen tekemiseen tarkoitettu väline ja tarvike.

Rikoslain 46 luvun 8 §:n 1 momentin nojalla on tuomittava menetetyksi säännöstelyrikoksen tai salakuljetuksen kohteena ollut omaisuus, jos konfiskaatio on tarpeen säännöstelyn tarkoituksen turvaamiseksi, omaisuuden kohdistuvien uusien vastaavankaltaisten rikosten ehkäisemiseksi tai omaisuuden terveydelle tai ympäristölle vaarallisten ominaisuuksien vuoksi. Pykälän 2 momentin nojalla voidaan tuomita menetetyksi säilytysväline, jos menettämisseuraamusta ei muuten

voitaisi panna hankaluuksitta täytäntöön. Pykälän 3 momentin nojalla voidaan tuomita menetetyn luvun 1—6 a §:ssä mainitun rikoksen tekemiseen käytetty kuljetusväline, jos siihen on tehty rikoksen tekemistä edistäviä rakennemuutoksia tai jos sitä on pääasiallisesti käytetty rikoksen tekemiseen.

Rikoslain 46 luvun 9 §:ssä säädetään, että 8 §:ssä tarkoitettua omaisuutta ei voida tuomita menetetyn, jos se kuuluu kokonaan tai osittain muulle kuin rikoksen tekijälle, rikokseen osalliselle tai sille, jonka puolesta tai suostumuksin rikos on tehty. Omaisuus voidaan kuitenkin tuomita menetetyn siltä, jolle se on rikoksen tekemisen jälkeen siirretty, jos hän on tiennyt rikoksesta.

Luvun 10 §:n 1 momentissa säädetään, että jos omaisuutta ei voida tuomita menetetyn 9 §:ssä mainitun rajoituksen vuoksi tai siksi, että se on menettämisseuraamuksen välttämiseksi kätketty tai hävitetty, voidaan 9 §:ssä mainitut henkilöt tuomita menettämään esineen arvo.

Pykälän 2 momentin mukaan arvon menettämistä määrättäessä on kunkin vastaajan osalta otettava huomioon rikoksesta ilmenevä syyllisyys, vastaajan taloudellinen asema ja muut olosuhteet. Pykälän 3 momentin mukaan silloin, kun samaa omaisuutta koskevaan arvon menettämiseen on tuomittu kaksi tai useampi, he vastaavat siitä yhteisvastuullisesti. Se, jota ei ole tuomittu menettämään koko arvoa, vastaa vain tuomitusta määrästä.

Rikoslain 46 luvun 11 §:n mukaan tuomioistuin voi jättää omaisuuden konfiskoimatta tai tuomita menettämisseuraamuksen koskemaan vain omaisuuden arvoa tai osaa omaisuudesta tai sen arvosta, jos konfiskaatio olisi rikoksen laatu ja muut olosuhteet huomioon ottaen kohtuuton.

Rikoslain 50 luvun 6 §:n 1 momentin nojalla on tuomittava menetetyn luvussa tarkoitetun rikoksen kohteena ollut huumausaine. Jos huumausaine on menettämisseuraamuksen välttämiseksi kätketty tai hävitetty, sen arvo voidaan tuomita menetetyn joko kokonaan tai osittain rikosentekijältä tai rikokseen osalliselta.

Pykälän 2 momentin nojalla on tuomittava menetetyn 50 luvussa tarkoitetun rikoksen tekemiseen käytetyt tai sitä varten hankitut välineet, tarvikkeet ja aineet. Luvun 4 §:n 2 kohdassa tarkoitetut huumausainerikoksen rahoittamiseen liittyvät varat on tuomittava menetetyn rahoittajalta, rahoituksen vas-

taanottajalta tai kummaltakin yhteisvastuullisesti. Momentin osalta viitataan muutoin rikoslain 46 luvun 9—11 §:ään.

Rikoslaisissa säädetään lisäksi sisällykseltään loukkaavan painotuotteen, kirjoituksen ja kuvallisen esityksen sekä lahjuksen, pilaantuneiden elintarvikkeiden ja myrkyin tai muun hengenvaarallisen aineen menettämistä.

Rikoslain ulkopuolella on lukuisia menettämisseuraamuksia koskevia säännöksiä. Seuraavassa on tarkasteltu näistä keskeisimpiä.

Alkoholilain (459/1968) 95 §:n 1 momentin mukaan on tuomittava menetetyn luvuttomasti valmistettu alkoholijuoma ja väkiviina sekä sen raaka-aine astioineen ja valmistuksessa käytetyt kojeet. Sama koskee luvuttomasti maahan tuotua, korvausta vastaan luovutettua, välitettyä, kaupaksi tarjottua, kaupan pidettyä tai hallussa ollutta tai kuljettua alkoholijuomaa tai väkiviinaa astioineen. Menetetyn on myös tuomittava lainvastaiset mainokset ja muut tuotteet, alkoholin tai väkiviinan luvuttomaan valmistamiseen tarkoitetut valmistusvälineet, aineet sekä tuotteet.

Menetetyn on tuomittava laissa kielletyssä paikassa nautitut, säilytetyt ja hallussapidetyt alkoholijuomat ja väkiviinat astioineen. Kuljetusvälineet on tietyin edellytyksin tuomittava menetetyn. Luvuttomasti saatu alkoholijuoman tai väkiviinan saantiin oikeutava todistus tai lääkemääräys on konfiskoitava.

Pykälän 4 momentin mukaan on tuomittava menetetyn 1 momentissa tarkoitetun omaisuuden asemesta sen arvo, jos rikoksen tekijä on omaisuuden kätkenyt, hävittänyt tai luovuttanut vastikkeesta toiselle taikka jos omaisuus on joutunut 4 momentissa mainituissa olosuhteissa pois omistajaltaan tai siltä, jonka käytettävänä omaisuus oli.

Teräselain (108/1977) 9 §:n nojalla on tuomittava menetetyn laittomasti maahan tuotu, valmistettu, kaupaksi tarjottu, kaupan pidetty tai hallussa pidetty teräase. Menettämisseuraamus voidaan jättää tuomitsematta, jos ase on joutunut omistajaltaan pois rikoksella tai seuraamus olisi muutoin kohtuuton. Jos ase on siirtynyt toiselle, hukattu tai hävitetty, voidaan sen arvo tuomita menetetyn kokonaan tai osittain.

Ampuma-aselain (1/1998) 104 §:n mukaan on ampuma-aserikokseen, törkeään ampuma-aserikokseen tai ampuma-aserikkomukseen

syyllystynyt tuomittava menettämään esine, jonka osalta mainitun lain säännöksiä on rikottu, taikka esineen arvo. Jos ampuma-ase tuomitaan menetetyksi, on myös sen osat ja siinä käytettäväksi soveltuvat patruunat ja amukset tuomittava menetetyksi.

Esinettä ei kuitenkaan tuomita menetetyksi, jos se kokonaan tai osaksi kuuluu muulle kuin rikoksenteikijälle, siihen osalliselle tai sille, jonka puolesta tai suostumuksin rikos on tehty. Esine voidaan kuitenkin tuomita menetetyksi siltä, jolle se on rikoksen jälkeen siirretty, jos hän esineen vastaanottaessaan tiesi rikoksesta.

Menettämisseuraamus voidaan jättää tuomitsematta tai sitä koskeva vaatimus esittämättä, jos menettämisseuraamus olisi olosuhteisiin nähden kohtuuton. Menettämisseuraamuksen sijasta voidaan omistajan suostumuksella määrätä ampuma-ase tehtäväksi pysyvästi ampumakelvottomaksi tai aseensa osa pysyvästi käyttökelvottomaksi.

2.2. Kansainvälinen kehitys ja ulkomaiden lainsäädäntö

Menettämisseuraamuksia koskevaa kansainvälistä yhteistyötä on tehty erityisesti huumausaine- ja rahanpesurikoksien alalla. Tärkeimmät Suomea velvoittavat sopimukset ovat Wienissä vuonna 1988 tehty Yhdistyneiden Kansakuntien yleissopimus laitonta huumausaineiden ja psykotrooppisten aineiden kauppaa vastaan (SopS 44/1994) sekä vuonna 1990 tehty Euroopan neuvoston konfiskaatiosopimus eli rikoksen tuottaman hyödyn rahanpesua, etsintää, takavarikkoa ja menetetyksi tuomitsemista koskeva yleissopimus (SopS 53/1994). Yleissopimukseen sisältyy määräyksiä siitä, mitä kriminalisointeja jäsenvaltioiden lainsäädännön tulee käsitellä. Euroopan yhteisöjen neuvosto on myös antanut vuonna 1991 direktiivin rahoitusjärjestelmän rahanpesutarkoituksiin käytämisen estämisestä (91/308/ETY), joka koskee myös Suomea.

Yleissopimusten ja rahanpesudirektiivin keskeinen tavoite on tehostaa rikoksen tuottaman hyödyn menettämistä valtiorajojen tai hyödyn rikollisen alkuperän häivyttämisen estämättä. Wienin yleissopimukseen sisältyy myös määräyksiä huumausaineiden sekä huumausainerikoksissa käytettyjen aineiden ja välineiden konfiskoimisesta.

Kansainvälisten velvoitteiden täyttämiseksi otettiin rikoslakiin uusi huumausainerikoksia

koskeva 50 luku, johon sisältyy myös menettämisseuraamusta koskeva 6 §. Samalla kätkemisrikoksia koskevaan rikoslain 32 lukuun otettiin uusi 6 a §, jonka nojalla voidaan tuomita menetetyksi rahanpesun kohteena ollut omaisuus. Laki rikoslain muuttamisesta (1304/1993) tuli voimaan vuoden 1994 alussa, jonka jälkeen Suomen lainsäädännön katsottiin täyttävän sopimusveloitteet ja yleissopimukset ratifioitiin. Tämä esitys ei muuta tilannetta.

Useissa Euroopan maissa on 1990-luvulla säädetty laajennetusta hyötykonfiskaatiosta. Näitä maita ovat esimerkiksi Norja, Tanska, Saksa, Hollanti ja Sveitsi. Englannissa ja Italiassa asiasta on säädetty aiemmin. Ruotsissa asiaa selvitetään parhaillaan.

Eurooppa-neuvosto hyväksyi kesäkuussa 1997 korkean tason työryhmän laatiman toimintasuunnitelman järjestäytyneen rikollisuuden torjumiseksi. Toimintasuunnitelmassa muun muassa edellytetään, että jäsenmailla on pitkälle kehitettyä ja laaja-alaista lainsäädäntöä, joka koskee rikoksen tuottaman hyödyn konfiskointia ja tähän hyötyyn liittyvää rahanpesua. Olisi tutkittava, kuinka voitaisiin tehostaa järjestäytyneen rikollisuuden tuottaman laittoman hyödyn jäljittämistä ja takavarikointia sekä varojen menetetyksi tuomitsemista koskevien tuomioistuimen päätösten täytäntöönpanoa.

Seuraavassa oikeusvertailevassa katsauksessa on verrattu Pohjoismaiden ja Saksan menettämisseuraamuksia koskevia säännöksiä.

Vertailtavien lakien perusratkaisut ovat varsin samankaltaisia. Kussakin maassa on yleissäännökset sijoitettu rikoslakiin. Tämän lisäksi menettämisseuraamuksia koskevia erityissäännöksiä on melko runsaasti sekä rikoslainsäädännössä että muussa aineellisessa lainsäädännössä.

Myös sisällöllisesti säännökset ovat varsin lähellä toisiaan. Pohjoismaiden osalta tämä johtuu erityisesti pohjoismaisen lainvalmistelyyhteistyön tuloksena syntyneestä menettämisseuraamuksia koskevasta mietinnöstä (Den nordiske strafferetskomiténs betænkning om konfiskation. 20.5.1963). Kaikissa vertailumaissa on menettämisseuraamuksia koskevat yleissäännökset uudistettu 1960- ja 1970-luvulla.

Norja ja Tanska

Vertailussa on otettu huomioon Norjan

rikoslain 2 luku (Straff og sikringsmidler) ja Tanskan rikoslain 9 luku (Andre retsfølger af den strafbare handling). Molemmissa maissa on uudistettu menettämisseuraamuksia koskevat säännökset Pohjoismaisen rikosoikeuskomitean mietinnön jälkeen, Norjassa vuonna 1973 ja Tanskassa vuonna 1965. Tällöin otettiin rikoslakeihin laajat yleissäännökset, minkä vuoksi voitiin muussa lainsäädännössä olevat konfiskaatiosäännökset suurelta osin kumota tai muuttaa. Rikoslakien ulkopuolisten konfiskaatiosäännösten merkitys on varsin vähäinen, joskin niitä on esimerkiksi kalastus- ja tullilainsäädännössä. Koska Norjan ja Tanskan säännökset ovat varsin pitkälle saman sisältöiset, niitä on tarkasteltu yhdessä.

Menettämisseuraamuksen tuomitseminen edellyttää pääsääntöisesti rangaistavaa tekoa. Rikoksen subjektiivisten ja objektiivisten tunnusmerkistöntekijöiden tulee täytyä, joskin myös syyntakeeton voidaan tuomita menettämisseuraamukseen.

Rikoksella saatu hyöty voidaan tuomita kokonaan tai osittain menetetyksi. Hyödyllä tarkoitetaan nettohyötyä. Tuomioistuimen harkinnan mukaan voidaan tuomita menetetyksi vaihtoehtoisesti joko hyöty sellaisenaan tai sen arvo. Jos hyödyn määrää ei voida tarkasti selvittää, ratkaisee tuomioistuin hyödyn määrän harkintansa mukaan.

Hyöty konfiskoidaan siltä, joka on suoraan hyötynyt rikoksesta. Kun rikoksella saatu hyöty on siirtynyt toiselle, voidaan se konfiskoida tältä, jos kysymyksessä on lahja tai jos vastaanottaja tiesi tai hänen olisi pitänyt tietää, että hyöty oli saatu rikoksella.

Vahingonkorvausvaatimuksesta huolimatta tuomioistuin voi harkintansa mukaan tuomita hyödyn menetetyksi. Konfiskoitua hyötyä voidaan käyttää rikoksesta kärsineen vahingonkorvausvaatimuksen peittämiseen. Menetetyksi tuomittua hyötyä voidaan täytäntöönpanossa vähentää siltä osin kuin vahingonkorvausta on maksettu.

Laajennettua hyötykonfiskaatiota koskevat säännökset annettiin Tanskassa vuonna 1997 ja Norjassa vuonna 1999 (voimaan 1.7.1999). Tanskanin säännökset perustuvat norjalaisessa mietinnössä (NOU 1996:21) esitettyyn, joten säännökset ovat jokseenkin samanlaiset.

Tanskan tehostettu hyödyn menettäminen perustuu käännetylle todistustaakalle. Rikoksesta tuomitun omaisuus voidaan tuomita kokonaan tai osittain menetetyksi, jos rikos

on luonteeltaan huomattavaa taloudellista hyötyä tuottava ja siitä voi seurata vähintään kuusi vuotta vankeutta tai se on törkeä varkaus. Hyöty voidaan tuomita menetetyksi myös rikoksesta tuomitun aviopuolisolta tai siltä, jonka kanssa tuomittu asuu; ei kuitenkaan silloin, jos omaisuus on saatu yli viisi vuotta aikaisemmin kuin menettämisseuraamuksen perustava rikos on tehty tai jos puolisot eivät olleet omaisuuden saantijankohana naimisissa tai eivät asuneet yhdessä. Hyöty voidaan tuomita menetetyksi oikeushenkilöltä, jossa rikoksesta tuomitulla yksin tai yhdessä läheisensä kanssa on määrävä asema tai jonka voitoista rikoksesta tuomittu saa merkittävän osan. Menettämisseuraamusta ei tuomita, jos omaisuus on siirtynyt yhtiölle yli viisi vuotta ennen konfiskaation perustavan rikoksen tekemistä.

Menettämisseuraamusta ei tuomita, jos asianomainen saattaa todennäköiseksi, että omaisuus on saatu laillisesti.

Myös Norjassa laajennettu hyötykonfiskatio perustuu käännetylle todistustaakalle ja säännökset ovat pienin poikkeuksin vastavat kuin Tanskassa.

Esine, jota on käytetty tai tarkoitettu käyttää rikoksen tekemiseen (rikoksentekeväline), voidaan tuomita menetetyksi. Norjassa lisäedellytyksenä on, että tässä yhteydessä sovellettavaksi tulevan rangaistussäännöksen tarkoitus sitä vaatii. Tanskassa lisäedellytyksenä on, että rikosten ehkäiseminen tai muut erityiset syyt sitä vaativat.

Rikoksentekevälineen sijasta voidaan tuomita sen arvo osittain tai kokonaan menetetyksi. Tuomioistuin voi konfiskaation sijasta määrätä esineeseen tehtäväksi muutoksia, jotka estävät sen käyttämisen uusiin rikoksiin.

Rikoksentekeväline tai sen arvo konfiskoidaan rikokseen osalliselta tai siltä, jonka puolesta tämä on toiminut. Norjassa voidaan rikoksentekeväline tai sen arvo konfiskoida myös välineen omistajalta, joka on tiennyt tai jonka olisi pitänyt tietää, että välinettä käytetään rikoksen tekemiseen.

Jos rikoksentekeväline on rikoksen tekemisen jälkeen siirtynyt toiselle, esine tai sen arvo voidaan konfiskoida häneltä, jos kysymyksessä on lahja tai jos vastaanottaja tiesi tai hänen olisi pitänyt tietää esineen ja rikoksen välisestä yhteydestä.

Esineeseen kohdistuvat erityiset oikeudet, kuten panttioikeudet, säilyvät. Norjassa on erityissäännös siitä, että jos oikeus on syntynyt

nyt rikoksen tekemisen jälkeen, se säilyy edellyttäen, että kysymyksessä ei ole lahja ja että oikeuden haltija ei tiennyt eikä hänen olisi pitänyt tietää esineen liittyvän rikoksen tekemiseen. Oikeuskirjallisuudessa on saman katsottu pätevän myös Tanskassa.

Rikoksen tuotteen ja rikosesineen osalta pätee sama, mitä on rikosentekovälineestä todettu. Norjan säännös, jonka mukaan rikosentekoväline voidaan konfiskoida esineen omistajalta, jos tämä tiesi tai tämän olisi pitänyt tietää esinettä käytettävän rikoksen tekemiseen, ei koske rikoksen tuotetta eikä rikosesinettä.

Norjassa ja Tanskassa voidaan tuomita menetetyn eräitä vaarallisia esineitä. Esine, jota laatunsa ja muiden olosuhteiden perusteella voidaan otaksua käytettävän rikoksen tekemiseen, voidaan konfiskoida. Konfiskaatio ei edellytä sitä, että joku olisi tehnyt rikoksen. Sitä, keneltä esine voidaan konfiskoida, ei ole rajoitettu. Konfiskaation sijasta esineeseen voidaan määrätä tehtäväksi muutoksia, jotka estävät sen käyttämisen rikollisiin tarkoituksiin.

Ruotsi

Vertailujaksossa on otettu huomioon Ruotsin rikoslain (brottsbalk) 36 luku (Om förverkande av egendom, företagsbot och annan särskild rättsverkan av brott), joka uudistettiin vuonna 1986. Ruotsissa on erityislainsäädännön konfiskaatiosäännöksillä huomattavasti suurempi merkitys kuin Norjassa ja Tanskassa. Etenkin erityisrikoslainsäädännössä on tärkeitä muun muassa huumausaineita ja aseita koskevia konfiskaatiosäännöksiä. Säännökset ovat perusratkaisuiltaan varsin samankaltaisia Ruotsin rikoslain kanssa. Usein on käytetty ratkaisua, jonka mukaan menettämisseuraamusta ei tuomita, jos se on ilmeisesti kohtuutonta. Vastaavanlainen säännös otettiin Ruotsin rikoslakiin sellaisia vanhoja säännöksiä varten, joiden mukaan konfiskaatio on pakollinen.

Menettämisseuraamus edellyttää rangaistavaa tekoa. Rangaistukseen tuomitsemista ei vaadita, mutta kaikkien tunnusmerkistötekijöiden tulee täytyä. Ruotsissa, jossa syyntaiteisuus ei ole rikoksen tunnusmerkistötekijä vaan ainoastaan seuraamuskyseminen, on tuomioistuimen kussakin yksittäistapauksessa ratkaistava, voidaanko alle viisitoistavuotiaan tai vakavista psyykkisistä häiriöistä kärsivän tuomitsemista menettämisseuraamuk-

seen pitää kohtuullisena.

Rikoksella saatu hyöty tuomitaan menetetyn, jollei se ole ilmeisesti kohtuutonta. Myös Ruotsissa konfiskoidaan nettohyöty sellaisenaan tai sen arvo. Jos näyttöä hyödyn määrästä ei voida lainkaan esittää tai sitä on vain vaikeuksien esitettävissä, tuomioistuin saa arvioida hyödyn määrään, joka on olosuhteet huomioon ottaen kohtuullinen.

Konfiskaatio voidaan kohdistaa rikokseen osalliseen ja siihen, jonka puolesta tämä on toiminut. Menettämisseuraamus voidaan kohdistaa myös siihen, joka on rikoksen tekemisen jälkeen saanut omaisuuden perheoikeudellisen pesänjaon, perinnön, testamentin tai lahjan perusteella taikka muulla tavoin, jos hän tiesi tai hänellä oli perusteltua syytä epäillä omaisuuden liittyneen rikokseen.

Vahingonkorvausvaatimuksesta huolimatta tuomioistuin voi tuomita hyödyn menetetyn. Tuomioistuin voi kuitenkin konfiskaation kohtuullisuutta arvioidessaan ottaa huomioon, onko syytä olettaa vahingonkorvausta tuomittavan myöhemmin. Hyödyn konfiskoinnin jälkeen valtio vastaa vahingonkorvauksesta konfiskoidun omaisuuden määrään asti. Jos se, jolta hyöty on konfiskoitu, maksaa vahingonkorvausta, otetaan se hänen vaatimuksestaan huomioon hyötykonfiskaatiota täytäntöönpannaessa.

Hyödyn konfiskoinnin tehostamista selvittäneen työryhmän mietintö valmistui tammikuun 2000 lopulla (Effektivare förverkandelagstiftning, SOU 1999:147). Työryhmä ehdotti syyttäjällä olevan näyttövelvollisuuden alentamista tietyissä tapauksissa hyödyn konfiskaation tehostamiseksi. Edellytys olisi, että syytetty tuomitaan

— törkeästä epärehellisyydestä velkojia kohtaan

— törkeästä kirjanpitorikoksesta

— rikoslain (brottsbalk) mukaisesta rikoksesta, jonka tunnusmerkistönsä mukaan on tuotettava vahinkoa asianomistajalle ja taloudellista hyötyä tekijälle ja josta on mahdollista tuomita vankeutta kuusi vuotta tai enemmän

— törkeästä verorikoksesta

— törkeästä salakuljetuksesta tai

— huumausainerikoslain mukaisesta rikoksesta (tältä osin säännös siis koskisi myös vähäisempää kuin törkeää rikollisuutta).

Tällaisesta rikoksesta tuomitulta voitaisiin tuomita hänen omaisuutensa arvo menetetyn, jos on todennäköistä, että omaisuus on peräisin rikollisesta toiminnasta tai sen arvo

muuten vastaa sellaisesta toiminnasta saatua hyötyä. Syyttäjän ei siis tarvitsisi osoittaa täsmällisesti, mistä konkreettisesta rikoksesta hyöty on peräisin. Laajennettua konfiskaatiota ei kuitenkaan tuomittaisi, jos se on kohtuutonta.

Laajennettu konfiskaatio voitaisiin ulottaa myös tuomitulle läheiseen luonnolliseen tai oikeushenkilöön, jolle rikoksentehtäjä on siirtänyt ilman täyttä vastiketta omaisuutta, joka olisi voinut tulla konfiskoiduksi häneltä. Tällainen läheinen taho on ehdotuksessa määritelty yksityiskohtaisesti. Arvioitaessa, onko omaisuus siirretty läheiselle ilman täyttä vastiketta, noudatettaisiin samoja näyttövaatimuksia kuin rikosasioissa yleensä.

Se, onko syyttäjällä edellytyksiä vaatia laajennettua hyödyn konfiskaatiota, selvitetäisiin erityisessä taloudellisessa tutkimuksessa, jonka tekemisestä syyttäjä päättäisi. Syyttäjän olisi selvitettävä, mitä omaisuutta rikoksentehtäjällä on, mikä arvo sillä on ja miten se on hankittu. Edelleen syyttäjän olisi selvitettävä, millaisia laillisia tuloja rikoksentehtäjällä on ollut ja kuinka suuri osa niistä on voitu käyttää omaisuuden hankkimiseen tai säästämiseen. Syyttäjän olisi jätettävä laajennettua hyödyn konfiskaatiota vaatiessaan oikeudelle pöytäkirja tällaisesta erityisestä taloudellisesta selvityksestä.

Vasta jos tällaisen taloudellisen selvityksen ja syyttäjän esittämän muun, esimerkiksi aikaisempia rikosepäilyjä koskevan selvityksen perusteella näyttäisi todennäköiseltä, että omaisuus on peräisin rikollisesta toiminnasta tai rikoksentehtäjä on muuten hankkinut itselleen sellaisella toiminnalla hyötyä, näyttövelvollisuus siirtyisi rikoksentehtäjälle. Konfiskaation välittämiseksi hänen olisi pystyttävä esittämään sellainen selitys, että syyttäjän väitettä omaisuuden hankkimistavasta ei enää voitaisi pitää todennäköisenä.

Mietinnössä todettiin, että oikeusturvaväyistä on päädytty varovaiseen ehdotukseen. Tämä näkyy esimerkiksi laajennettuun hyötykonfiskaatioon johtavien rikosten rajauksessa ja syyttäjälle asetetussa pitkälle menevässä selvittämisvelvollisuudessa. Mietinnön mukaan varovaisuutta osoittaa myös se, että rikoksen yritys ei voi johtaa laajennettuun hyötykonfiskaatioon. Mietinnön mukaan ei ole tarvetta niin huomattavalle poikkeukselle omaksutuista oikeusturvaperiaatteista, jota eräissä maissa omaksuttu käännetyn todistustaan järjestelmä merkitsisi.

Mietinnön perusteella on tarkoitus antaa

hallituksen esitys vuonna 2001.

Rikoksentehtäjä voidaan tuomita menetetäksi, jos konfiskoiminen on tarpeen rikosten ehkäisemiseksi tai muusta erityisestä syystä. Esineen sijasta voidaan tuomita sen arvo menetetyksi. Konfiskaation sijasta tuomioistuin voi määrätä tehtäväksi toimenpiteitä, joilla esineen väärinkäyttö estyy.

Siitä keneen rikoksentehtäjä voidaan konfiskaatio voidaan kohdistaa, viitataan hyödyn konfiskaatiosta edellä sanottuun. Omaisuuden kohdistuvan erityisen oikeuden osalta viitataan edellä Tanskan osalta mainittuun. Rikosesineen ja rikoksen tuotteen osalta viitataan edellä rikoksentehtäjästä sanottuun.

Ruotsissa voidaan tuomita menetetäksi myös eräitä vaarallisia esineitä, jotka ovat yleensä rikoksentehtäjälineitä. Konfiskaatio ei edellytä tehtyä rikosta, eikä henkilöpiiriä, johon konfiskaatio voidaan kohdistaa, ole rajoitettu. Konfiskaation sijaan voidaan määrätä esineen tekemisestä vaarattomaksi.

Tällaisia esineitä ovat ensinnäkin ne, joiden erityisten ominaisuuksiensa ja muiden olosuhteiden perusteella voidaan pelätä joutuvan rikolliseen käyttöön. Toisena ryhmänä ovat esineet, jotka ovat omiaan käytettäväksi aseena henkeä ja terveyttä vastaan suunnatuissa rikoksissa ja jotka on tavattu sellaisissa olosuhteissa, että ne antavat aiheen olettaa tällaisen käytön vaaran olevan olemassa. Kolmantena ryhmänä ovat esineet, jotka ovat omiaan käytettäväksi apuvälineinä omaisuuteen kohdistuvissa rikoksissa ja jotka on tavattu sellaisissa olosuhteissa, että ne antavat perustellusta aiheesta olettaa tällaisen käytön vaaran olevan olemassa.

Eräiden liikenne- ja rangaistuksista annetun lain (1951:649) 7 §:n mukaan ajoneuvo, jota on käytetty kyseisessä laissa tarkoitettuna rikoksen tekemiseen, voidaan tuomita menetetäksi, jos se on tarpeen uusien vastaavien rikosten estämiseksi ja menetetäksi tuomitseminen ei ole kohtuutonta. Ajoneuvon konfiskoiminen edellytyksiä lievennettiin rattijuopumuslain säädännön uudistuksen yhteydessä (laki 1993:1463).

Saksa

Vertailussa on otettu huomioon Saksan rikoslain 3 luku (Rechtsfolgen der Tat), joka sisältää menettämisseuraamuksia koskevia yleissäännöksiä. Säännökset on uudistettu vuosina 1968 ja 1975. Myös Saksassa on

sekä rikosoikeudellisessa että muussa aineellisessa lainsäädännössä menettämisseuraamuksia koskevia erityissäännöksiä. Niissä viitataan usein yleissäännöksiin.

Menettämisseuraamukset on jaettu kahteen ryhmään, joista on omat säännöksensä. Ensimmäinen ryhmä koskee oikeudettomasti saadun omaisuuden tuomitsemista valtiolle (Verfall). Tämä vastaa likimain rikoksella saadun hyödyn konfiskaatiota. Sen yleisenä edellytyksenä on objektiivisen tunnusmerkistön mukainen teko. Toinen ryhmä (Einziehung) käsittää muut menettämisseuraamukset. Tämän menettämisseuraamustyyppin yleisenä edellytyksenä on tunnusmerkistön mukainen, yleensä tahallinen teko.

Rikoksella saatu hyöty sekä siitä kertynyt tuotto tai sen sijaan tullut omaisuus on yleensä tuomittava menetetyksi. Toissijaisesti voidaan tuomita arvo menetetyksi. Jos menettämisseuraamus olisi kohtuuttoman ankara, se voidaan jättää tuomitsematta. Tuomioistuimella on oikeus arvioida hyödyn määrää.

Hyöty tai sen arvo tuomitaan menetetyksi rikoksen osallisilta tai siltä, jonka puolesta nämä ovat toimineet. Hyöty tai sen arvo tuomitaan menetetyksi myös kolmannelta, jos tämä tiesi teosta tai teko-olosuhteista.

Jos teon johdosta on joku kärsinyt vahinkoa, ei hyötyä saa tuomita menetetyksi. Hyödyn konfiskoimisen riittää estämään jo se, että vahingonkorvausvaatimuksen esittäminen on mahdollista.

Laajennettua hyötykonfiskaatiota koskevat säännökset tulivat voimaan vuonna 1992. Tällainen konfiskaatio on mahdollinen, jos rikoksenteijä tuomitaan rikoksesta, jota koskevassa rangaistussäännöksessä viitataan asianomaiseen konfiskaatiosäännökseen. Tällaisia ovat esimerkiksi rahanpesu, huumausainerikokset ja ihmiskauppa. Rikoksenteijän omaisuus tuomitaan menetetyksi siltä osin kuin olosuhteiden perusteella voidaan olettaa, että omaisuus liittyy rikoksiin tai on rikoksella saatu.

Laajennettua hyötykonfiskaatiota koskevia säännöksiä on sovellettu suhteellisen vähän. Ruotsalaisessa mietinnössä (SOU 1999:147) esitetyn mukaan oikeuskäytäntö näyttää siltä, että näyttövaatimus on asetettu korkeammalle kuin mitä lakiteksti antaisi aihetta odottaa.

Rikoksentekoväline tai rikoksen tuote voidaan tuomita menetetyksi. Toissijaisesti voidaan konfiskoida omaisuuden arvo, jos rikoksen osalliset ovat omistamansa omai-

suuden luovuttaneet tai käyttäneet taikka esineen tuomitseminen menetetyksi ei ole muutoin mahdollista.

Rikoksentekovälineen ja rikoksen tuotteen konfiskaatio kohdistetaan rikokseen osallisiin, jos nämä omistavat vielä esineen. Konfiskaatio voidaan kohdistaa kolmanteen henkilöön, jos esineen laadun ja olosuhteiden perusteella on vaarana, että esinettä tullaan käyttämään oikeudenvastaisessa teossa. Esine voidaan tuomita menetetyksi myös omistajalta, joka on törkeästi huolimattomuudesta myötävaikuttanut omaisuuden käyttämiseen rikoksessa. Jos omaisuus on siirtynyt teon jälkeen toiselle, voidaan konfiskaatio kohdistaa häneen, jos hän tiesi omaisuuteen liittyvistä menettämisseuraamuksen perustavista olosuhteista. Arvokonfiskaatio voidaan kohdistaa rikokseen osallisiin.

Kolmannen oikeus esineeseen säilyy, jollei tuomioistuin päätä toisin. Tuomioistuin voi arvioida esineen arvon. Se voi myös antaa määräyksiä esineen tekemiseksi vaarattomaksi.

Jos tuomittu menettämisseuraamus ei ole täytäntöön pantavissa tai jos täytäntöönpano jää vaillinaiseksi, voi tuomioistuin tietyin edellytyksin määrätä jälkikäteen arvon menetetyksi.

Rikosesineitä koskevia yleissäännöksiä ei ole, vaan asia on jätetty erityissäännösten varaan.

2.3. Nykytilan arviointi

Konfiskaation nykyinen sääntely on epäyhtenäistä ja hajanaista. Asiaa koskevat säännökset ovat eri aikoina syntyneitä eikä niitä laadittaessa ole noudatettu yhtenäisiä periaatteita.

Rikoksen tuottaman hyödyn ja rikoksentekovälineen konfiskaatiosta on säädetty sekä rikoslain yleisillä säännöksillä että lukuisissa erityissäännöksissä. Näiden säännösten suhde aiheuttaa usein tulkintaongelmia siitä, mitä säännöstä kussakin tapauksessa on sovellettava. Esimerkiksi rikoksentekovälinettä koskevan rikoslain 2 luvun 16 §:n 3 momentin soveltuvuus rikoslain ulkopuolella oleviin rangaistussäännöksiin voi olla epäselvää, jos näissä rangaistussäännöksissä on omia menettämissäännöksiä. Ongelmia aiheuttavat myös erityislakien konfiskaatiosäännöksiä täydentävät viittaukset rikoslain 2 luvun 16 §:ään, jotka saattavat tehdä asiaa koskevan erityissäännöksen joskus suoras-

taan harhaanjohtavaksi.

Konfiskaatiosäännökset ovat epäyhtenäisiä myös siinä suhteessa, onko menettäminen säädetty ehdottomaksi vai harkinnanvaraiseksi. Tässä suhteessa ei näytä noudatetun mitään yhtenäistä periaatelinjaa. Rikoslain 2 luvun 16 §:n 3 momentin yleissäännös rikoksentekeväliseen konfiskaatiosta on harkinnanvarainen, kun taas hyödyn konfiskaatio on pakollinen. Erityislakien säännökset on kirjoitettu vaihtelevalla tavalla, jolloin konfiskaatio voi olla joko pakollinen tai harkinnanvarainen ilman, että eroavuuteen olisi asiallista perustetta. Eräiden lakien konfiskaatiosäännökset puolestaan ovat osaksi ehdottomia ja osaksi harkinnanvaraisia. Myös harkinnanvaraisuuden ilmaisemistavat vaihtelevat.

Konfiskaatiosäännöksissä on epäyhtenäisyyttä myös siinä mielessä, onko esineen sijasta sen arvon menetetyksi tuomitseminen mahdollista vai ei. Yleensä on katsottu, ettei arvokonfiskaatio ole mahdollinen ilman lain nimenomaista säännöstä. Silloinkin, kun arvokonfiskaatio on erityissäännöksessä mahdollistettu, säännökset poikkeavat toisistaan ilman selvää syytä. Eräiden tällaisten säännösten mukaan näytävät esine- ja arvokonfiskaatio olevan täysin tasaveroisia vaihtoehtoja, mutta toisaalta useissa tapauksissa arvokonfiskaatio on säädetty nimenomaisesti toissijaiseksi ja sen käyttäminen on vaihtelevin tavoin yleensä sidottu siihen edellytykseen, ettei esine enää ole menettämisseuraukseen tuomittavan henkilön hallussa. Ensisijaisesti käytettävä esinekonfiskaatio on joskus säädetty ehdottomaksi, mutta toissijaisesti käytettävä arvokonfiskaatio harkinnanvaraiseksi.

Useissa laeissa on säännöksiä siitä, kenelle kuuluva omaisuus voidaan konfiskoida. Tälläkin osin sääntely on varsin epäyhtenäistä. Esimerkiksi rikoslain 2 luvun 16 §:n 3 momentin yleissäännöksen mukaan menetetyksi voidaan tuomita rikoksentekevälise, joka kuuluu rikoksentekeijälle tai sille, jonka puolesta tai hyväksi hän on toiminut. Säännöksessä ei ole säädetty siitä, miten menettämään, jos väline ei enää ole rikoksentekeijän tai muun siinä mainitun henkilön omistuksessa. Monissa muissa laeissa on tästä erityissäännöksiä. Esimerkiksi kalastuslain (286/1982) 110 §:n 2 momentissa säädetään, ettei esinekonfiskaatio ole mahdollinen, jos menetettäväksi tuomittava omaisuus "on siirtynyt toiselle, hukattu tai hävitetty". Joissa-

kin tapauksissa tietty omaisuus on säädetty konfiskoitavaksi, kuuluipa se kenelle tahansa. Esimerkkinä voidaan mainita rikoslain 2 luvun 17 §.

Esinekonfiskaation ja toissijaisen arvokonfiskaation välinen suhde ei aina ole selvä. Alkoholilain 95 §:n 4 momentissa säädetään nimenomaisesti, että arvo tuomitaan menetyksi tietyin edellytyksin omaisuuden asemesta. Yleensä konfiskaatiosäännöksissä ei ole vastaavaa mainintaa. Ongelmaksi tämä muodostuu lähinnä kysymyksen ollessa omaisuudesta, jonka hallussapito on keneltä tahansa kielletty. Jos esimerkiksi liikennevalvontaa vaikeuttava paljastinlaite on luovutettu toiselle, joka myös rikkoo sen hallussapitokieltä ja jolta laite konfiskoidaan sellaisenaan, herää kysymys, voidaanko luovuttajalta konfiskoida saman laitteen arvo.

3. Laajennettu hyödyn menettäminen

Niin sanotun perinteisen rikollisuuden osalta nykyisen kaltainen hyödyn menettäminen yleensä riittää. Sen sijaan nykyaikaisen taloudellisen rikollisuuden suhteen sanotunlainen hyötykonfiskaatio on usein osoittautunut tehottomaksi. Tämä johtuu yleensä siitä, että hyödyn menettämisen edellytysten näyttäminen toteen epäonnistuu.

Kun tuomioistuimessa käsitellään kysymystä rikoksen tuottaman hyödyn menettämisestä, on syyttäjän näytettävä toteen rikos, siitä syntynyt hyöty ja kuka rikoksesta on hyötynyt. Syyttäjän on pystyttävä osoittamaan, mistä yksittäisestä rikoksesta hyöty on peräisin samoin kuin hyödyn määrä. Yleensä rikoksesta hyötty rikoksentekeijä tai siihen osallinen. Rikoksesta voi myös hyötyä oikeushenkilö. Lähtökohtana on, että hyöty tuomitaan siltä, joka rikoksesta todella on hyötynyt. Joskus on vaikea selvittää, kuka on rikoksesta hyötynyt ja kuinka paljon. Tältä osin oikeuskäytännössä on tuomittu esimerkiksi rikokseen osalliset menettämään hyöty yhteisvastuullisesti, kun hyödyn jakautumisesta ei ole selvyyttä. Tuomioistuimella on myös mahdollisuus arvioida hyödyn määrä, kun rikos on tavanomainen tai ammattimainen.

Kuvatun kaltainen sääntelymalli ei kuitenkaan tehoa rikollisuuteen, jossa rikokset tehdään nimenomaan hyötymistarkoituksessa, järjestäytyneesti tai muuten suunnitelmallisesti ja joihin liittyy monimutkaisia yritysjärjestelyitä ja muita keinoja häivyttää ja salata

hyödyn syntytausta ja sen liittymä rikokseen. On myös tyypillistä, että omaisuus siirretään esimerkiksi johonkin niin sanottuun verokedasvaltioon tai jollekin näennäisesti ulkopuoliselle henkilölle, kuten rikoksenteikijän läheiselle tai rikoksenteikijän määräysvallassa olevalle oikeushenkilölle. Tällöin ei menettämisseuraamusta voida aina panna täytäntöön, vaikka rikoksenteikijä menettämisseuraamukseen tuomittaisiinkin. Tosin 1 päivänä kesäkuuta 1999 voimaan tulleella lainmuutoksella ulosottolakiin (37/1895) lisättiin säännöksiä, joiden avulla pyritään estämään keinotekoisin järjestelyihin perustuva ulosoton välttäminen.

Tällaisia rikoksia ovat esimerkiksi huumausaine- ja kätkemisrikokset, velallisen rikokset ja muu suunnitelmallinen taloudellinen rikollisuus. Esimerkiksi huumausainekauppa voi nykyisin olla hyvin organisoitua. Organisaation johdossa olevat henkilöt teettävät rikokset muilla, rahoittavat rikokset ja keräävät suurimman osan voitoista. Rikosten tuottamat voitot sijoitetaan edelleen rikoksiin tai ulkomaille. Rikoksenteikijä saattaa elää hyvissä oloissa, vaikka hänellä ei ole näkyvästi mitään tuloja, ja hän asuu jonkin oikeushenkilön omistamassa asunnossa ja käyttää oikeushenkilön omistamia autoja ja muuta omaisuutta. Usein viranomaiset ovat selvillä tällaisen henkilön olosuhteista, mutta niihin ei voida nykyinsäädännön puitteissa aina puuttua.

Edellä kuvatun kaltainen toiminta on erityisen haitallista yhteiskunnalle, vaikka ketään yksittäistä henkilöä ei rikoksella loukattaisikaan. Lisääntynyt huumausainerikollisuus lisää muutakin rikollisuutta. Rehellisesti toimivat yritykset kärsivät vahinkoa, kun kilpaileva yritys ei noudata säännöksiä. Kun hyvämaineinen yritys tyhjenetään tarkoituksellisesti konkurssirikosten avulla varoista, valtiolle jää tilittämättä verotuloja, mikä lisää rehellen veronmaksajien taakkaa.

On siis erityisen tarpeellista, että tähän ongelmaan puututaan. Tarpeeseen tehostaa hyödyn konfiskaatiota on kiinnitetty huomiota valtioneuvoston 22 päivänä lokakuuta 1998 tekemässä periaatepäätöksessä toimintaohjelmaksi talousrikollisuuden ja harmaan talouden vähentämiseksi sekä valtioneuvoston 22 päivänä joulukuuta 1998 tekemässä periaatepäätöksessä huumausainepolitiikasta. 15 päivänä huhtikuuta 1999 hyväksytyyn hallitusohjelman mukaan otetaan käyttöön käännetty todistustaakka rikoshyödyn takai-

sin saamiseksi törkeissä taloudellista hyötyä tuottavissa rikoksissa.

Oikeusturvan kannalta on kuitenkin perusteltua, että laajennettua hyötykonfiskaatiota voidaan soveltaa vain osassa tapauksia. Laajennettu hyötykonfiskaatio on tarpeen vain niissä tapauksissa, jolloin rikoksia tehdään taloudellista hyötyä tavoitellen, suunnitelmallisesti ja mahdollisesti organisoidusti, enemmän tai vähemmän kiinteän rikollisjärjestön puitteissa. Erittäin oleellista on myös se, että laajennettua hyötykonfiskaatiota sovelletaan törkeään rikollisuuteen. Kun kyseessä on lievä tai perusasteikon mukainen rikos, ei ole perusteita ryhtyä soveltamaan ankarampaa konfiskaatiovastuuta. Näissä tapauksissa tavallinen hyötykonfiskaatio riittää, eikä niissä ole yleensä sellaisia näyttöongelmia kuin mitä edellä esitettiin.

Laajennettua hyötykonfiskaatiota tulee soveltaa vain sellaiseen rikollisuuteen, joka on luonteeltaan huomattavaa taloudellista hyötyä tavoittelevaa. Tällaisia rikoksia ovat tyypillisesti huumausainerikokset, suurten alkoholi- ja väkiviinaerien salakuljettaminen ja myyminen sekä erilaiset talousrikokset. Talousrikoksista kyseeseen tulevat esimerkiksi velallisen rikokset, petokset, veropetokset ja kätkemisrikokset, erityisesti rahanpesu. Kun on lähdettävä siitä, että tavoiteltavan taloudellisen hyödyn tulee olla huomattava, laajennetun hyötykonfiskaation tulee koskea nimenomaan törkeitä tekemuotoja. Törkeiksi rikoksiksi katsotaan ne rikokset, joista voidaan tuomita vankeutta vähintään neljä vuotta.

Koska laajennettu hyötykonfiskaatio on tarpeen nimenomaan siksi, että sillä voidaan puuttua rikoksella saatuihin huomattaviin hyötyihin, eivät kaikki, sinänsä törkeät rikokset kuuluisi laajennetun hyötykonfiskaation soveltamisalaan. Siksi esimerkiksi henkeen tai terveyteen taikka yleiseen turvallisuuteen kohdistuvat rikokset eivät edellytä laajennettua hyötykonfiskaatiota. Ne rikokset, joita laajennetun hyötykonfiskaation tulisi koskea, suuntautuvat taloudellisiin intresseihin. Vaikka rangaistussäännöksellä pyritäisiin suojelemaan ensisijaisesti esimerkiksi terveyttä tai ympäristöä, voivat esimerkiksi huumausaine- ja ympäristörikokset olla sellaisia, että niissä käytännössä tavoitellaan huomattavaa taloudellista hyötyä.

Oikeusturvan kannalta olisi parasta, että määriteltäisiin tapauskohtaisesti ne rikokset, joiden perusteella voitaisiin laajennettu hyö-

tykonfiskaatio määrätä. Tämä ei kuitenkaan ole hyvä ratkaisu siksi, että tällainen luettelo olisi hyvin vaikea käytännössä laatia. Olisi myös suuri vaara siitä, että joitain olennaisen tärkeitä rangaistussäännöksiä jäisi pois. Lisäksi luettelon pitäminen ajan tasalla voisi olla hankalaa.

Tämän takia on päädytty siihen, että laajennettun hyötykonfiskaation tulisi koskea niitä rikoksia, joista voidaan tuomita vankeutta vähintään neljä vuotta ja jotka ovat luonteeltaan huomattavaa taloudellista hyötyä tavoittelevia. Laajennettun hyötykonfiskaation kytkeminen rangaistusasteikkoon poistaa yllämainittuja ongelmia. Ehdotettu asteikko on käytännössä ainoa mahdollinen, koska rikoslain kokonaisuudistuksessa omaksuman linjan mukaan tällainen asteikko on asetettu törkeille varallisuus- ja omaisuusrikoksille.

Käytännössä se, että laajennettu hyötykonfiskaatio kohdistettaisiin vain rikoksentekijään, estäisi tehokkaan puuttumisen rikoksella saatuihin hyötyihin. Taloudellista hyötyä tavoittelevassa rikollisuudessa pyritään hämärtämään se, mistä hyöty on peräisin. Toisaalta talousrikollisuudessa hyöty pyritään saattamaan viranomaisten ulottumattomiin. Rikoksentekijän tavoitteena tietenkin samalla on, että hän pystyy käyttämään rikoksen tuottamaa hyötyä omaksi edukseen. Usein rikoksen tuottama hyöty sijoitetaan uusiin rikoksiin lisähyödyn saamiseksi. Tällainen toiminta on suunnitelmallista ja ammatti- maista.

Usein asia on järjestetty niin, että rikoksentekijällä ei ole nimissään omaisuutta vaan se on esimerkiksi hänen vaimonsa, lapsensa tai muun sukulaisen nimissä. Toinen keino saattaa hyöty viranomaisten tavoittamattomiin on turvautua erilaisiin yritysjärjestelyihin. Rikoksentekijä itse tai joku hänen luottunsa välikätenä omistaa osuuden yrityksestä, jolle hyöty toimitetaan. Usein omistussuhteet muodostavat sekavan ketjun eri yritysten avulla, jolloin todellisten omistussuhteiden selvittäminen on vaikeaa. Samoin voidaan hyöty siirtää ulkomaille esimerkiksi pankkiin sellaiseen valtioon, jossa on tiukka pankkisalaisuus ja joka ei vaadi selvitystä tilin perustajan henkilöllisyydestä. Yksi tapa on myös perustaa yritys valtioon, joka ei vaadi selvitystä omistussuhteista. Tällöin yrityksellä ei ole useinkaan käytännössä todellista toimintaa, vaan se palvelee vain hyödyn säilytyspaikkana. Joku kyseisen val-

tion kansalainen toimii muodollisesti yrityksen edustajana, vaikka hänellä ei mitään todellista päätösvaltaa olekaan, eikä hän välttämättä edes tiedä omistajia.

Oleennaista on, että rikoksentekijä pystyy tällaisilla keinoilla pitämään omaisuuden tosiasiallisesti käytettävissään, vaikka hän itse ei nimellisesti omista mitään. Rikoksentekijällä voi olla käyttöoikeus yrityksen pankkitiliin, hän asuu yrityksen omistamassa asunnossa, käyttää sen omistamaa autoa ja voi saada yritykseltä rahaa esimerkiksi näennäisistä konsulttitoimistaan palkkiona.

Edellä mainittuihin järjestelyihin on vaikea puuttua, koska niin sanottu nimiperiaate on erittäin vahva. Muodolliset seikat, kuten rekisteriin merkitseminen, osoittavat omistajan. Tällaisen ehkä tosiasioita vastaamattoman tiedon kumoaminen on vaikeaa ja vaatii vahvaa näyttöä. Kauppa- ja vero-oikeudessa onkin pohdittu, milloin yritystä ja sen omistajaa voidaan pitää yhtenä oikeussubjektina.

Edellä mainitun ulosottolain muutoksen mukaan ulosotossa voidaan sivuuttaa tietyt keinotekoiset omaisuusjärjestelyt, joiden tarkoituksena on pitää omaisuus velkojan ulottumattomissa. Ulosmittaukseen ei kuitenkaan saa ryhtyä, jos järjestelyssä mukana oleva sivullinen saattaa todennäköiseksi, että ulosmittaus loukkaa hänen todellista oikeuttaan.

Rikosoikeudessa on selvää, että rangaistus tai muu rikosoikeudellinen seuraamus voi kohdistua vain tiettyyn tuomittuun henkilöön. Jos rikoksen seuraamus voi kohdistua johonkin muuhun kuin rikoksesta tuomit- tuun, on siitä oltava laissa säännös. Jotta laajennettu hyötykonfiskaatio kuitenkin olisi tehokas, on seuraamus voitava kohdistaa muihinkin kuin rikoksentekijään. Nämä muut henkilöt voidaan rajata lähtien siitä, missä tapauksissa rikoksentekijä voi tosiasiallisesti päättää hyödyn käyttämisestä ja luottaa siihen, että hyöty ei häviä hänen haluamattaan. Tällaisia henkilöitä, joille hyöty mielellään siirrettäisiin, ovat luonnollisesti rikoksentekijän läheiset sukulaiset. Vastavassa asemassa ovat yritykset, joissa hänellä on päätösvalta yksin tai läheistensä kanssa. Näihinkin tulisi siis voida kohdistaa laajennettu hyötykonfiskaatio, kun hyöty on siirretty.

Lisäksi laajennettu hyötykonfiskaatio tulisi voida kohdistaa siihen, jonka puolesta tai hyväksi rikoksentekijä on toiminut. Käytännössä nimittäin voidaan toimia niin, että rikoksista saadut hyödyt tulevat suoraan jon-

kin yrityksen hyväksi. Esimerkiksi rikosten tuottamat hyödyt ohjataan yritykselle, joka toimii ikään kuin rikoksentekijän pankkina ilman mitään laillista toimintaa. Laajennettua hyötykonfiskaatiota ei kuitenkaan tule soveltaa silloin, kun yrityksen toiminta on pääosin laillista.

Jotta laajennettu hyötykonfiskaatio olisi tehokas, sen pitäisi voida kohdistua edellä mainittujen henkilöiden omaisuuteen ilman laissa säädettyjä rajoituksia. Tarkoitus ei kuitenkaan ole, että koko omaisuus tuomittaisiin menetetyksi. Silloin kun omaisuus on siirretty, vain tällainen omaisuus voitaisiin tuomita menetetyksi. Siirtämisestä pitäisi olla näyttöä, mutta koska käytännössä on vaikeaa osoittaa, että esimerkiksi juuri rikoksentekijä on siirtänyt pankin kautta rahaa ulkomaiselle kulissirykselle, ei näyttökynnyks saa olla liian korkea. Siksi ehdotetaan näyttökynnykseksi "on syytä olettaa".

Se johon menettämiskaatus kohdistetaan, välttäisi aina menettämiskaatus, jos hän saattaisi todennäköiseksi, että omaisuus on saatu laillisesti. Riittävää olisi, että omaisuuden laillinen alkuperä saatetaan todennäköiseksi, eli niin sanottua täyttä näyttöä ei vaadita.

Lisäksi syyttäjän olisi yksilöitävä menettäväksi vaadittu omaisuus. Tämä edellyttää sitä, että esitutkintaviranomaiset selvittävät, onko laajennettun hyötykonfiskaation tuomittamiselle edellytykset. Yksilöinnillä osaltaan varmistetaan myös se, että menettämiskaatus ei kohdistu esimerkiksi tavanomaiseen käyttöirtaimistoon tai muuten vähäarvoiseen omaisuuserään. Sen sijaan kalliimmat, ehkä yleisluonteiset omaisuuserät voivat olla menettämiskaatus kohteena, jollei vastaaja saata todennäköiseksi omaisuuden laillista alkuperää.

Niissä tapauksissa, joissa omaisuus on siirretty läheiselle tai yritykselle, menettämiskaatus käyttöä rajoitettaisiin. Se voitaisiin tuomita vain, jos omaisuus on siirretty enintään viisi vuotta aikaisemmin kuin laajennettun hyötykonfiskaation perustava rikos on tehty.

Laajennettua hyötykonfiskaatiota koskevaa säännöstä olisi aina sovellettava varoen ja asiaa perusteellisesti harkiten. Säännöstä ei ole tarkoitettu sovellettavaksi aina, kun se näyttäisi mahdolliselta. Olisi harkittava jokaisessa yksittäisessä tapauksessa, onko olemassa perusteltu syy säännöksen soveltamiseen. Tällöin tulee ottaa huomioon erityisesti

niitä syitä, mitä edellä yleisperusteluissa on esitetty. Tämän takia menettämiskaatus olisi harkinnanvarainen. Lisäksi menettämiskaatus voitaisiin kohtuullistaa. Tämä säännös koskisi erityisesti niitä tilanteita, jolloin menettämiskaatus tuomitsemiselle sinänsä olisi edellytykset, mutta tapauksen erityisolosuhteiden vuoksi se olisi kohtuutonta.

4. Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset

4.1. Tavoitteet ja keinot niiden saavuttamiseksi

Uudistuksen tavoitteena on yhtenäistää menettämiskaatus koskeva lainsäädäntö ja samalla kumota tarpeettomat konfiskaatiopykälät sekä tarkistaa omaksuttujen periaatteiden mukaisesti sellaiset pykälät, jotka on edelleen säilytettävä erityistilanteita silmällä pitäen. Menettämiskaatus määräämisen tulee kytkeytyä sen tarkoitukseen, jolloin menettämiskaatus perustavalla rikoksella ei yleensä pidä olla ennalta ratkaisevaa merkitystä, vaan asia tulee punnita kussakin yksittäisessä tapauksessa.

Rikokseen perustuvana seuraamuksena konfiskaatio tulee kysymykseen nimenomaan turvaamistoimenpiteenä, joten menettämiskaatus ei pidä käyttää rangaistuksen luonteisena seuraamuksena. Menettämiskaatus on yleensä tarpeen esineen ominaisuuksien vuoksi, rikosten ennalta ehkäisemiseksi tai rikoksen tuottaman taloudellisen hyödyn pois saamiseksi taikka sen estämiseksi, ettei hyötyä käytettäisi uusien rikosten rahoittamiseen.

Menettämiskaatus harkittaessa tulee pyrkiä siihen, että se ei loukkaa yhdenvertaisuusperiaatetta. On oltava ennustettavissa, milloin ja kuinka ankarana menettämiskaatus tuomitaan. Menettämiskaatus tuomitseminen ei saa riippua siitä mahdollisesti satunnaisesta seikasta, kuuluuko rikokseen liittyvä esine tai omaisuus rikokseen osalliselle vai sivulliselle. On myös pyrittävä estämään se, että rikoksen tekemisen jälkeisillä toimilla voitaisiin omaisuus saattaa konfiskaation ulottumattomiin. Toisaalta prosessitaloudelliset seikat on otettava myös huomioon. Tämän takia on tarpeen antaa tuomioistuimille ja muille viranomaisille riittävästi harkintavaltaa sen päättämiseksi, milloin ja missä laajuudessa menettä-

missesuraamus tulee määrätä.

Tavoitteena toisaalta on, että menettämisseuraamus ei muodostuisi kohtuuttomaksi vaan olisi kussakin yksittäisessä tapauksessa oikeudenmukaisessa suhteessa rikokseen. Menettämisseuraamusta ei tulisi tuomita, jos omaisuus voidaan saattaa lainmukaiseen kuntoon tai jos sen suhteen voidaan muuten menetellä tavalla, joka tekee menettämisseuraamuksen tarpeettomaksi. Menettämisseuraamusta tulisi saada myös kohtuullistaa erityisten olosuhteiden perusteella.

4.2. Keskeiset ehdotukset

Ehdotuksen lakitekniinen toteuttaminen

Rikoslakiin ehdotetaan otettavaksi menettämisseuraamuksia koskeva 10 luku. Samalla ehdotetaan kumottavaksi rikoslakiin ja erityislainsäädäntöön sisältyvät konfiskaatiosäännökset siltä osin kuin ne voidaan korvata yleissäännöksillä.

Ehdotukseen sisältyvät menettämisseuraamuksia koskevat yleissäännökset tulevat sovellettaviksi niin rikoslain kuin sen ulkopuolistenkin rangaistussäännösten soveltamisen yhteydessä. Tämän takia ei ole tarpeen sisällyttää eri lakeihin viittaussäännöksiä rikoslakiin. Erityissäännöksiä jäisi voimaan vain silloin, kun on katsottu tarpeelliseksi omakseen yleissäännöksistä poikkeava sääntelymalli. Näissä tapauksissa on viitattu selvyuden vuoksi rikoslain menettämisseuraamuksia koskevaan lukuun, jos jotkin sen säännöksistä tulevat sovellettavaksi.

Nykyisin menettämisseuraamuksia koskevat säännökset ovat joko ehdottomia, jolloin omaisuus on konfiskoitava, tai harkinnanvaraisia, jolloin esine voidaan konfiskoida. Joissain tapauksissa menettämisseuraamus on ehdoton, mutta sitä voidaan erikseen mainituilla perusteilla kohtuullistaa. Eräissä tapauksissa menettämisseuraamuksen kohtuullistaminen on säädetty mahdolliseksi siitä huolimatta, että itse menettämisseuraamus on jo harkinnanvarainen.

Ehdotuksessa on sekä ehdottomia että harkinnanvaraisia säännöksiä. Lähtökohtana on, että esine tai omaisuus on tuomittava menetetyksi silloin, kun se on ominaisuuksiltaan erityisen vaarallinen tai kun kysymyksessä on rikoksen tuottama hyöty. Muissa tapauksissa säännökset ovat harkinnanvaraisia, jotta voitaisiin tapauskohtaisesti ratkaista menettä-

missesuraamuksen tuomitsemisen tarpeellisuus. Menettämisseuraamusta voitaisiin kuitenkin aina kohtuullistaa jättämällä se osaksi tai kokonaan tuomitsematta.

Menettämisseuraamuksen yleiset edellytykset

Lakiin ehdotetaan kirjattavaksi menettämisseuraamuksen yleiset edellytykset. Menettämisseuraamuksen määrittämisen edellytyksenä olisi 1 §:n mukaan laissa rangaistavaksi säädetty teko, rikos. Menettämisseuraamuksen määrittämisen perustavana rikoksena pidettäisiin myös tekoa, jonka tekijä ei ole teon hetkellä täyttänyt viittätoista vuotta tai on syntyneen taikka jonka tekijä on rangaistusvastausta vapaa niin sanotun anteeksiantoperusteen takia. Ehdotus vastaa oikeuskäytännössä ja oikeuskirjallisuudessa omaksuttua vakiintunutta kantaa. Käsitettä "rikos" käytetään tässä esityksessä teknisessä merkityksessä, joten sillä ei ole vaikutusta vastuuopissa käytetyn vastaavan käsitteen tulkitsemisessa.

Hyödyn menettäminen

Luvun 2 §:ssä säädettäisiin rikoksen tuottaman taloudellisen hyödyn menettämisestä. Hyöty tuomittaisiin 2 §:n 1 momentin mukaan menetetyksi rikoksesta hyötynelältä tekijältä, osalliselta tai siltä, jonka puolesta tai hyväksi rikos on tehty, kultakin saamansa hyödyn osalta. Pykälän 2 momentin nojalla hyödyn määrä saadaan arvioida ottaen huomioon rikoksen laatu, rikollisen toiminnan laajuus ja muut olosuhteet, jos hyödyn määrästä ei ole saatavissa selvitystä tai sitä on vain vaikeuksien esitettävissä. Hyötyä ei tuomittaisi menetetyksi siltä osin kuin se on suoritettu tai tuomitaan suoritettavaksi vahingonkorvauksena. Jos vahingonkorvausta ei ole vaadittu tai sitä koskevaa vaatimusta ei ole ratkaistu, hyöty tuomittaisiin menetetyksi.

Voimassa olevan oikeuden mukaan hyötyä ei tuomita menetetyksi silloin, kun on ylipäänsä mahdollista, että hyötyä vastaavaa vahingonkorvausta voidaan vaatia. Merkitystä ei ole sillä, tullaanko vahingonkorvausta koskaan edes vaatimaan. Tämän takia ehdotetaan kuvattuja muutoksia, jottei rikoksesta jäisi taloudellista hyötyä rikoksenteikijälle tai muille pykälässä mainituille henkilöille.

Jotta rikoksenteikijä tai muu henkilö ei joutuisi suorittamaan sekä vahingonkorvausta

että hyötykonfiskaatiota, hän voisi ehdotetun 11 §:n mukaisesti vaatia, että konfiskaation täytäntöönpano lopetetaan tai että hän saa hyötynä konfiskoidun määrän takaisin valtiolta. Myös vahingonkorvauksen saaja voisi hakea suoritusta valtiolta täytäntöönpannusta hyötykonfiskaatiosta tai vaatia täytäntöönpanossa otettavaksi huomioon, että hänelle on tuomittu hyötykonfiskaation syrjäyttävää vahingonkorvausta.

Laajennettu hyödyn menettäminen

Edellä käsitellyillä perusteilla esitetään 10 luvun 3 §:ksi otettavaksi täysin uudenlainen säännös laajennetusta hyödyn menettämisestä. Rikoksenteikijä ja siihen osallinen sekä se, jonka puolesta tai hyväksi hän on toiminut, voitaisiin tuomita menettämään omaisuus siltä osin kuin hän ei pysty saattamaan todennäköiseksi, että se on saatu laillisesti. Edellytyksenä on, että rikoksenteikijä todetaan syylliseksi rikokseen, josta voidaan tuomita vankeutta vähintään neljä vuotta, tai tällaisen rikoksen rangaistavaan yritykseen, taikka kätkemisrikokseen, salakuljetukseen, huumausainerikokseen tai sen edistämiseen tai vuoden 1968 alkoholilain 82 §:ssä tarkoitettuun rikokseen. Edellytyksenä olisi lisäksi, että rikoksesta saattaa seurata huomattavaa taloudellista hyötyä.

Jos olisi syytä olettaa, että omaisuus on siirretty rikoksenteikijän läheiselle tai oikeushenkilölle, jota rikoksenteikijä tai hänen läheisensä tosiasiallisesti hallinnoi, voitaisiin omaisuus tuomita näiltä menetetyksi, jolleivät he saata todennäköiseksi, että omaisuus on saatu laillisesti. Menettämisseuraamusta ei tuomittaisi, jos omaisuus on siirretty yli viisi vuotta aikaisemmin kuin edellä tarkoitettu rikos on tehty. Jos kaksi tai useampi tuomittaisiin samaan menettämisseuraamukseen, he vastaisivat siitä yhteisvastuullisesti.

Rikoksenteikövälineen ja muun omaisuuden menettäminen

Voimassa olevan rikoslain 2 luvun 16 §:n mukaan voidaan tuomita menetetyksi esine tai omaisuus, jota on käytetty rikoksen tekemisessä taikka joka on yksinomaan tai pääasiallisesti rikoksen tekemistä varten hankittu tai valmistettu.

Ehdotuksen 4 §:n 1 momentin mukaan rikoksessa käytetty ampuma- tai teräase taikka muu niihin rinnastettava hengenvaarallinen

väline sekä sellainen väline, jonka hallussapito on rangaistavaa, on tuomittava menetetyksi. Pykälän 2 momentin mukaan voitaisiin tuomita menetetyksi esine tai omaisuus, jota on käytetty tahalliseksi rikoksessa tai joka on oikeudenkäynnin kohteena olevaan tahalliseen rikokseen läheisesti liittyvä siten, että se on yksinomaan tai pääasiallisesti tahallista rikosta varten hankittu tai valmistettu taikka ominaisuuksiltaan erityisen sovelias tahallisten rikosten tekemiseen. Menetetyksi tuomitsemisen tarpeellisuutta harkittaessa on erityisesti kiinnitettävä huomiota uusien rikosten ehkäisemiseen.

Voimassa olevaan oikeuteen ei sisälly rikoksen tuotteen tai rikoksen kohteen eli rikosesineen menettämistä koskevaa yleissäännöstä. Ehdotetun yleissäännöksen eli 5 §:n 1 momentin mukaan rikosesine tai rikoksen tuote on tuomittava menetetyksi, jos sen hallussapito on rangaistavaa. Rikosesine tai rikoksen tuote voidaan tuomita menetetyksi, jos se on tarpeen esineen terveydelle tai ympäristölle haitallisten ominaisuuksien vuoksi taikka uusien rikosten ehkäisemiseksi, koska esine on erityisen sovelias sellaisten rikosten kohteeksi tai rikolliseen käyttöön, taikka säännöstelyä, maahantuontia tai maastavientiä koskevien säännösten tai määräysten tarkoituksen toteuttamiseksi taikka luonnon tai ympäristön suojelemiseksi annettujen säännösten tai määräysten tarkoituksen toteuttamiseksi.

Voimassa olevassa rikoslain 2 luvun 16 §:n 4 momentissa säädetään kiinnityksen ja pantti- ja pidätysoikeuden haltijan suojasta, kun oikeus kohdistuu konfiskoitavaan omaisuuteen. Momentin mukaan vilpittömässä mielessä olevalla on oikeus saada suoritus menetetyksi tuomitun rikoksenteikövälineen tai muun omaisuuden arvosta. Ehdotetussa 11 §:n 3 momentissa olisi vastaava määräys laajennettuna kuitenkin niin, että suoritus voidaan saada myös rikoksen tuotteen ja rikosesineen arvosta.

Menettämisen rajoitukset ja raukeaminen sekä arvokonfiskaatio

Ehdotetun 6 §:n mukaan rikoksenteikövälinettä, rikosesinettä tai rikoksen tuotetta ei tuomittaisi menetetyksi, jos esine kuuluu kokonaan tai osittain sivulliselle. Esine voidaan tuomita kuitenkin menetetyksi siltä, jolle esine on rikoksen tekemisen jälkeen

siirretty, jos hän on sen saadessaan tiennyt esineen liittymisestä rikokseen tai hänellä on ollut perusteltu syy sitä epäillä taikka jos hän on saanut sen lahjana tai muutoin vastikkeetta. Esine voidaan konfiskoida myös silloin, kun sen omistajakin syyllistyisi sitä hallussaan pitämällä rikokseen. Vastaavaa yleissäännöstä ei sisälly voimassa olevaan oikeuteen, joskin sen esikuvana on ollut rikoslain 46 luvun 9 §.

Uuden 7 §:n mukaan tuomioistuimien voisi vastaajan suostumuksin määrätä, että menettämisseuraamus raukeaa, jos omaisuuden tehdään tuomioissa mainitut muutokset tai sen suhteen muuten menetellään tuomioissa mainitulla tavalla, joka tekee konfiskaation tarpeettomaksi. Menettämisseuraamukseen tuomittu vastaisi kustannuksista, jotka aiheutuvat muutostöistä ja muusta tuomion täytäntöönpanosta. Tuomioistuimen määräyksen noudattamista valvoisi ulosottomies, joka myös hyväksyisi muutostyöt. Hyväksymisen jälkeen esine luovutettaisiin takaisin menettämisseuraamukseen tuomitulle ja seuraamus raukeaisi.

Rikoksentekeväliseen, rikosesineen ja rikoksen tuotteen asemesta voitaisiin 8 §:n mukaan tuomita menetetyksi sen arvo, jos esinettä ei voida konfiskoida siksi, että se kuuluu toiselle, tai siksi, että se on kätkeyty tai muutoin tavoittamattomissa. Arvoa ei kuitenkaan tuomittaisi menetetyksi, jos saatetaan todennäköiseksi, että esine on hävitetty tai käytetty. Jos useampi henkilö tuomitaan menettämään arvo, he vastaisivat siitä pääsääntöisesti yhteisvastuullisesti. Vastavaa yleissäännöstä ei sisälly voimassa olevaan oikeuteen, mutta pykälän esikuvana on käytetty rikoslain 46 luvun 10 §:ää.

Menettämisseuraamuksen vaatiminen

Voimassa olevan oikeuden mukaan tuomioistuimien tuomitsee menettämisseuraamuksen viran puolesta. Syyttäjällä ja asianomistajalla on kuitenkin oikeus vaatia esineen konfiskaatiota. Uudessa 9 §:ssä esitetään, että konfiskaatio määrätään vain, jos syyttäjä tai rangaistusmääräysmenettelystä annetun lain (692/1993) 3 §:ssä tarkoitettu virkamies sitä vaatii. Asianomistajalla olisi oikeus vaatia menettämisseuraamusta silloin, kun hän ajaa yksin syytettä oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (689/1997) 7 luvun mukaisesti.

Menettämisseuraamuksen kohtuullistaminen

Ehdotetun 10 §:n nojalla voitaisiin menettämisseuraamus jättää tuomitsematta kohtuuserusteella tai menettelytaloudellisella perusteella. Menettämisseuraamus saadaan jättää tuomitsematta, jos hyöty taikka esineen tai omaisuuden arvo on vähäinen tai tekijä jätetään seuraamusluonteisesti rangaistukseen tuomitsematta taikka jos menettämisseuraamus olisi kohtuuton ottaen huomioon rikoksen ja omaisuuden laatu, vastaajan taloudellinen asema sekä muut olosuhteet. Menettämisseuraamus voitaisiin määrätä myös koskemaan vain osaa omaisuudesta tai omaisuuden sijasta sen arvoa. Menetetyksi voitaisiin tuomita myös osa hyödystä.

Pykälä käsittäisi lähtökohtaisesti kaikki menettämisseuraamukset. Vastaavaa säännöstä ei sisälly voimassa olevaan oikeuteen.

Menettelysäännökset

Luvun 11 §:n 1 momenttiin ehdotetaan selvyyden vuoksi otettavaksi säännös muun menettämisasiän vastaajan kuin rikoksesta syytetyn tai epäillyn asemasta. Tutkittaessa esitutkinnassa tai oikeudenkäynnissä tällaisen vastaajan vastuuta menettämisseuraamuksesta noudatettaisiin soveltuvin osin, mitä rikoksesta epäilystä tai rikosasian vastaajasta on säädetty.

Säännökset menettämiskaatumuksen esittämättä jättämisestä sijoitettaisiin oikeudenkäynnistä rikosasioissa annettuun lakiin, jossa säädetään myös syyttämättä jättämisestä. Syyttäjä voisi jättää menettämiskaatumuksen esittämättä, jos hyöty tai omaisuus on arvoltaan vähäinen tai jos vaatimuksen perusteiden selvittämisestä tai asian käsittelemisestä tuomioistuimessa aiheutuisi asian laatuun nähden kohtuuttomia kustannuksia taikka jos hän on tehnyt seuraamusluonteisen syyttämättä jättämispäätöksen. Edellytyksenä olisi lisäksi, että yleinen etu ei muuta vaadi. Päätökseen jättää menettämiskaatumus esittämättä sovellettaisiin soveltuvin osin seuraamusluonteisesta syyttämättä jättämisestä annettuja säännöksiä.

Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annettua lakia ehdotetaan muutettavaksi myös siten, että syyttäjän tai asianomistajan tekemässä haastehakemuksessa olisi mainittava menettämiskaatumus. Lisäksi esitetään, että vastaajan poissaollessa voitaisiin tuomita enintään 50 000 markan suuruinen menettämiskaatumus-

mus. Vastajaan poissaolo ei estäisi vaatimuksen hylkäämistä. Tässä yhteydessä esitetään lisäksi kyseisen lain 8 luvun 11 §:n 3 momenttia selkeytettäväksi nimenomaisella maininnalla siitä, että vastajaan poissaollessa voitaisiin syytteen lisäksi hylätä myös muut vaatimukset, kuten menettämisen- ja vahingonkorvausvaatimus.

5. Esityksen vaikutukset

Esityksestä ei aiheudu merkittäviä organisaatorisia vaikutuksia. Ehdotus todennäköisesti lisää jossain määrin esitutkintaviranomaisten ja syyttäjien työmäärää.

Ehdotettu laajennettu hyötykonfiskaatio todennäköisesti johtaisi tuomittavien menettämisseuraamusten lisääntymiseen, mutta on erittäin vaikeaa arvioida, kuinka paljon valtion tulot lisääntyisivät.

6. Asian valmistelu

Rikoslakiprojekti antoi menettämisseuraamuksia koskevan ehdotuksen 10 päivänä syyskuuta 1996 (oikeusministeriön lainvalmisteluosaston julkaisu 4/1996). Hallituksen esitys viimeisteltiin oikeusministeriön asetta-

massa työryhmässä rikoslakiprojektin ehdotuksen ja siitä annettujen lausuntojen pohjalta. Lisäksi työryhmä valmisteli laajennettua hyötykonfiskaatiota koskevat ehdotukset.

7. Muita esitykseen vaikuttavia seikkoja

Rikosoikeudellista vanhentumista koskeva hallituksen esitys on annettu kesäkuussa 1999 (HE 27/1999 vp.) Siihen sisältyvät menettämisseuraamusten vanhentumista koskevat säännökset. Koska tässä esityksessä uudistetaan menettämisseuraamuksia koskevat säännökset kokonaan, tulee menettämisseuraamusten vanhentumista koskevat säännökset tarkistaa tämän esityksen mukaisiksi.

Vireillä on sellaisia lainuudistushankkeita, jotka vaikuttavat myös asianomaisiin menettämisseuraamuksia koskeviin erityissäännöksiin. Rikoslaisissa tällainen on 2 luvun 17 §, joka koskee painotuotteen, kirjoituksen ja kuvallisen esityksen konfiskointia. Rikoslain ulkopuolella tällainen säännös on esimerkiksi vuoden 1968 alkoholilain 95 §. Uudistushankkeiden vireillä ollessa ei ole katsottu aiheelliseksi puuttua tällaisiin säännöksiin.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1. Lakiehdotusten perustelut

1.1. Rikoslaki

2 luku. Rangaistuksista

16 §. Pykälässä säädetään rikoksen tuottaman taloudellisen hyödyn ja rikoksentekeväliseen menettämiseen. Lisäksi pykälässä säädetään vilpittömässä mielessä olevan vakuusoikeuden haltijan suojasta silloin, kun oikeuden kohteena oleva esine tuomitaan menetetyksi.

Pykälä ehdotetaan kumottavaksi, koska se ehdotettuun rikoslain 10 lukuun sisältyvien säännösten johdosta tulisi tarpeettomaksi. Rikoksen tuottaman hyödyn menettämiseen säädetäisiin rikoslain 10 luvun 2 §:ssä ja rikoksentekeväliseen menettämiseen 4 §:ssä. Vakuusoikeuden haltijan suojasta säädetäisi-

siin 10 luvun 11 §:n 3 momentissa.

8 luku. Vanhentumisesta

7 §. Pykälän mukaan menettämisseuraamusta ei saisi tuomita, jos teosta ei vanhentumisen vuoksi voida tuomita rangaistusta. Menettämisaatimus ei kuitenkaan vanhentuisi, jos se koskee ehdotetun 10 luvun 4 §:ssä tarkoitettua rikoksentekevälintettä tai 5 §:ssä tarkoitettua muuta omaisuutta.

Pykälän alkuosa vastaa sitä, mitä on ehdotettu rikosoikeudellista vanhentumista koskevien säännösten uudistamisesta annetussa hallituksen esityksestä (HE 27/1999 vp.). Tuota esitystä annettaessa pykälän loppuosa ehdotettiin kuulumaan voimassa olevan lain-säädännön mukaisesti, koska silloin menettämisseuraamuksia koskevan uudistuksen valmistelu oli vielä kesken. Tämän esityksen

yhteydessä voidaan säännökset menettämisseuraamuksen vanhentumisesta muuttaa nyt niin, että ne sopivat menettämisseuraamuksia koskevassa kokonaisuudistuksessa ehdotettuihin muihin säännöksiin.

Voimassa olevassa laissa vanhentumattomaksi on säädetty menettämisseuraamus, joka koskee sellaista esinettä tai ainetta, jonka sen erityisen laadun tai ominaisuuksien vuoksi ja muut asiassa ilmenevät seikat huomioon ottaen on syytä varoa joutuvan rikolliseen käyttöön. Ehdotetussa säännöksessä tarkoitettuja rikosentekovälineitä ja muuta omaisuutta on tarkasteltu jäljempänä 10 luvun 4 ja 5 §:n yhteydessä. Voimassa oleva säännös on tulkinnanvarainen, mutta on mahdollista, että ehdotettu säännös laajentaa jonkin verran vanhentumattomien menettämisseuraamusten alaa. Konfiskaation tavoitteet huomioon ottaen laajennukset ovat perusteltuja. Lisäksi viittaus tiettyihin menettämisseuraamuksia koskevan luvun säännöksiin olisi selkeä ratkaisu.

12 §. Pykälän mukaan menettämisseuraamuksen täytäntöönpano raukeaisi kymmenen vuoden kuluttua lainvoiman saaneen tuomion antamispäivästä. Jos kysymyksessä on edellä 7 §:ssä tarkoitettu omaisuus, ei menettämisseuraamuksen täytäntöönpano kuitenkaan raukeaisi.

Kymmenen vuoden määräaika koskee myös yleistä saamisoikeyden vanhentumista. Toisin kuin tuo määräaika, menettämisseuraamuksen täytäntöönpanon vanhentumisaika ei kuitenkaan ole keskeytettävissä, joten sen kuluminen loppuun merkitsee lopullista raukeamista. Myös esimerkiksi valtiolle tulevia veroja ja sakkoja koskee se, että ne vanhentuvat lopullisesti määräajassa. Koska menettämisseuraamukseen ei liity sakon muun torangaistuksen tapaista uhkaa, määräaika on syytä asettaa pidemmäksi kuin sakon vanhentumisaika, joka on viisi vuotta. Ehdotettu kymmenen vuoden määräaika on edellä mainitussa rikosoikeudellisista vanhentumista koskevassa hallituksen esityksessä ehdotetun mukainen. Pykälän loppuosa poikkeaisi tuossa esityksessä ehdotetusta, jotta loppuosa olisi menettämisseuraamuksia koskevassa kokonaisuudistuksessa ehdotettavien säännösten mukainen.

10 luku. Menettämisseuraamuksista

1 §. *Menettämisseuraamuksen yleiset edellytykset.* Menettämisseuraamusten yleisistä

edellytyksistä ehdotetaan säädettäväksi laissa. Lähtökohtaisesti konfiskaation yleiset edellytykset pysyisivät ennallaan. Menettämisseuraamuksen määräämisen edellytyksenä olisi pykälän 1 momentin mukaan rangaistavaksi säädetty teko, rikos. Se, millaista liityntää rikoksen ja menettämisseuraamuksen välillä vaaditaan, ilmenisi tarkemmin kustakin eri konfiskaatiolajia käsittelevästä säännöksestä. Kysymyksen tulisivat niin tahalliset kuin tuottamuksellisetkin rikokset, joten jälkimmäisten osalta konfiskaation ala laajenisi jonkin verran. Tuottamuksellisen rikoksen tekoväline voitaisiin aiemmasta poiketen konfiskoida ehdotetun 4 §:n 1 momentissa mainituissa tapauksissa. Sen sijaan saman pykälän 2 momentissa edellytettäisiin edelleen, että konfiskaation perustava rikos on tahallinen.

Kaivoslain (503/1965) 65 §:n mukaan voidaan virallisen syyttäjän vaatimuksesta tuomita menetetyksi valtaus, kaivos tai oikeus. Myös hyöty on oikeuden harkinnan mukaan tuomittava valtiolle menetetyksi. "Menetetyksi julistamisesta" säädetään niin ikään kaivoslain 64 §:ssä. Siinä ilmaisulla tarkoitetaan kauppa- ja teollisuusministeriön määrätävissä olevaa seuraamusta.

Mainittujen kaivoslain säännösten mukaan voidaan määrätä menettämisseuraamukseksi kutsuttu seuraamus, vaikka rikosta ei ole tapahtunut. Kysymys on enemmänkin hallinnollisuonteisesta seuraamuksesta, joka on alan erityisluonteen vuoksi katsottu tarkoituksenmukaiseksi. Järjestelyyn ei ole katsottu aiheelliseksi puuttua tässä yhteydessä. Tämän luvun säännöksiä ei näihin kaivoslain seuraamuksiin sovellettaisi.

Toisaalta kaivoslain 62 §:ssä on myös rangaistussäännös. Siinä tarkoitettun rikoksen perusteella olisi menettämisseuraamus tuomittavissa normaaliin tapaan tämän luvun mukaisesti.

Immateriaalioikeuksia koskevassa lainsäädännössä on lukuisia säännöksiä menettämistä muulle kuin valtiolle. Tällaisia menettämisseuraamuksia ehdotetun luvun säännökset eivät koske. Esimerkkinä voidaan mainita patenttilain (550/1967) 59 §. Toisaalta rikosentekovälineen ja rikoksen tuottaman hyödyn osalta ehdotetut säännökset kuitenkin soveltuvat.

Rikoslain 9 luvun 2 §:ssä säädetään oikeushenkilön rangaistusvastuun edellytyksistä. Pykälän 2 momentista ilmenee, että yhteisöosakkoon voidaan tuomita, vaikkei rikok-

sentekijää saada selville tai muusta syystä tuomita rangaistukseen. Vastaavasti oikeushenkilö voitaisiin tuomita menettämisseuraamukseen, vaikka ketään yksittäistä rikoksenteekijää ei rangaistukseen tuomittaisikaan.

Pykälän 2 momentin 1 kohdan mukaan menettämisseuraamuksen määrääminen voisi perustua myös teon hetkellä alle viisitoista vuottaan ja syyntakeettoman tekoon. Rikoslain 3 luvun 1 §:n mukaan rangaistusvastuun edellytyksenä on, että tekijä on teon hetkellä täyttänyt viisitoista vuotta. Saman luvun 3 §:n mukaan syyntakeeton on rangaistusvastuusta vapaa. Lisäksi menettämisseuraamus voitaisiin luonnollisesti tuomita, vaikka tekijä olisi saman luvun 4 §:n 1 momentin tarkoittamalla tavalla vähentyneesti syyntakeinen.

Menettämisseuraamus voidaan tuomita myös silloin, kun rikoksenteekijä jätetään seuraamusluonteisesti syyttämättä tai rangaistukseen tuomitsematta. Menettämisseuraamus voitaisiin edelleen käsitellä niin sanotussa konfiskaatioprosessissa. Koska menettämisseuraamuksen edellytyksenä on rikos, on se näytettävä toteen vastaavalla tavalla kuin jos asiaa käsiteltäisiin syytteen yhteydessä. Menettämisseuraamusta ei voida tuomita silloin, kun syyte jätetään nostamatta puuttuvan näytön vuoksi tai rangaistusta ei tuomita siksi, että syyte hylätään näyttämättömänä. Tältä osin säännös vastaa voimassa olevaa oikeutta.

On kuitenkin huomattava, että 3 §:n mukaisen laajennetun hyötykonfiskaation suhteen ei edellä mainittu päde. Näissä tapauksissa voidaan menettämisseuraamus tuomita, vaikka sen perustavasta rikoksesta ei ole tuomitsemiseen riittävää näyttöä. Tällöin mainitut rikokset eivät kuitenkaan ole oikeudenkäynnin kohteena.

Momentin 2 kohdassa osoitettaisiin, että menettämisseuraamus voidaan tuomita, vaikka rikoksesta ei tuomita rangaistusta niin sanotun anteeksiantoperusteen takia. Kyseen tulevia anteeksiantoperusteita olisivat hätävarjelun liioittelu 3 luvun 9 §:n 1 momentin mukaisesti, voimakeinojen käytön sallittujen rajojen ylittäminen 9 §:n 2 momentin mukaisesti, ei-sallittu pakkotila 10 §:n mukaisesti ja esimiehen käskyn täytäminen 10 a §:ssä mainituissa olosuhteissa. Myös muut anteeksiantoperusteet tulevat kysymykseen, sillä niitä ei ole tyhjentävästi rikoslaissa lueteltu. Vireillä olevassa rikosoi-

keuden yleisiä oppeja koskevien säännösten uudistuksessa tultaneen anteeksiantoperusteista säätämään aiempaa yksityiskohtaisemmin (oikeusministeriön lainvalmisteluosaston julkaisu 5/2000).

2 §. *Hyödyn menettäminen.* Rikoksen tuottama taloudellinen hyöty olisi pykälän 1 momentin mukaan tuomittava menetetyksi. Menettämiseen tuomittaisiin rikoksesta hyötynyt tekijä, osallinen tai se, jonka puolesta tai hyväksi rikos on tehty.

Menettäväksi on tarkoitettu vain todellinen nettohyöty. Esimerkiksi laittomassa alkoholikaupassa hyötyä olisi vain myyntihinnan ja alkoholiliikkeestä ostetun tuotteen hankintahinnan erotus, koska edellä mainittu kustannus ei sinänsä aiheudu rikollisesta toiminnasta. Sitä vastoin vähennyksenä ei tulisi ottaa huomioon rikoksen valmistelusta tai täytäntöönpanosta aiheutuvia kustannuksia, kuten tiirikan valmistamiskustannuksia tai huumausaineen valmistamiseen käytettyjen kemikaalien ostohintaa. Hyöty voi myös ilmetä syntyneenä säästönä. Esimerkiksi ympäristörikoksissa lupaehtojen noudattamatta jättäminen voi ilmetä alhaisempina tuotantokustannuksina, kuten säästettyinä puhdistuskustannuksina verrattuna siihen, että olisi toimittu lupaehtojen mukaisesti. Tällaisessa tapauksessa tuomitaan syntynyt säästö hyötynä menetettäväksi.

Lisäksi voitaisiin tuomita menetetyksi sellainen hyödyn arvon nousu tai tuotto, joka on vaikeuksitta selvitettävissä, kuten pankkitilillä olevan rahan korkotulo tai valuuttakurssin muuttumisesta johtuva hyödyn arvon nousu.

Selvyyden vuoksi lakiin on otettu myös sana "taloudellinen". Taloudellisena hyötynä pidetään rahan lisäksi myös sellaista esinettä tai oikeutta, jolla on raha-arvoa. Rikoksen tuottamaa hyötyä on paitsi rikoksella suoraan saatu hyöty, esimerkiksi edellä mainittu erotus, myös rikoksen tekemisestä saatu palkkio.

Nykyisin on ollut jossain määrin epäselvää, miten hyöty tuomitaan menetetyksi, kun se on jakautunut kahdelle tai useammalle. Oikeuskäytännössä on tuomittu hyöty useammalta menetetyksi yhteisvastuullisesti tai kultakin hänen saamansa hyödyn osalta. Tässä esityksessä ei ole asiaan otettu kantaa laissa, mutta lähtökohtana on, että molemmat vaihtoehdot ovat käytettävissä. Käytännössä esiintyvien tilanteiden moninaisuuden vuoksi ei ole katsottu perustelluksi ottaa asi-

asta määräystä lakiin, vaan on tarkoituksen mukaisempaa, että tuomioistuin ratkaisee tapauskohtaisesti, tuomitaanko menettämisseuraamus yhteisvastuullisesti vai ei.

Hyöty konfiskoidaan lähtökohtaisesti vain siltä, joka on todella hyötyä saanut. Jos rikoksesta on hyötynyt useampi henkilö, ensisijaisesti tuomittaisiin hyöty menetetyksi kultakin sen mukaan, mitä hän on rikoksesta tosiasiallisesti hyötynyt. Mikäli ei olisi selvitystä siitä, miten hyöty on jakautunut, voitaisiin hyöty tuomita menetetyksi yhteisvastuullisesti.

Konfiskaatio voisi kohdistua vain rikokseen osallisiin sekä siihen, jonka puolesta tai hyväksi rikos on tehty, ei sitä vastoin sivulisiin. Hyöty voitaisiin tuomita menetetyksi myös oikeushenkilölle.

Oikeushenkilön puolesta voi toimia se, joka on oikeutettu edustamaan oikeushenkilöä tai käyttämään jossain asiassa oikeushenkilön päätösvaltaa. Oikeushenkilön sekä myös luonnollisen henkilön puolesta voi toimia henkilö, jolle on annettu tehtäväksi rikollinen teko tai jonka on annettu ainakin ymmärtää, että teko hyväksytään. Tällöin oikeushenkilön puolesta toimivan muodollisella asemalla organisaatiossa ei ole merkitystä.

Sen, jonka hyväksi rikos tehdään, ei edellytetä olevan mitenkään tietoinen rikoksesta tai sen tekijästä. Olennaista on, että hän teosta tosiasiallisesti hyötyy. Tällainen määräys on edelleen tarpeen siksi, ettei rikoksen tuottamaa hyötyä voitaisi saattaa menettämisseuraamuksen ulottumattomiin.

Lähtökohtaisesti rikoksen tuottama hyöty olisi tuomittava kokonaisuudessaan menetetyksi. Hyöty voitaisiin kuitenkin jättää kokonaan tai osittain konfiskoimatta 10 lukuun ehdotetun 10 §:n nojalla.

Mainitun pykälän nojalla voitaisiin hyöty jättää konfiskoimatta niin sanotuissa ennallistamistilanteissa. Tällaisessa tapauksessa, lähinnä ympäristörikoksissa, rikoksenteikijä velvoitetaan palauttamaan tilanne sellaiseksi kuin se oli ennen rikosta. Tuomioistuin voi tarvittaessa ottaa huomioon ennallistamisen kustannukset vähennyksenä konfiskoinnista päätettäessä. Tässä ei esitetä asiasta säädettäväksi laissa, koska asia täytyy harkita tapauskohtaisesti tilanteiden moninaisuuden vuoksi.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin hyödyn määrän selvittämisestä. Ensisijaisesti olisi pyrittävä selvittämään todellinen hyö-

dyn määrä. Vain jos selvitystä ei ole saatavissa tai sitä on vain vaikeuksien esitettävissä, tuomioistuimella olisi oikeus arvioida hyödyn määrä. Arvioimisperusteiksi ehdotetaan rikoksen laatua, rikollisen toiminnan laajuutta ja muita olosuhteita. Vastaavanlainen harkintasäännös on jo ennestään oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 6 §:ssä, jonka mukaan tuomioistuimella on eräissä tapauksissa oikeus harkita vahingon määrää.

Säännös ei muuta sitä seikkaa, että todistustaakka hyödyn menettämisen perusteista ja määrästä on menettämisseuraamuksen vaatijalla. Käytännössä momentti tulisi sovellettavaksi silloin, kun rikoksen tuottamaa hyötyä on vaikea erottaa laillisesta hyödystä. Tällaisia tapauksia on esiintynyt esimerkiksi silloin, kun laillisen liiketoiminnan yhteydessä on ilman lupaa harjoitettu luvanvaraista liiketoimintaa, kuten ammattimaista moottoriajoneuvoliikennettä.

Momenttia voitaisiin soveltaa myös silloin, kun selvitystä ei ole saatavissa siitä, millä hinnalla huumausainetta on myyty tai kuinka paljon vastaaja on hyötynyt pitkäaikaisesta huumausaineen vähittäismyynnistä.

Pykälän 3 momentti koskee hyötykonfiskaation ja vahingonkorvauksen suhdetta. Momentin mukaan hyötyä ei tuomita menetetyksi siltä osin kuin se on palautettu tai tuomittu taikka tuomitaan suoritettavaksi loukatulle vahingonkorvauksena tai edunpalautuksena. Jos korvaus- tai edunpalautusvaatimusta ei ole esitetty tai se on vielä ratkaisematta silloin, kun menettämiskaatimuksesta annetaan ratkaisu, hyöty konfiskoitaisiin. Voimassa olevan oikeuden mukaan hyötyä ei tuomita menetetyksi silloin, kun asianomistajalla on oikeus rikoksen johdosta hakea vahingonkorvausta. Merkitystä ei ole nykyisin annettu sille, onko vahingonkorvausta vaadittu tai tullaanko sitä vaatimaan, vaan jo pelkkä vahingonkorvausvelvollisuus riittää estämään hyödyn konfiskoimisen.

Konfiskaatio syrjäytyisi yleensä kuten aiemminkin vahingonkorvauksen tieltä, koska todellista hyötyä ei synny silloin, kun rikoksesta hyötynyt joutuu palauttamaan hyödyn vahinkoa kärsineelle. Jos vahingonkorvaus- tai edunpalautusvaatimusta ei kuitenkaan esitetä esimerkiksi siksi, että asianomistaja jää tavoittamatta tai vahingon määrä ei ole vielä selvillä, rikoksenteikijälle voisi jäädä hyötyä rikoksesta. Tämän estämiseksi ehdotetaan, että hyöty tällaisessa tapauksessa konfiskoitaisiin. Jos tilanne myöhemmin

muuttuu, ei tekijä saa joutua sekä konfiskaation että korvasvelvollisuuden alaiseksi. Siksi 11 §:ään ehdotetaan otettavaksi säännökset menettelystä tässä tilanteessa.

Yleensä vahingonkorvausvaatimus esitetään siinä oikeudenkäynnissä, jossa käsitellään rangaistus- ja konfiskaatiovaatimukset. Jos tällöin tuomitaan vahingonkorvausta, konfiskaatio tuomitaan vastaavalla määrällä vähennettynä. Voi luonnollisesti käydä niin, että tuomittava vahingonkorvaus on suurempi kuin rikoksen tuottama hyöty, jolloin ei jää hyötyä konfiskoitavaksi. Jos vahingonkorvausvaatimusta ei ole esitetty tai se on ratkaisematta esimerkiksi sen takia, että asia on siirretty käsiteltäväksi erilliseen oikeudenkäyntiin, tuomittaisiin hyöty menetettäväksi.

Vahingonkorvaus on asia, jossa sovinto on sallittu. Oikeudenkäynnin ulkopuolellakin tehty sovinto on sitova sopimuspuolten välillä. Jos oikeudenkäynnissä osoitetaan, että hyötyä vastaava korvaus on jo suoritettu vahinkoa kärsineelle, hyötyä ei tuomita menettäväksi.

Jos rikoksen tuottama hyöty vastaisi toiselle aiheutunutta varallisuuden vähennystä, tuomittaisiin tällöin vahingonkorvausta. Edunpalautus olisi kyseessä silloin, kun rikoksen tuottama hyöty ei suoranaisesti vastaisi tällaista varallisuuden vähentymistä mutta se on saatu toisen kustannuksella. Esimerkiksi hyödyn tuottoa voitaisiin käyttää peittämään vahingonkorvaukselle tuomittavaa korkoa.

3 §. *Laajennettu hyödyn menettäminen.* Edellä yleisperustelujen jaksossa 3 esitetyillä perusteilla esitetään otettavaksi lakiin säännös laajennetusta hyödyn menettämisestä. Omaisuus, joka kuuluu rikoksenteikijälle, rikokseen osalliselle ja sille, jonka puolesta tai hyväksi rikos on tehty, voitaisiin pykälän 1 momentin mukaan tuomita menettelyksi kokonaan tai osaksi, paitsi jos vastaaja saattaa todennäköiseksi, että omaisuus on saatu laillisesti.

Laajennettu hyödyn menettäminen olisi harkinnanvarainen seuraamus. Sen tuomitseminen edellyttäisi, että henkilön todetaan syyllistyneen tiettyyn momentissa tarkoitettuun rikokseen ja että tuo rikos lisäksi on luonteeltaan sellainen, että se voi tuottaa huomattavaa taloudellista hyötyä. Rikoksen tulee olla joko sellainen, että siitä voidaan tuomita vankeutta vähintään neljä vuotta, tai momentin 1 kohdan lopussa tyhjentävästi

lueteltu teko. Tällaisia rikoksia olisivat 32 luvun 1 §:ssä tarkoitettu kätkemisrikos, 46 luvun 4 §:ssä tarkoitettu salakuljetus, 50 luvun 1 §:ssä tarkoitettu huumausainerikos ja 4 §:ssä tarkoitettu huumausainerikoksen edistäminen sekä vuoden 1968 alkoholilain 82 §:ssä rangaistavaksi säädetty teko, joista menettämisseuraamuksen kannalta olennaisin tekomuoto on alkoholin tai väkiviinan luvaton maahantuonti.

Viimeksi mainitut rikokset lueltaisiin laissa erikseen, koska niiden enimmäisrangaistus on neljää vuotta vankeutta alhaisempi. Rikoslain 32 luvun 1 §:n rangaistussäännös on otettava mukaan siksi, että sen perusteella tuomitaan rangaistus rahanpesusta. Mainitut 50 luvun säännökset on tarpeen sisällyttää lakiin siksi, että vaikka henkilö tuomittaisiin useista yksittäisistä huumausainerikoksista, hän voisi välttää laajennetun hyötykonfiskaation. Sama koskee myös kätkemisrikosta. Huumausainerikoksen edistämisen sisällyttäminen esitykseen on tarpeen siksi, että mainitun pykälän nojalla tuomitaan rangaistus huumausainekaupan rahoittamisesta. Siitä ei ole säädetty törkeää tekomuotoa, joskin rahoittaminen saattaa joskus tulla rangaistavaksi törkeänä huumausainerikoksena. Alkoholilain 82 §:ssä säädetään rangaistavaksi muun muassa luvaton alkoholin tai väkiviinan maahantuonti. Nykyisin alkoholin salakuljetus ja sen myynti voi tuottaa jo yksittäisessä tapauksessa miljoonaluokan voittoja, eikä laissa ole säädetty törkeästä tekemuodosta. Vastaavien syiden takia ehdotetaan kohdassa mainittavaksi myös rikoslain 46 luvun 4 §, koska sen perusteella tuomitaan rangaistus kasvuhormonien ja vastaavanlaisten aineiden maahantuonnista.

Laajennettuun hyödyn menettämiseen voisi momentin 1 kohdan mukaan johtaa myös sellaisen rikoksen rangaistava yritys, josta voidaan tuomita vähintään neljä vuotta vankeutta. Laajennetun hyödyn menettämisen edellytyksenä olisi tällöinkin, että täytetty rikos on luonteeltaan sellainen, että se voi tuottaa huomattavaa taloudellista hyötyä. Jos rikos jää yrityksen asteelle, se ei yleensä tuota pykälässä tarkoitettua huomattavaa hyötyä. Laajennettu hyödyn menettäminen olisi silti tällöinkin perusteltu, koska yritys saattaa liittyä laajempaan rikossarjaan, johon sisältyy sellaisia huomattavaa hyötyä tuottavia täytettyjä rikoksia, jotka mahdollistaisivat laajennetun hyödyn menettämisen.

Momentin 1 kohdan lopussa erikseen lueteltujen rikosten yritystä ei ole kohdassa erikseen mainittu, koska niiden osalta yritys ei ole säädetty erikseen rangaistavaksi. Yritys on osassa mainituista rangaistussäännöksistä rinnastettu täytettyyn tekoon. Tämä on lisäperuste sille, että 1 kohdan alussa mainittujen rikosten yritys voisi johtaa laajennettuun hyödyn menettämiseen.

Myös silloin, kun laajennettua hyötykonfiskaatiota harkitaan momentin 1 kohdan lopun nojalla eli kyse on edellä mainituista viidestä rangaistussäännöksestä, edellytetään, että rikos saattaa tuottaa huomattavaa taloudellista hyötyä. Siksi on selvää, ettei laajennettu hyötykonfiskaatio tule sovellettavaksi, jos kysymyksessä on huumausainerikoksena rangaistava huumausaineen käyttäminen. Toisaalta jos rikoksena on yritysasteelle jäänyt huumausaineiden salakuljetus, voi siitä seurata huomattavaa taloudellista hyötyä, joten laajennettu hyötykonfiskaatio tulisi kysymykseen. Samoin jos rikoksena on niin suuren alkoholimäärän salakuljetus, että olisi ilmeistä sen olevan tarkoitettu myytäväksi, laajennettu hyötykonfiskaatio tulisi kyseeseen.

Pykälässä edellytetään, että rikos saattaa tuottaa huomattavaa taloudellista hyötyä. Tällä tarkoitetaan sitä, että rikoksesta tyypillisesti seuraa tällaista hyötyä. Kuten edellä yleisperusteluissa on todettu, tämä sulkee pois sellaiset rikokset, jotka kohdistuvat esimerkiksi henkeen tai terveyteen. Vaikka esimerkiksi henkirikos saattaa tuottaa tekijälleen tai jollekin toiselle huomattavaa taloudellista hyötyä yksittäisessä tapauksessa, se ei ole rikoksen tavanomainen motiivi, eli henkirikoksella ei tyypillisesti tavoitella taloudellista hyötyä. Toisaalta rikoksen eri tekemuodot samassa rangaistussäännöksessä voivat olla erilaisia sen suhteen, liittyykö niihin tyypillisesti huomattavaa taloudellista hyötyä.

Laajennetun hyötykonfiskaation soveltaminen ei edellyttäisi, että kyseinen yksittäinen rikos tuottaisi tekijälleen huomattavaa taloudellista hyötyä vaan että se olisi saattanut tuottaa tällaista hyötyä. Rikos voi jäädä sattumalta yrityksen asteelle tai hyödyn saaminen saattaa epäonnistua jostain muusta syystä. Tältä osin edellytys on yhdenmukainen useiden rikosten törkeiden tekemuotojen kanssa. Esimerkiksi törkeässä velallisen petoksessa ja törkeässä petoksessa on ankaroitamisperusteena huomattavan hyödyn tavoit-

teleminen. Huomattavan taloudellisen hyödyn määrää arvioitaessa voidaankin ottaa mallia näiden säännösten soveltamiskäytännöstä. Selvää kuitenkin on, että huomattavan taloudellisen hyödyn määrän alaraja on vähintään useita kymmeniä tuhansia markkoja.

Luvun 1 §:ssä omaksutun mukaisesti laajennetun hyötykonfiskaation perustavana rikoksena pidetään myös tekoa, josta ei tuomita rangaistusta mainitun pykälän 2 momentin 2 kohdan mukaisesti. Tämän vuoksi pykälä on kirjoitettu muotoon "siltä, jonka todetaan syyllistyneen rikokseen". Edellytyksenä näissä tapauksissa ei siis ole, että kyseisestä rikoksesta tuomitaan rangaistus. Käytännössä tällä ei ole suurta merkitystä, koska laajennettu hyötykonfiskaatio tulee sovellettavaksi sellaisten rikosten yhteydessä, joita ei yleensä alle viisitoistavuotias tee. Näiden rikosten osalta ei anteeksiantoperuste myöskään tule juuri kysymykseen. Aivan poikkeuksellisesti voi kuitenkin käydä niin, että rikoksenteijä todettaisiin syyntakeettomaksi. Siksi on tarpeen, että laajennettu hyötykonfiskaatio tulee kysymykseen myös 1 §:n 2 momentissa tarkoitetuissa tilanteissa.

Momentin 2 kohdan mukaan hyöty voidaan tuomita menetetyksi rikoksenteijän lisäksi 1 kohdassa tarkoitettuun rikokseen osalliselta sekä siltä, jonka puolesta tai hyväksi rikos on tehty, eli samoilta henkilöiltä, joilta hyöty voidaan tuomita menetetyksi 2 §:n mukaan.

Yleensä muita kuin rikoksenteijää ei ole tarpeen tuomita laajennettuun hyödyn menettämiseen. Rikokseen osallinen voi olla esimerkiksi avunantaja, joka on hyvin vähäisessä määrin osallistunut rikoksen täytäntöönpanoon. Avunantaja ei välttämättä myöskään ole hyötynyt rikoksesta lainkaan. Toisaalta osallisuudesta eli avunannosta tai yllytyksestä voidaan tuomita henkilö, joka rikoksista on hyötynyt. Hän on esimerkiksi antanut rikoksen tekemisen toisen tehtäväksi, rahoittanut sen ja saanut sen tuottaman hyödyn. Sääntelyn aukottomuuden varmistamiseksi on myös rikokseen osallinen voitava tuomita laajennettuun hyödyn menettämiseen. Samasta syystä on laajennettuun hyödyn menettämiseen voitava tuomita se, jonka puolesta tai hyväksi rikos on tehty. Yleensä tällöin on kysymyksessä oikeushenkilö.

Kuten edellä yleisperusteluissa on todettu, menettämisseuraamukseen voitaisiin tuomita rikoksista hyötynyt oikeushenkilö, joka olisi toiminnan kullassa. Säännöksellä ei ole tar-

koitettu puuttua tilanteisiin, joissa laillista liiketoimintaa harjoittavan yrityksen hyväksi tehdään rikoksia. Esimerkiksi jos toimitusjohtaja tekee yrityksen hyväksi törkeitä veropetoksia yrityksen pelastamiseksi tilapäisestä talousahdingosta, ei ole perusteita tuomita muutoin laillista liiketoimintaa harjoittavaa yritystä laajennettuun hyötykonfiskaatioon. Laajennettu hyötykonfiskaatio tulisi kyseeseen vain silloin, kun yritys on hankittu yksinomaan tai lähes yksinomaan rikoksen tuottaman hyödyn alkuperän häivyttämiseksi tai hyödyn säilyttämiseksi.

Lähtökohtaisesti koko omaisuus voitaisiin tuomita menetetyksi. Käytännössä tämä tulisi kyseeseen vain silloin, kun kysymyksessä on rikollisen toiminnan kulissina toimiva yritys, jolle rikollisen toiminnan hyödyt lankeavat. Lähtökohtana on, että poliisiin tai muun esitutkintaviranomaisen on rikoksen esitutkinnassa selvitettävä, mitkä omaisuuserät ovat sellaisia, että ne voivat olla rikollisesta toiminnasta peräisin. Tavallista käyttöirtaimistoa tai muuta tavanomaista vähäarvoista omaisuutta ei ole perusteltua lähteä konfiskoimaan. Sen sijaan arvokkaat kiinteistöt, asunto-osakeyhtiön ja muiden yhtiöiden osakkeet tai osuudet, suuret pankkitilit ja muut vastaavat tavanomaisesta poikkeavat omaisuuserät voisivat tulla konfiskoitaviksi. Esitutkinnassa on selvitettävä, onko vastajalla omistuksessaan alkuperältään epäselviä omaisuuseriä tai onko hänellä käyttö- tai muu oikeus tällaisiin. Esitutkinnassa on siten kartoitettava esimerkiksi pankkitapahtumat ja yhteydet eri yhteisöihin. Samoin esitutkinnassa on selvitettävä tässä momentissa tarkoitettujen henkilöiden yhteydet 2 momentissa mainittuihin henkilöihin.

Perusteellinen esitutkinta on tarpeen, jotta syyttäjä voi päättää menettämiskaatumuksen sisällöstä. Jäljempänä 9 §:ssä esitetään, että menettämiskaatumus tuomittaisiin yleensä vain syyttäjän vaatimuksesta. Menettämiskaatumuksen tulee myös olla aina yksilöity mahdollisimman tarkasti. Vaikka hyöty voidaan tuomita menetetyksi sekä esineellisenä että rahamääräisenä, summittaisiin arvioihin perustuvia vaatimuksia ei pidä esittää, vaan menettämiskaatumuksen tulee perustua objektiivisesti hyväksyttäviin perusteisiin. Tällaisia perusteita ovat erityisesti esitutkinnassa selvitetyt omistukset ja muut yllä mainittuun kaltaiset seikat.

Käytännössä on mahdollista, että rikoksenteikijä on ostanut 2 §:ssä tarkoitettua rikok-

sen tuottamalla taloudellisella hyödyllä omaisuuden, joka voitaisiin konfiskoida 3 §:n perusteella. Tällaisessa tilanteessa olisi kaksinkertaisen konfiskaation välttämiseksi sovellettava ehdotetusta 10 §:n 1 momentin 3 kohdasta ilmenevää kohtuusperustetta ja jätettävä soveltamatta 2 §:ää.

Pykälän 2 momentin mukaan laajennettu hyötykonfiskaatio voitaisiin tuomita, jos on syytä olettaa, että omaisuus on siirretty toiselle. Näyttökynnys on vastaava kuin esimerkiksi takavarikon edellytyksiä koskevassa pakkokeinolain (450/1987) 4 luvun 1 §:ssä. Myös tällöin on aina edellytyksenä, että 1 momentissa säädetyt edellytykset täytyvät eli että henkilön, jolta omaisuus on siirtynyt, todetaan syyllistyneen 1 momentissa mainittuun rikokseen.

Rikoksenteikijä tai muu edellisessä momentissa tarkoitettu henkilö voi siirtää monilla-kin perusteilla omaisuuttaan kolmannelle. Jos kysymys on tavanomaisesta siirrosta, kuten laskun maksamisesta, ei ole perusteita konfiskoida hyötyä kolmannelta. Laajennettu hyötykonfiskaatio tulisi sovellettavaksi vain silloin, kun kysymyksessä on hyödyn kätkeminen, saattaminen täytäntöönpanon ulottumattomiin tai muu vastaavanlainen peruste. Se piiri, jolle siirretty hyöty voitaisiin konfiskoida, on rajattava. Takaisinsaannista konkurssipesään annetun lain (758/1991) 3 §:ssä on määritelty ne henkilöt, joita pidetään velallisen läheisinä. Kyseinen määritelmä soveltuu luontevasti käytettäväksi myös laajennetun hyötykonfiskaation suhteen. Tällaisissa tapauksissa tosiasiaa se, jolle omaisuus on siirretty, syyllistyy usein kätkemisrikokseen, vaikei sitä pystyittäisi näyttämään toteen.

Momentin 1 kohdan mukaan omaisuus voitaisiin tuomita menetetyksi, jos on syytä olettaa, että omaisuus on siirretty 1 momentissa mainitun läheiselle. Momentin mukaan menettämiskaatumukseen voidaan tuomita rikoksenteikijä ja siihen osallinen sekä se, jonka puolesta tai hyväksi rikos on tehty. Takaisinsaannista konkurssipesään annetun lain 3 §:n 1 momentin mukaan läheisiä ovat esimerkiksi rikoksenteikijän osalta puoliso, rikoksenteikijän tai hänen puolisonsa etenevässä tai takenevassa polvessa oleva sukulainen, sisarus, veli- tai sisarpuoli ja tällaisen henkilön puoliso sekä rikoksenteikijälle muuten erityisen läheinen henkilö, kuten kihlakumppani tai rikoksenteikijän kanssa avioliitonomaisessa suhteessa elävä.

Momentin 2 kohdan mukaan voitaisiin

omaisuus tuomita menetetyksi yksityiseltä elinkeinonharjoittajalta, yhtiöltä, muulta yhteisöltä ja säätiöltä, joka on 1 momentissa tarkoitettuun tai hänen läheiseensä sellaisessa suhteessa, jota tarkoitetaan takaisinsaannista konkurssipesään annetun lain 3 §:n 2 momentin 1 tai 2 kohdassa. Tällainen suhde on ensinnäkin olennainen etujen yhteys osakkuuden tai siihen rinnastettavan taloudellisen seikan perusteella. Tällainen suhde on myös silloin, kun henkilöllä on olennainen vaikutusvalta johtavan aseman perusteella.

Pykälän 3 momentin mukaan menettämisseuraamusta ei tuomittaisi, jos konfiskaatiovaatimuksen vastaaja pystyisi saattamaan todennäköiseksi, että omaisuus on saatu laillisesti. Kysymys on siis niin sanotusta käännetystä todistustaakasta. "Todennäköiseksi saattaminen" merkitsisi vastaavaa näyttökynnystä kuin esimerkiksi oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 1 luvun 6 §:ssä tarkoitetaan ilmaisulla "todennäköiset syyt". Yleensä vastaaja pystyisi osoittamaan omaisuuden saannon laillisuuden suhteellisen vaivattomasti. Jos henkilö on ansainnut omaisuutensa esimerkiksi ansiotyöllään, perintönä, lahjana, tasinkona, osinkona tai vakuutuskorvauksena, hänen on vaivatonta osoittaa tämä esimerkiksi verotustiedoilla tai korvauspäätöksellä. Laillista liiketoimintaa harjoittava pystyy tähän myös kirjanpidollaan. Jos kuitenkin omaisuuden saamisesta on jo kulunut huomattavasti aikaa, pitäisi tämä ottaa huomioon näyttömahdollisuuksia arvioidessa.

Vastaajalla tarkoitetaan kaikkia niitä, joita on vaadittu menettämisseuraamukseen tuomittavaksi tämän pykälän perusteella. Muutoin viitataan yleisperusteluissa lausuttuun.

Menettämisseuraamusta ei tuomittaisi, jos omaisuus on siirretty 2 momentissa tarkoitettulle henkilölle yli viisi vuotta aikaisemmin kuin 1 momentissa tarkoitettu rikos on tehty. Rikoksella tarkoitetaan siis laajennetun hyötykonfiskaation mahdollistavaa rikosta. Rikoksen tekoajankohdan määräytymisen osalta viitataan rikoslain 8 luvussa säädettyyn. Vastaavan kaltainen viiden vuoden rajoitus sisältyy myös takaisinsaannista konkurssipesään annetun lain 5 §:n 3 momenttiin. On katsottu tarpeelliseksi ajallisesti rajoittaa niiden vastuuta, joille hyöty on siirretty.

Jos kaksi tai useampi edellä 1 ja 2 momentissa mainittu henkilö tuomittaisiin samaa omaisuutta koskevaan menettämisseuraamukseen, he vastaisivat 4 momentin mukaan siitä yhteisvastuullisesti. Syyttäjän olisi 9 §:n mukaisesti yksilöitävä omaisuus-erät. Menettämisseuraamukseen voitaisiin tuomita esimerkiksi rikoksenteelijän puoliso kommandiitti-yhtiön vastuullisena yhtiömiehenä ja itse yhtiö.

4 §. *Rikoksentekovälineen menettäminen.* Tässä ja seuraavassa pykälässä mainitun edellytyksin voidaan tuomita menetetyksi esine tai omaisuus. Selvyyden vuoksi on tarpeen mainita laissa myös omaisuus, koska kaikkia objekteja ei voida luontevasti pitää esineinä. Tällaisia ovat esimerkiksi nestemäiset ja pulverimaiset aineet ja tietokoneohjelmat.

Nykyisestä laista poiketen välinekonfiskaatio jaettaisiin kahteen eri ryhmään. Perusedellytyksenä olisi "rikos", jolloin myös tuottamuksellisen rikoksen tekoväline olisi 1 momentissa mainituissa tapauksissa konfiskoitava. Voimassa olevan oikeuden mukaan vain tahallisen rikoksen tekemiseen käytetty väline voidaan konfiskoida, joten tältä osin ehdotukseen sisältyy periaatteellinen muutos. Pykälän 2 momentissa mainituissa tapauksissa edellytettäisiin edelleen, että konfiskaation perustava rikos on tahallinen.

Pykälän 1 momentin 1 kohdan nojalla tuomittaisiin menetetyksi ampuma- tai teräase taikka muu näihin rinnastettava hengenvaarallinen väline. Ilmaisuu on yhdenmukainen törkeää ryöstöä ja törkeää pahoinpitelyä koskevissa säännöksissä olevan kvalifiointiperusteen kanssa. Säännös on tarpeen siksi, että esimerkiksi kuolemantuottamuksessa käytetyn ampuma-aseen palauttamista rikoksenteikijälle olisi vaikea perustella.

Momentin 2 kohdan nojalla tuomittaisiin menetetyksi sellainen rikoksentekoväline, jonka hallussapito on rangaistavaa. Säännöstä olisi tulkittava yhdenmukaisesti 5 §:n 1 momentin kanssa.

Momentin tarkoitamissa tapauksissa konfiskaatio on lähtökohtaisesti tuomittava, mutta menettämisseuraamus voitaisiin jättää tuomitsematta ehdotetun 10 §:n nojalla. Jos kyseessä on 6 §:n 2 momentissa tarkoitettu tilanne, olisi menettämisseuraamus kuitenkin tuomittava.

Pykälän 2 momentin nojalla voidaan tuomita menetetyksi esine tai omaisuus, jota on käytetty tahallisen rikoksen tekemisessä. Samoin voitaisiin konfiskoida oikeudenkäynnin kohteena olevaan tahalliseen rikokseen läheisesti liittyvä rikoksentekoväline, joka on yk-

sinomaan tai pääasiallisesti tahallista rikosta varten hankittu tai valmistettu taikka joka on erityisen sovelias tahallisen rikoksen tekemiseen. Käytännössä momentti vastaa voimassa olevaa oikeutta.

Momentin nojalla voitaisiin siis tuomita menetetyksi sellainen esine, jota ei ole vielä käytetty tahallisen rikoksen tekemisessä, mutta joka on pääasiallisesti tai yksinomaan tätä varten hankittu tai valmistettu tai ominaisuuksiltaan erityisen sovelias tällaisen rikoksen tekemiseen. Myös tällöin on edellytyksenä, että on tapahtunut rikos. Lisäksi edellytetään, että konfiskaation perustavalla rikoksella on läheinen liittymä eli jokin asiallinen yhteys konfiskoitavaan omaisuuteen. Esimerkiksi murtovarkauteen liittyvä murtoväline- tai tiirikkasarja, petoksesta tuomitulta tavatut useat väärennetyt henkilöllisyystodistukset, vaaran aiheuttamiseen tietojenkäsittelylle liittyvät tietokonevirusta levittävät ohjelmat taikka ryöstäjältä tavatut aseet ja ampumatarvikkeet voitaisiin tuomita menetetyksi, vaikka niitä ei ole rikoksen tekemisessä käytetty, kunhan ne ovat yksinomaan tai pääasiallisesti tahallisen rikoksen tekemistä varten hankittuja tai valmistettuja taikka ovat ominaisuuksiltaan erityisen soveliaita tahallisen rikoksen tekemiseen. Mainittu lisäedellytyksen vuoksi ei olisi yleensä mahdollista tuomita menetetyksi esimerkiksi kuljetusvälinettä, joka on hankittu tavanomaiseen arkikäyttöön, vaikka epäiltäisiin sitä joskus käytettävän varastetun tavaran kuljettamiseen.

Menettämisseuraamuksen tuomitseminen olisi 3 momentin mukaan harkinnanvaraista. Harkinnassa olisi kiinnitettävä erityisesti huomiota uusien rikosten ehkäisemiseen. Tällöin olisi arvioitava, onko esine ominaisuuksiltaan erityisen sovelias rikosten tekemiseen ja onko sillä ylipääntensä mitään laillista käyttöä. Tällaisia rikosten tekemiseen soveliaita esineitä ovat esimerkiksi tiirikat, yleisavaimen jäljennökset, kuljetusvälineet, joihin on tehty salakuljetusta helpottavia rakennemuutoksia, sekä tietoliikenne rikoksen tekemistä varten suunnitellut tai muunnellut tietojenkäsittelyohjelmat tai tekniset erityislaitteet. Harkinnassa voitaisiin kiinnittää huomiota myös siihen, muodostaako esineen jättäminen juuri rikoksentekijän haltuun riskin sen käyttämisestä uudelleen rikoksen tekemisessä. Harkinnassa voidaan ottaa huomioon myös muut seikat kuin uusien rikosten ehkäiseminen.

5 §. *Muun omaisuuden menettäminen.* Rikosesineen ja rikoksen tuotteen menettäminen on nykyisin erityissäännösten varassa, jolloin niiden konfiskoiminen on kytketty tietyn rangaistussäännöksen tarkoitukseen. Vaikka ehdotettu pykälä on soveltamisalaltaan yleinen, on selvää, että menettämisseuraamusta ei tuomita, jos se olisi vastoin asianomaisen rangaistussäännöksen tarkoitusta. On harkittava, mitä etuuksia rangaistussäännöksellä on tarkoitettu suojella. Esimerkiksi varkauden kohteena ollutta omaisuutta ei luonnollisestikaan tuomita menetetyksi, koska rangaistussäännöksellä suojellaan omistusoikeutta. Jos rangaistus tuomitaan räjähdysvaarallisista aineista annetun lain (263/1953) nojalla luvattomasta räjähdysaineen valmistamisesta, voidaan valmistetut räjähdysaineet tuomita menetetyksi, sillä rangaistussäännöksen tarkoituksena on yleisen turvallisuuden ylläpitäminen sekä henkilö- ja omaisuusvahinkojen estäminen.

Pykälä kattaa rikoksen kohteena olleen omaisuuden eli rikosesineen sekä rikoksen tuotteen menettämisen. Rikoksen tuotteella tarkoitetaan rikoksella aikaansaattua esinettä tai omaisuutta. Rikosesineen ja rikoksen tuotteen menettämisestä säädetään samassa pykälässä, koska käytännössä voi joskus olla vaikea erottaa, kumpi menettämisseuraamuksen laji on kyseessä. Rikosesineellä tarkoitetaan rikoksen kohdetta, mutta teko-objektin konfiskoiminen on tarpeen vain harvoissa rikoksissa, lähinnä laittoman esineen käyttämisen, hallussapidon, kuljettamisen tai myytävänä pitämisen tilanteissa. Näistä tapauksista on nykyisessä lainsäädännössä lukuisia erityissäännöksiä. Joissain tapauksissa sama esine voi rikoksesta riippuen olla rikosesine tai rikoksentekoväline tai samanaikaisesti kumpikin (esimerkiksi luvatta hallussa pidetty, rikoksen tekemisessä käytetty ase).

Määritelmä "tuotettu, valmistettu tai aikaansaatu" on tarkoitettu kattamaan sekä tapaukset, joissa itse toiminta on laitonta, että tapaukset, joissa laittomuus aiheutuu esimerkiksi valmistamistavasta. Lisäksi säännös koskisi niitä tilanteita, jolloin toiminta ilman lupaa on rangaistavaa.

Tuottamisella tarkoitetaan esimerkiksi huumausainekasvien viljelyä. Valmistamista on esimerkiksi alkoholin valmistus. "Aikaansaatu"-sanonnalla pyritään kattamaan esimerkiksi tilanteet, joissa on kyse myrkytetyistä elintarvikkeista, sillä niitä ei ole tarkkaan ottaen valmistettu rangaistavalla teolla, vaan

niiden ominaisuuksia on vain muutettu.

Pykälän 1 momentin mukaan esine tai omaisuus olisi tuomittava menetetyksi, jos sen hallussapito olisi rangaistavaa. Ilmaisuuksittain sekä ne tilanteet, jolloin rangaistus tuomitaan juuri omaisuuden hallussapidosta, että ne tilanteet, jolloin esineen omistajakin syyllistyisi rikokseen sitä hallussaan pitämällä. Lisäksi säännöstä voitaisiin soveltaa niissä tilanteissa, jolloin rangaistus tosin tuomitaan esimerkiksi esineen käytöstä, mutta myös sen hallussapito olisi rangaistavaa.

Poikkeuksettomat hallussapitokriminalisoinnit ovat varsin harvinaisia. Hallussapitokriminalisoinnit on yleensä säädetty siten, että esineen hallussapito on lähtökohtaisesti rangaistavaa, mutta hallussapito on sallittua luvanvaraisesti, taikka siten, että hallussapito on rangaistavaa vain joissakin olosuhteissa.

Jos henkilöllä on asianmukainen lupa pitää esinettä hallussaan, ei hallussapito luonnollisesti ole rangaistavaa, eikä esinettä voida tuomita menetetyksi. Joissain tapauksissa esineen käyttäminen vastoin lakia tai lupaehtoja voi olla rangaistavaa, jolloin se voidaan myös konfiskoida.

Jos esimerkiksi liikennevalvontaa vaikeuttavan paljastinlaitteen hallussapidosta tai käytöstä tuomittaisiin rangaistus, laite tulisi konfiskoida 4 §:n 1 momentin tai 5 §:n 1 momentin nojalla. Jos rangaistus sen sijaan tuomittaisiin paljastinlaitteen luovuttamisesta, laitetta ei voitaisi tuomita menetetyksi tällä perusteella, koska sen hallussapito on rangaistavaa yleensä vain teialueella. Tässä tapauksessa paljastinlaite voitaisiin kuitenkin tuomita yleensä menetetyksi 2 momentin 2 kohdan nojalla.

Momentin nojalla tuomittaisiin huumausaine menetetyksi, sillä 50 luvun 6 §:n 1 momentti ehdotetaan kumottavaksi. Samoin momentin nojalla tuomittaisiin menetetyksi väärennysaineisto ja väärä raha, sillä 33 luvun 7 § ja 37 luvun 13 § ehdotetaan kumottavaksi. Myös sukupuolisiveellisyttä loukkaava lasta esittävä kuva ja kuvatallenne tuomittaisiin tämän momentin nojalla menetetyksi. Nyt sellaisen konfiskoinnista säädetään 17 luvun 23 §:ssä.

Momentti ei ole harkinnanvarainen, mutta menettämisseuraamus voitaisiin jättää tuomitsematta ehdotetun 10 §:n nojalla, joskin näin tulisi menetellä vain hyvin poikkeuksellisesti.

Pykälän 2 momentin mukaan voidaan tuomita tietyt rikosesineet ja rikoksen tuotteet

kokonaan tai osittain menetetyksi. Konfiskaatio edellyttää, että se on tarpeen momentin 1—4 kohdissa tarkemmin määriteltyin perustein. Menettämisseuraamuksen tuomitseminen on siis harkinnanvaraista.

Momentin 1 kohdan nojalla voitaisiin konfiskoida useimmat sellaiset laittomasti valmistetut tuotteet ja aineet, jotka ovat haitallisia terveydelle tai ympäristölle. Menettämisseuraamuksen tulisi olla tarpeen esineen tai omaisuuden terveydelle tai ympäristölle haitallisten ominaisuuksien vuoksi. Kysymyksen voisivat tulla esimerkiksi pilaantuneet tai saastuneet elintarvikkeet taikka lainvasetaiset rehut, torjunta-aineet tai lannoitteet. Menetetyksi ei voitaisi tuomita sellaista omaisuutta, joka on vain valmistettu luvottomasti tai jätetty tarkastamatta mutta joka täyttää lain sellaiselle tuotteelle asettamat vaatimukset.

Momentin 2 kohdan mukaan voidaan tuomita menetetyksi esine tai omaisuus, jos se on tarpeen uusien rikosten ehkäisemiseksi, koska esine tai omaisuus on erityisen sovelias sellaisten rikosten kohteeksi tai rikolliseen käyttöön. Erityisesti olisi siis kiinnitettävä huomiota omaisuuden laatuun.

Kohdan nojalla voitaisiin tuomita menetetyksi esimerkiksi 17 luvussa tarkoitetut väkivaltakuvaukset, 33 luvussa tarkoitetut väärät ja väärennetyt todistuskappaleet ja 37 luvussa tarkoitetut rahajäljitelmat.

Tähänastisen käytännön mukaan esimerkiksi rattijuopumukseen syyllistyneen autoa ei ole tuomittu menetetyksi. Auton konfiskointia 2 kohdan perusteella harkittaessa on otettava huomioon ensinnäkin, että auton tuomitseminen menetetyksi rangaistuksen ohella voi johtaa kohtuuttoman ankaraan seuraamuskokonaisuuteen, varsinkin jos auto on arvokas tai esimerkiksi maaseudulla asuvalle välttämätön kulkuväline. Usein rikosentekijän perhekin voi olla riippuvainen autosta. Kohtuuskäsitteitä voidaan ottaa huomioon ehdotetun 10 §:n 1 momentin 3 kohdan perusteella. Edelleen on otettava huomioon, että auton arvon ja sen käyttötarpeen vaihtelun vuoksi ja muista vastaavista syistä rikosentekijät joutuisivat helposti eriarvoiseen asemaan. Lisäksi auto voi olla jonkun muun kuin rikosentekijän omistama, jolloin ehdotetun 6 §:n 1 momentin perusteella konfiskaatio ei ole mahdollinen. Tällaisessa tapauksessa myöskään ehdotetun 8 §:n mukainen arvokonfiskaatio ei ole omiaan estämään rikoksen uusimista.

Momentin 3 kohdan mukaan säännöstely- ja salakuljetusrikosten kohteena ollut omaisuus on tuomittava menetetyksi, jos se on tarpeen säännöstelyä, maahantuontia tai maastavienttiä koskevien säännösten tai määräysten tarkoituksen turvaamiseksi. Tällöin ovat rajoitusten tai kieltojen tavoitteina esimerkiksi väestön toimeentulon turvaaminen, hintasäännöstely, terveydellisten vaarojen välttäminen, eläin- tai kasvitautien ehkäiseminen, turvallisuus tai kuluttajansuoja. Kohdan nojalla voitaisiin tuomita menetetyksi myös Suomen alueen kautta kuljetetut puolustustarvikkeet siten kuin laissa puolustustarvikkeiden maastaviennistä ja kauttakuljetuksesta (242/1990) nykyisin säädetään.

Kohtaa sovellettaessa on otettava huomioon se, että säännöstelyn, maahantuonnin ja maastaviennin tavoitteet voivat olla painoarvoltaan erilaisia. Esimerkiksi väestön toimeentulon turvaaminen voi vaatia menettämisseuraamuksen käyttämistä useammin kuin normaaliolojen hintasäännöstelyn toteuttaminen. Vastaavasti terveysvaarojen välttäminen on tavoitteena painavampi kuin kuluttajansuoja. Kussakin yksittäistapauksessa on myös harkittava, missä määrin tavoitteet vaarantuvat. Esimerkiksi yksittäisen esineen tuominen maahan ei yleensä vaaranna säännöstelytarkoitusta siten, että esine olisi konfiskoitava. Sen sijaan suurehko tavaraerä saattaa helpommin vaarantaa säännöstelyn tavoitteita. Toisaalta voi olla tarpeen tuomita menetetyksi yksittäinenkin esine tai pieni erä ainetta, jos esimerkiksi sen maahantuominen aiheuttaisi vaaraa ihmisten terveydelle tai uhkaisi levittää eläintauteja.

Niissä tapauksissa, joissa rajoitukset käytännössä merkitsevät vain tietyn laatutason valvomista, ei konfiskaatio olisi yleensä tarpeen. Tällaisia rajoituksia on säädetty esimerkiksi elintarvikkeille, metsänviljelyaineistolle ja siementavaralle. Näissä tapauksissa on annettava etusija valvontaviranomaisten toimenpiteille. Toisaalta konfiskaatio voi olla tarpeen, jos on syytä epäillä omaisuuden joutuvan rikolliseen käyttöön tai uusien rikosten kohteeksi.

Momentin 4 kohdan mukaan on 3 kohdan mukaisesti tuomittava menetetyksi esine tai omaisuus, jos menettämisseuraamus on tarpeen luonnon tai ympäristön suojelemiseksi annettujen säännösten tai määräysten tarkoituksen toteuttamiseksi. Huomiota on kiinnitettävä siihen, kuinka suuri merkitys suoje- lun tavoitteella on, ja siihen, missä määrin ja

millä tavoin rikos tätä tavoitetta loukkaa. Menettämisseuraamuksen tuomitseminen olisi tarpeen yleensä niissä tilanteissa, joissa lainsäädännöllä pyritään suojelemaan luontoa ja ympäristöä estämällä haitallisia muutoksia, turvaamalla eläimille ja kasveille tietyt elinolosuhteet ja pysyttämällä tietyn suuruisen eläin- tai kasvikan- tai kyseisiä säännöksiä on rikottu laajassa mitassa. Asiasta jäisi edelleen myös erityissäännöksiä muutettavaksi ehdotettuihin luonnonsuojelulain (1096/1996) 59 §:ään, metsästyslain (615/1993) 80 §:ään ja kalastuslain (286/1982) 104 §:ään.

Menetetyksi tuomittava omaisuus voi olla sellaista, että sitä on hankala säilyttää tai siirtää ilman sen säilytysastioita. Esimerkkinä voidaan mainita useat elintarvikkeet ja nestemäiset aineet. Pykälän 3 momentin mukaan rikosesineen ja rikoksen tuotteen säilytysväline voidaan konfiskoida, jos menettämisseuraamusta ei muuten voida hankaluudesta panna täytäntöön. Vastaava säännös on nykyisin rikoslain 46 luvun 8 §:n 2 momentissa. Säilytysvälineellä tarkoitetaan tavaran tyypillisiä kuljetus- ja jakelupakkauksia kuten pulloja, säkkeitä ja laatikoita.

Säilytysvälineen konfiskointi ei ole itsenäinen turvaamistoimenpide, joten sitä tulisi käyttää mahdollisimman harvoin. Säilytysvälineen konfiskointi on jätetty esityksessä tuomioistuimen tai syyttäjän harkintaan. Esimerkiksi alkoholijuomia konfiskoitaessa on yleensä perusteltua tuomita menetetyksi myös niiden säilyttämiseen käytetyt standardipullot. Toisaalta erityisesti niissä tapauksissa, joissa säilytysvälineen arvo on suuri, tulisi säilytysvälineen konfiskointiin suhtautua pidättyväisesti.

6 §. *Menettämisen rajoitukset.* Koska menettämisseuraamukseen ei tule tuomita sivullista, on tarpeen säätää, kenen omaisuutta voidaan tuomita menetetyksi. Pykälän 1 momentin mukaan rikoksentekeväline, rikoksen tuote tai rikosesine voidaan tuomita menetetyksi, jos se kuuluu rikoksentekeijälle tai siihen osalliselle taikka sille, jonka puolesta tai suostumuksin rikos on tehty. Jos omaisuus on rikoksen jälkeen siirretty toiselle, se voidaan tuomita tältä menetetyksi, jos hän sen vastaanottaessaan on tiennyt omaisuuden liittymisestä rikokseen tai hänellä on ollut perusteltu syy sitä epäillä taikka hän on saanut sen lahjana tai muuten vastikkeetta.

Ehdotuksen mukaan esine tai omaisuus voidaan tuomita menetetyksi paitsi luonnol-

liselta henkilöltä myös oikeushenkilöltä, jos rikos on tehty sen puolesta tai suostumuksin. Oikeushenkilön puolesta toimimisen määrittelyn osalta viitataan 2 §:n 1 momentin perusteluihin. Omistajan suostumuksin toimii se, joka on saanut omaisuuden käyttöönsä rikoksen tekemistä varten tai jonka on sallittu omaisuutta käyttämään tähän tarkoitukseen.

Omaisuus voitaisiin tuomita menetetyksi myös siltä, jolle se on siirretty rikoksen tekemisen jälkeen, jos hän on sen vastaanottaessaan tiennyt rikoksesta tai hänellä on ollut perusteltu syy sitä epäillä taikka jos hän on saanut sen lahjana tai muuten vastikkeetta. Säännöksellä on tarkoitus estää esimerkiksi rikoksentehtäjä tai muuta henkilöä siirtämästä esinettä lähiomaiselleen. Tällöin esine saattaa jäädä tosiasiallisesti alkuperäisen omistajan käyttöön. Tällaisia saantoja, joilla pyritään välttämään menettämisseuraamus, ei ole syytä suojata saajan ollessa vilpillisessä mielessä. Tapauksissa joissa esine on saatu vastikkeetta, ei menettämisseuraamuksesta aiheudu kohtuutonta tappiota esineen saaneelle, vaikka tämä olisi ollut vilpittömässä mielessä.

Jos omaisuus kuuluu yhteisesti sellaiselle henkilölle, jolta se voidaan konfiskoida, ja sellaiselle henkilölle, jolta sitä ei voida konfiskoida, ei esinettä voida tuomita menetetyksi. Samanlainen rajoitus voi johtua siitä, että konfiskoitavaa omaisuutta ei voida erottaa sellaisesta omaisuudesta, jota ei voida konfiskoida.

Esine tai omaisuus tuomittaisiin 2 momentin mukaan menetetyksi omistusoikeudesta riippumatta, jos sen omistajakin sitä hallussa pitämällä syyllistyisi rikokseen. Säännöksen nojalla voidaan konfiskoida sellaiset esineet, joiden hallussapitoon ei ole kenelläkään oikeutta. Myös sellaiset esineet, joiden hallussapito on joissain tilanteissa rangaistavaa tai joiden hallussapitoon vaaditaan erityinen lupa, voidaan tuomita menetetyksi, jos oikea omistaja ei täytä laillisen hallussapidon edellytyksiä. Joissain tapauksissa voitaisiin kuitenkin menetellä 7 §:ssä säädetyllä tavalla.

7 §. *Menettämisseuraamuksen raukeaminen.* Pykälän 1 momentin mukaan tuomioistuin voi määrätä, että menettämisseuraamus raukeaa, jos omaisuuteen tehdään määrääjässä tarvittavat muutokset tai sen suhteen muuten menetellään tuomiossa mainitulla tavalla, joka tekee omaisuuden konfiskoimisen tarpeettomaksi.

Aloite omaisuuden muuttamisesta voisi

tulla sekä syyttäjältä että siltä, joka mahdollisesti tuomittaisiin menettämisseuraamukseen. Myös tuomioistuin voisi oma-aloitteisesti kiinnittää huomiota tähän mahdollisuuteen. Ennen määräyksen antamista tuomioistuimen tulisi kuulla kaikkia asianosaisia, jotta se voisi arvioida, onko määräyksen antaminen tarpeen.

Jos esine tai omaisuus on mahdollista muuttaa lain mukaiseksi esimerkiksi merkittävällä se väärennetyksi, poistamalla vääriä alkuperämerkintä tai tekemällä se käyttökelvottomaksi, ei konfiskaatio ole tarpeen. Tällaisessa tapauksessa tuomioistuin määräisi tarpeelliset muutokset tehtäviksi. Esimerkiksi myytävänä pidettyä säännösten vastaista elintarviketta ei monesti ole mahdollista muuttaa lailliseksi, joten tällaisessa tilanteessa konfiskaatio olisi määrättävä. Joissain tapauksissa riittää, että menetellään tuomiossa mainitulla tavalla. Tällainen menetelmä voisi olla esimerkiksi esineen varustaminen lainmukaisella pakkauksella, käyttäminen johonkin sallittuun tarkoitukseen tai jopa maastaviinti.

Säännös on tarkoituksellisesti kirjoitettu siihen muotoon, että asia tulee käsitellä tuomioistuimessa. Rangaistusmääräysmenettelyssä ei tällaisia seikkoja voida luontevasti käsitellä. Tarvittaessa syyttäjän olisi vietävä oma-aloitteisestikin muuten rangaistusmääräysmenettelyssä käsiteltävä asia tuomioistuimeen. Tuomioistuimen tulee tuomiossaan ensin tuomita omaisuus menetetyksi. Toissijaisesti tuomioistuin asettaa määrääjän, jonka kuluessa tuomiossa mainitut muutokset tai muut toimenpiteet on suoritettava. Nämä on yksilöitävä riittävän tarkasti. Tuomioistuimen tulee lausua, millä tavoin esine saadaan lainmukaiseen kuntoon. Tämä on tarpeen siksi, että omaisuuden omistaja tietää, miten hänen on meneteltävä saadakseen omaisuutensa takaisin, ja siksi, että asianomainen viranomainen voi tarkistaa muutosten ja toimenpiteiden asianmukaisen suorittamisen. Jos tuomioistuimen määräyksiä noudatetaan asianmukaisesti, menettämisseuraamus raukeaa ja omaisuus palautetaan omistajalle. Muussa tapauksessa menettämisseuraamus jää pysyväksi.

Määrääjän alkaminen on syytä kytkeä tuomion lainvoimaiseksi tuloon. Sopiva määräaika, jonka kuluessa mainitut toimenpiteet olisi suoritettava, voisi vaihdella tapauksesta riippuen muutamasta viikosta useampaan kuukauteen. Määrääjän tulee olla niin pitkä,

että satunnaisesta viivästyksestä huolimatta velvoitteet kyetään hankaluuksitta täyttämään.

Koska menettämisseuraamusta ei tule käyttää lisärangaistuksena ja koska omaisuuden muuttaminen syrjäyttää menettämisseuraamuksen tuomitsemisen turvaamistoimenpiteenä, tulisi säännöstä soveltaa mahdollisimman paljon. Mitään estettä ei olisi sille, että omaisuudesta osa tuomittaisiin menetetyksi ja muilta osin määrättäisiin tehtäväksi muutoksia.

Jos muutokset aiheuttaisivat kohtuuttomia kustannuksia tai määräysten noudattamisen valvominen olisi kohtuuttoman hankalaa, ei määräyksiä yleensä tulisi antaa. Jos tarvittavat muutokset tai toimenpiteet muodostaisivat raskaamman seuraamuksen kuin konfiskaatio, olisi tuomioistuimen valvottava, että menettämisseuraamukseen tuomittava todella haluaa esineen takaisin ja on valmis ottamaan vastatakseen kustannuksista. Tämän takia laissa edellytetään, että vastaaja nimenomaisesti suostuu momentissa tarkoitettuun järjestelyyn.

Pykälän 2 momentissa ehdotetaan, että 1 momentissa tarkoitettussa tuomioissa asetettujen velvoitteiden noudattamista valvoisi ulosottomies. Hän myös päättäisi, raukaako menettäminen velvoitteiden tultua täytetyksi. Jos ulosottomies päättäisi, että tuomioissa asetettuja velvoitteita ei olisi täytetty, konfiskaation tuomittu voisi valittaa siitä siinä järjestyksessä kuin mitä ulosottovalituksesta on säädetty.

Yleensä konfiskoidut esineet ovat poliisin tai tullin huostassa takavarikoituna. Näissä tapauksissa tuomioistuin yleensä kumoo takavarikon ja tuomitsee omaisuuden valtiolle menetetyksi. Tuomion tultua lainvoimaiseksi omaisuus luovutetaan täytäntöönpanoviranomaiselle. Koska menettämisseuraamuksen raukeamisessa on kyse tuomion täytäntöönpanemisesta, on luontevin viranomainen sitä valvomaan ja sen hyväksymisestä päättämään ulosottomies. Menettely olisi sovellettavissa myös silloin, kun esine ei ole takavarikossa. Näissä tapauksissa ei olisi kuitenkaan yleensä järkevää soveltaa edellisessä momentissa tarkoitettua menettelyä, koska siitä voisi aiheutua vaikeita käytännön ongelmia esimerkiksi tuomioissa mainitun määräajan seuraamisen suhteen, kun esinettä ei tavoiteta nopeasti täytäntöönpanossa. Toisaalta voisi olla myös vastaajan intressissä luovuttaa esine täytäntöönpanovi-

ranomaiselle tuomioistuimen määräysten täytäntöönpanoa varten. Tämäkin seikka voitaisiin ottaa tuomioistuinkäsittelyssä esiin.

Ulosottomies päättäisi niistä toimista, jotka liittyvät tuomion täytäntöönpanoon. Tällainen kysymys olisi esimerkiksi, voidaanko esine luovuttaa muutostöitä varten menettämisseuraamukseen tuomitulle tai hänen ehdottamalleen. Samoin ulosottomiehen olisi valvottava, että hänen ohjeitaan noudatetaan. Käytännön suhteen voitaisiin noudattaa esimerkiksi niitä menettelytapoja, joita on syntynyt niin sanottujen teettämistuomioiden täytäntöönpanossa.

Ulosottomies päättää, onko tuomioissa mainitut velvoitteet täytetty. Asiasta on annettava päätös, mutta ei kuitenkaan ennen tuomioissa mainitun määräajan päättymistä. Ulosottomies voisi erityisestä syystä jatkaa määräaikaa. Tämä tulisi lähinnä kyseeseen silloin, kun velvoitteiden täytäntöönpano viivästyy muusta kuin menettämisseuraamukseen tuomitun viaksi luettavasta syystä, esimerkiksi siksi, ettei ulkopuolinen taho ole saanut muutostöitä tehdyksi lupaamassaan ajassa. Jos ulosottomies katsoo, että tuomioissa mainitut velvoitteet on täytetty, hän tekee asiasta päätöksen ja luovuttaa esineen menettämisseuraamukseen tuomitulle.

Sen sijaan jos ulosottomies katsoo, ettei tuomioissa mainittuja velvoitteita ole täytetty, on menettämisseuraamukseen tuomitulla oikeus valittaa ulosottomiehen päätöksestä. Tällöin noudatetaan soveltuvin osin, mitä ulosottovalituksesta säädetään. Esimerkiksi valitusasteena toimisi käräjäoikeus. Muutoinkin voidaan soveltuvin osin noudattaa, mitä muutoksenhausta ulosotosta säädetään. Jos esimerkiksi kolmas henkilö väittää omaisuutta omakseen, voisi ulosottomies osoittaa hänet ja menettämisseuraamukseen tuomitun selvittämään asian täytäntöönpanoriidassa.

Menettämisseuraamuksen raukeamisesta olisi ilmoitettava Oikeusrekisterikeskukselle, jotta ei tulisi epäselvyyttä siitä, onko täytäntöönpano saatettu loppuun. Ilmoitusvelvollisuus olisi paitsi ulosottomiehellä, myös tuomioistuimella silloin, kun asia on saatettu sen käsiteltäväksi. Jos menettämisseuraamus ei raukea, ei tästä ole tarpeen ilmoittaa erikseen, koska tuomioistuin on ensisijaisesti jo tuominnut 4 tai 5 §:n nojalla esineen valtiolle menetetyksi.

Selvyyden vuoksi ehdotetaan 3 momenttiin otettavaksi säännös siitä, että menettämisseuraamukseen tuomittu vastaa kustannuksis-

ta, joita aiheutuu muutostöistä ja muuten tuomion täytäntöönpanosta. Tämä johtuu siitä, että menettämisseuraamuksen raukeaminen koituu hänen edukseen. Muussa tapauksessa hän menettäisi omaisuuden korvauksetta valtiolle.

Kustannuksilla tarkoitetaan tuomiossa mainittujen velvoitteiden täyttämistä aiheuttavia kustannuksia. Tällaisia ovat esimerkiksi muutostöistä ja puuttuvan luvan hankkimisesta aiheutuvat kustannukset ja muutkin asiaan liittyvät kustannukset, kuten asiantuntijan palkkio siitä, että hän antaa lausuntonsa siitä, miten muutostyöt tulisi toteuttaa tai onko ne toteutettu tuomiossa edellytetyllä tavalla. Jos asia saatetaan ulosottovalituksella tuomioistuimeen, tästä aiheutuvia kustannuksia koskee luonnollisesti se, mitä niistä muualla säädetään.

8 §. *Arvon menettäminen.* Pykälään ehdotettavilla säännöksillä pyritään arvokonfiskaation tuomitsemisen rajoittamiseen nykyiseen lainsäädäntöön verrattuna. Tarkoituksena on, että menettämisseuraamus voi kohdistua vain yhteen osapuoleen ja vain kerran. Arvokonfiskaatio olisi toissijainen ja voisi kohdistua samoihin henkilöihin kuin rikoksentekovälineen, rikoksen tuotteen ja rikosesineen menettäminen.

Arvokonfiskaatio voitaisiin pykälän 1 momentin mukaan tuomita kahdessa tapauksessa. Ensinnäkin omaisuuden sijasta sen arvo voitaisiin menettää silloin, kun itse omaisuuden menetetyksi tuomitseminen ei ole mahdollista 6 §:n 1 momentissa säädetyn rajoituksen vuoksi eli silloin, kun esine tai omaisuus kuuluu kokonaan tai osittain sivulliselle. Arvokonfiskaatio on tällöin tarpeen yhdenvertaisuuden ja yleisen lainkuuliaisuuden turvaamiseksi. Konfiskaation määrääminen ei saa riippua siitä mahdollisesti satunnaisesta seikasta, kuuluuko esine esimerkiksi rikoksentekijälle vai onko hän sen vaikkapa lainannut tai vuokrannut. Ei myöskään voida pitää hyväksyttävänä sitä, että se, joka käyttäisi omaa esinettään, joutuisi ankarampien seuraamusten kohteeksi kuin se, joka käyttäisi varastamaansa esinettä.

Toiseksi arvo voitaisiin tuomita menetyksi silloin, kun omaisuus on kätkeyty tai sitä ei muutoin tavoiteta. Pykälässä ei ole rikoslain 46 luvun 10 §:ssä mainittua vaatimusta siitä, että esineen pitää olla kätkeyty menettämisseuraamuksen välttämiseksi. Ensinnäkin tämä johtuu siitä, että todistustaakka konfiskaation tunnusmerkistön täyttymi-

sestä on syyttäjällä. Tällaisen tarkoituksen näyttäminen olisi varsin vaikeaa. Toiseksi esine lienee useimmiten kätkeyty kiinnijäämisen eikä menettämisseuraamuksen välttämiseksi. Olennaista kätkemistapauksissa tekijän ensisijaisesta tarkoituksesta riippumatta on, että hänellä on mahdollisuus päästä myöhemmin hyötymään omaisuudesta.

Arvokonfiskaatio on katsottu tarpeelliseksi myös silloin, kun esinettä ei muutoin tavoiteta. Tällä tarkoitetaan esimerkiksi tapauksia, joissa esineen sijaintipaikka kyllä tiedetään, mutta se on tavoittamattomissa esimerkiksi siksi, että se on ulkomailla.

Siihen, miten omaisuuden arvo määritetään, ei ole tarkoitettu tehdä muutosta, vaan asia jää edelleen oikeuskäytännössä ratkaistavaksi.

Pykälän 2 momentin mukaan arvoa ei kuitenkaan tuomittaisi menetetyksi, jos edellä 1 momentissa mainittu henkilö saattaa todennäköiseksi, että esine tai omaisuus on hävitetty tai käytetty.

Hävittämisellä tarkoitetaan erityisesti omaisuuden fyysistä tuhoamista. Käyttämällä tarkoitetaan erityisesti omaisuuden käyttämistä sen tavalliseen käyttötarkoitukseen. Menettämisseuraamusta ei tuomittaisi esimerkiksi silloin, kun henkilö saattaisi todennäköiseksi, että väärän rahan valmistamisessa käytetty painolaatta on sulatettu taikka huumausaine käytetty.

Lähtökohtaisesti arvokonfiskaation tuomitsemiseen riittää 1 momentin nojalla se, että syyttäjä on näyttänyt tietyn konfiskoitavissa olevan omaisuuden olevan tavoittamattomissa. Arvokonfiskaatiota ei kuitenkaan tuomita, jos vastaaja pystyy saattamaan todennäköiseksi, että omaisuutta ei enää ole, koska se on hävitetty tai käytetty. Henkilön täytyy saattaa tämä todennäköiseksi, jolla tarkoitetaan sitä, että täytyy olla todennäköisempää, että omaisuus on hävitetty tai käytetty kuin että näin ei ole.

Samana esineen tai omaisuuden arvon menettämiseen tuomitut vastaisivat 3 momentin mukaan siitä yhteisvastuullisesti. Tarkoituksena on estää saman omaisuuden arvon menettäminen useampaan kertaan. Yhteisvastuullisuus voitaisiin todeta jo tuomioistuimen ratkaisussa, jos kaksi tai useampi tuomitaan samalla tuomiolla samaa omaisuutta koskevaan arvon menettämiseen. Ehdoton edellytys tämä ei kuitenkaan olisi, sillä vaikka myöhemässä oikeudenkäynnissä tuomittaisiin vielä samaa omaisuutta koskeva arvo

menetetyksi, vastaavat tuomitut silti menettämisseuraamuksesta yhteisvastuullisesti. Se, jota ei ole tuomittu menettämään koko arvoa, vastaa kuitenkin vain tuomitusta osasta. Hänen osaltaan yhteisvastuullisuus rajoittuisi tähän määrään. Siitä, milloin joku menettämisseuraamukseen tuomittu voisi olla vastuussa vain osasta arvoa, säädetään 10 §:ssä.

9 §. *Menettämisseuraamuksen vaatiminen.* Pykälän 1 momentissa ehdotetaan, että menettämisseuraamus voidaan määrätä vain, jos syyttäjä tai rangaistusmääräysmenettelystä annetun lain (692/1993) 3 §:ssä tarkoitettu virkamies sitä vaatii.

Nykyisin menettämisseuraamuksen tuomitseminen ei edellytä, että siitä esitettäisiin vaatimus, vaan tuomioistuin tuomitsee sen viran puolesta. Jos asia käsitellään rangaistusmääräysmenettelyssä, on menettämisseuraamuksen määräämisen edellytyksenä, että sitä on vaadittu.

Käytännössä syyttäjät ovat usein syytteen yhteydessä esittäneet nimenomaisia konfiskaatiovaatimuksia. Vastaaajan oikeusturva ja asiaan perusteellinen selvittäminen edellyttävät, että menettämisseuraamusta koskeva vaatimus esitetään mahdollisimman aikaisessa vaiheessa, jolloin vastaajalla on tilaisuus lausua siitä ja muutoinkin puolustautua vaatimusta vastaan, eikä menettämisseuraamuksen tuomitseminen tule hänelle yllätyksenä.

Menettämisseuraamuksen tuomitsemisen edellytysten ja muiden asiaan vaikuttavien seikkojen selvittäminen sekä asian perusteellinen ja keskitetty tuomioistuinkäsittely myös vaativat sitä, että syyttäjä ottaa kantaa menettämisseuraamukseen jo syyteharkintavaiheessa, jolloin hänellä on myös mahdollisuus pyytää esitutkintaviranomaisilta tarpeen mukaan lisäselvitystä. Tämän takia ehdotetaan nykytilannetta muutettavaksi siten, että menettämisseuraamusta ei enää tuomita viran puolesta, vaan siitä on esitettävä vaatimus.

Nykyisin myös asianomistajalla on oikeus vaatia menettämisseuraamuksen tuomitsemista. Tätä ehdotetaan muutettavaksi niin, että menettämisseuraamuksen voisi yleensä esittää vain syyttäjä. Jos menettämisseuraamus käsitellään rangaistusmääräysmenettelyssä, vaatimuksen esittäisi rangaistusvaatimuksen antaja. Heitä ovat rangaistusmääräysmenettelystä annetun lain 3 §:n mukaan poliisimies, tullimies ja muu laissa säädettyä valvontaa suorittava virkamies, eli käytännössä rajavartiolaitos. Myös syyttäjällä on oikeus antaa

rangaistusvaatimus. Tältä osin ehdotus vastaa voimassa olevaa oikeutta. Asianomistajalla olisi kuitenkin oikeus esittää menettämisseuraamus ajaessaan yksin syytettä oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (689/1997) 7 luvun mukaisesti.

Menettämisseuraamus on turvaamistoimenpide, ja menetettäväksi tuomittu omaisuus lankeaa valtiolle. Syyttäjä valvoo julkista kannevaltaa ja yleistä etua. Siksi konfiskaatiovaatimuksen esittämisestä päättäminen kuuluu luontevasti syyttäjälle. Asianomistajalla ei ole vastaavaa intressiä konfiskaation tuomitsemisen suhteen, koska yksityinen etu lähtökohtaisesti ei vaadi menettämisseuraamuksen tuomitsemista. Voidaan kuitenkin katsoa, että ajaessaan syytettä yksin ilman syyttäjän tukea asianomistajalla tulee yhdenvertaisuuden vuoksi olla oikeus esittää muitakin rikokseen perustuvia vaatimuksia kuin rangaistusvaatimus.

Menettämisseuraamuksen tuomitsemisella voi olla välillistä merkitystä asianomistajalle. Jos esimerkiksi kunniaan kohdistuva rikos on toteutettu kirjallisella tai kuvallisella esityksellä, myös asianomistajan etu saattaa edellyttää, että esitykset ja niiden valmistamiseen käytetyt esineet konfiskoidaan. Näissä tapauksissa syyttäjän tulisi esittää menettämisseuraamus.

Vaatimus olisi esitettävä mahdollisimman varhaisessa asian käsittelyn vaiheessa eli käytännössä haastehakemuksessa. Vaatimus olisi esitettävä mahdollisimman täsmällisenä. Jos menetettäväksi vaadittaisiin esimerkiksi rikoksen tuottamaa hyötyä ja rikosentekovälineen arvoa, olisi nämä erät eriteltävä. Jos vaatimus koskee jonkin tietyn esineen konfiskaatiota, on esine yleensä vaikeuksista yksilöitävissä. Liian epätasällisenä toisaalta on pidettävä esimerkiksi ilmausta, jonka mukaan vaaditaan konfiskoitavaksi rikoksen tekemiseen käytettyjä välineitä. Jos esineen sijasta vaaditaan sen arvon menettämistä, on paikallaan ilmoittaa, mikä esine olisi ollut kyseessä ja sen arvioitu arvo. Koska arvo voi täsmentyä vielä oikeudenkäynnin aikana, ei vaatimuksen määrä sitoisuutta tuomioistuinta. Jos vaatimuksessa esitetty määrä aiottaisiin ylittää, olisi vastaajalle annettava tilaisuus lausua asiasta.

Rikollisen toiminnan tuottaman taloudellisen hyödyn määrän selvittäminen voi olla vaikeaa, minkä takia 2 §:n 2 momenttiin on ehdotettu otettavaksi säännös tuomioistuimen oikeudesta arvioida hyödyn määrä. Tämän

takia ei edellytetä, että olisi aina vaadittava rikoksen tuottamaa hyötyä markkamääräisesti ilmoitettuna menetetyksi, mutta ainakin enimmäismäärä olisi syytä ilmoittaa. Jos hyödyn määrä on sitä vastoin selvitettävissä, menettämiskaatus olisi esitettävä täsmennettynä. Jos näin on tehty ja käsittelyn aikana ilmeni, että menetettäväksi vaadittu määrä on liian vähäinen, ei tuomioistuimi olisi sidottu vaatimuksen määrään. Vastaajalle olisi kuitenkin yleensä varattava tilaisuus tulla kuulluksi, jos menettämiskaatus aiotaan tuomita vaadittua ankarampana.

Syyttäjän tai asianomistajan menettämiskaatus ei sitoisu tuomioistuinta niin, että sen ylittäminen olisi ehdottomasti kiellettyä. Konfiskaatio on rikosoikeudellinen seuraamus, joka on jätettävä viime kädessä tuomioistuimen harkintaan. Siksi esityksessä ei ole katsottu, että syyttäjä voisi vaatimuksellaan määrätä konfiskaatiosta tuomioistuinta sitovasti.

Pykälän 2 momentti sisältäisi selventävän viittauksen oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 1 luvun 8 a §:ään, jossa säädetäisiin syyttäjän oikeudesta jättää menettämiskaatus esittämättä.

10 §. *Menettämiskaatuskohtuullistaminen.* Pykälässä ehdotetaan, että menettämiskaatus saadaan jättää tuomitsematta eräiden prosessitaloudellisten tai kohtuusnäkökohtien perusteella eli silloin kun omaisuus on vähäarvoinen, tekijä jätetään seuraamusluonteisesti rangaistukseen tuomitsematta tai menettämiskaatus olisi kohtuuton. Vaikka 1 momentissa mainitaankin vain menettämiskaatuskohtuullistaminen kokonaan tuomitsematta, voidaan menettämiskaatus jättää osittain tuomitsematta 2 momentin nojalla yhtäläisin perustein.

Säännös tulisi sovellettavaksi erityisesti tuomioistuimissa, mutta myös rangaistusmääräyksen antajalla olisi mahdollisuus jättää menettämiskaatus tuomitsematta.

Menettämiskaatus voidaan jättää tuomitsematta riippumatta siitä, mikä konfiskaation laji on kyseessä. Menettämiskaatus ei kuitenkaan tulisi kohtuullistaa, jos kysymyksessä on 6 §:n 2 momentissa tarkoitettu tapaus. Kohtuullistamisen asemesta voitaisiin tarvittaessa usein menetellä 7 §:ssä säädettyllä tavalla.

Pykälän 1 momentin 1 kohdan mukaan menettämiskaatuskohtuullistaminen edellytyksenä olisi, että hyöty tai esine taikka omaisuus on arvoltaan vähäi-

nen. Tämä olisi harkittava tapauskohtaisesti. Siihen, milloin omaisuuden arvo on vähäinen, voitaisiin hakea johtoa esimerkiksi näpistystä, lievää kavallusta ja lievää petosta koskevasta oikeuskäytännöstä. Esineellä ja omaisuudella tarkoitetaan kaikkia menettämiskaatuskohtuullistamisen lajeja, mutta 6 §:n 2 momentissa tarkoitetuissa tapauksissa menettämiskaatus olisi kuitenkin esitettävä.

Momentin 2 kohdan mukaan menettämiskaatus voidaan jättää tuomitsematta, jos tekijä jätetään rangaistukseen tuomitsematta rikoslain 3 luvun 5 §:n 3 tai 4 momentin tai muun vastaavan lainkohdan nojalla. Muita vastaavia lainkohtia ovat esimerkiksi tielikenneläin (267/1981) 104 § ja rikoslain 50 luvun 7 §. Kysymyksessä on tällöin seuraamusluonteinen tuomitsematta jättäminen, jolloin tekijän katsotaan syyllistyneen rikokseen, mutta hänelle ei tuomita siitä rangaistusta. Vastaavasti jos syyttäjä jättää seuraamusluonteisesti rangaistusmääräyksen antamatta rangaistusmääräysmenettelystä annetun lain 11 §:n 2 momentin nojalla, voi hän jättää myös menettämiskaatuskohtuullistamisen tuomitsematta. Kohdan soveltamista harkittaessa voitaisiin hakea johtoa mainituista säännöksistä.

Momentin 3 kohdan mukaan menettämiskaatus voitaisiin jättää tuomitsematta, jos seuraamus olisi kohtuuton ottaen huomioon rikoksen ja esineen tai omaisuuden laatu, vastaajan taloudellinen asema sekä muut olosuhteet.

Harkittaessa seuraamuksen tarvetta voitaisiin ottaa huomioon myös muita seikkoja. Menettämiskaatuskohtuullistamista erityisesti silloin, kun käsillä on ollut 1 §:n 2 momentissa tarkoitettu seikka tai rikoslain 6 luvun 3 §:ssä mainittu rangaistuksen lieventämisperuste. Yleensä kohtuullistaminen tulisi laajemmalti kyseeseen tuotuksellisten kuin tahallisten rikosten yhteydessä. Seuraamuksen tarvetta arvioitaessa olisi otettava huomioon myös yleisen lainkuuliaisuuden ja yhdenvertaisuuden vaatimukset.

Koska menettämiskaatuskohtuullistaminen ovat tarpeen yleensä turvaamistoimenpiteinä, voitaisiin menettämiskaatuskohtuullisuutta harkittaessa ottaa huomioon, muodostuisiko konfiskaatio tosiasiallisesti rankaisun luonteiseksi. Menettämiskaatuskohtuullistaminen tulisi olla oikeudenmukaisessa suhteessa tuomitsevan olosuhteisiin ja hänen syykseen luettuun menettelyyn. Käytännössä kohtuullistaminen tulisi kyseeseen erityisesti silloin, kun vas-

taaja ei ole rikokseen osallinen tai siitä hyötynyt.

Menettämisseuraamuksen kohtuullisuutta arvioitaessa olisi otettava huomioon esineen tai omaisuuden merkitys vastaajalle. Esimerkiksi rikoksentekovälineenä käytetyn kuljetusvälineen konfiskoiminen voisi olla kohtuutonta maaseudulla asuvalle vastaajalle. Muina olosuhteina voitaisiin ottaa huomioon myös esineen merkitys vastaajan perheelle sekä vastaajan taloudellinen asema sekä muutkin hänen elämäntilanteeseensa liittyvät seikat. Taloudellisella asemalla on merkitystä erityisesti silloin, kun rikos on tehty oikeushenkilön puolesta ja rikoksentekijän syyllisyys on vähäinen. Tällaisessa tapauksessa oikeushenkilö voitaisiin tuomita vastaamaan koko menetettäväksi tuomittavan omaisuuden arvosta ja rikoksentekijä vain sen osasta.

Menettämisseuraamuksen kohtuullisuus harkittaisiin edellä mainittujen seikkojen perusteella kokonaisarviona. Kohtuullisuus arvioitaisiin ensisijaisesti tuomitsemishetken olosuhteiden perusteella. Jos esimerkiksi muuttuneen lainsäädännön takia esineen maahantuonti ei ole tuomitsemishetkellä enää rangaistavaa, voitaisiin esine jättää konfiskoimatta, vaikka muutoin ei esimerkiksi muutoksenhakuasteesta noudatettaisikaan rikoslain voimaantulon jälkeen annetun asetuksen (39/1889) 3 §:stä ilmenevää lievemmän lain periaatetta.

Pykälän 2 momentin mukaan menettämisseuraamus voitaisiin edellisessä momentissa mainitun perustein tuomita koskemaan esineen tai omaisuuden sijasta sen arvoa tai osaa esineestä tai omaisuudesta tai sen arvosta. Olisi myös mahdollista tuomita menetyksi vain osa esineestä tai omaisuudesta ja sen arvosta. Myös hyöty voitaisiin tuomita menetetyksi osittain.

Jos menettämisseuraamus turvaamistoi-
menpiteenä olisi tarpeen kohdistaa vain osaan omaisuudesta, olisi tuomittava menetyksi vain tämä osa, jos sen erottaminen muusta omaisuudesta olisi mahdollista. Jos esimerkiksi elintarvike-erästä vain osa on ominaisuuksiltaan vaarallista, ei menetetyksi tulisi tuomita vaaratonta osaa. Jos erottaminen ei sitä vastoin käy päinsä, olisi tuomittava menetetyksi koko erä.

Säännös mahdollistaa arvon tuomitsemisen menetetyksi omaisuuden sijasta silloinkin, kun omaisuus olisi sellaisenaankin konfiskoitavissa. Arvokonfiskaatioon ei tällöin si-

sälly mitään määrällistä kohtuullistamista, vaan kohtuullistaminen ilmenee siten, että omaisuuden omistaja voi edelleen käyttää omaisuutta. Jos esimerkiksi rikoksentekovälineenä käytetty värikopioikone on luovutettu rikoksesta tietoiselle, joka käyttää sitä laillisesti tarkoituksiin, koneen konfiskoiminen ei olisi välttämättä mielekäästä, koska koneen ostaja voisi laillisesti hankkia toisen tilalle. Menettämisseuraamuksen tarkoitus tulee riittävästi toteutetuksi arvokonfiskaatiolla.

11 §. *Erinäisiä säännöksiä.* Selvyyden vuoksi pykälän 1 momentissa ehdotetaan säädettäväksi muun kuin rikoksesta syytetyn konfiskaatiovastaajan asemasta. Kun rikoksesta syytetty vaaditaan tuomittavaksi menettämisseuraamukseen, häneen sovelletaan rikosasian vastaajasta annettuja säännöksiä. Tämän momentin mukaan tutkittaessa esitutkinnassa ja oikeudenkäynnissä muun kuin rikoksesta syytetyn vastuuta menettämisseuraamuksesta on soveltuvin osin noudatettava, mitä rikoksesta epäillystä tai rikosasian vastaajasta säädetään erityisesti esitutkintalaissa, oikeudenkäymiskaassa ja oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetussa laissa. Momentti olisi yhdensuuntainen poliisilain (493/1995) 38 §:n 2 momentin kanssa.

Rikoksen johdosta tapahtuvaa tutkintaa kutsutaan esitutkinnaksi, ja siitä säädetään esitutkintalaissa. Muuhun konfiskaatiovastaajaan kuin syytettyyn sovellettaisiin esimerkiksi mainitun lain säännöksiä kuulusteluista, velvollisuudesta saapua kuulusteluun sekä oikeudesta käyttää avustajaa ja antaa loppulausunto ennen esitutkinnan päättämistä. Vastaavasti häneen sovellettaisiin oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetussa laissa ja oikeudenkäymiskaassa rikosasian vastaajasta annettuja säännöksiä. Tällaisia olisivat esimerkiksi säännökset haastamisesta oikeudenkäyntiin, lausuman antamisesta, läsnäolosta oikeudenkäynnissä ja oikeudenkäyntikulujen korvaamisvelvollisuudesta. Tällainen vastaaja voisi myös saada maksuttoman oikeudenkäynnin ja avustajan samoin edellytyksin kuin rikoksesta syytetty.

Säännöksessä ei mainittaisi erikseen syyteharkintavaihetta, mutta on selvää, ettei konfiskaatiovastaajan asema tässä vaiheessa muutu. Sen sijaan pakkokeinolakia sovellettaessa ei noudateta, mitä rikosasian epäillystä säädetään.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin, että jos korvausta tai edunpalautusta on suoritettu taikka tuomittu suoritettavaksi 2 §:n 3 mo-

mentissa tarkoitetun ratkaisun jälkeen, menettämisseuraamus pannaan täytäntöön vastaavalla määrällä vähennettynä. Jos menettämisseuraamus olisi jo pantu täytäntöön, vastaava määrä voitaisiin tuomita suoritettavaksi valtion varoista. Ehdotuksen tarkoituksena on, että rikoksella vahinkoa aiheuttanut ja samalla siitä hyötynyt ei joudu kaksinkertaiseen suoritusvastuuseen.

Jos menettämisseuraamus on tuomittu ja myöhemmin tuomitaan hyötyä vastaava vahingonkorvaus, voisi menettämisseuraamukseen tuomittu tai vahingonkorvaukseen oikeutettu konfiskaation täytäntöönpanon ollessa kesken kanteella vaatia, että hyötykonfiskaatiota ei panna täytäntöön. Tällaisessa tapauksessa täytäntöönpano jatkuisi korvaukseen oikeutetun hyväksi. Jos menettämisseuraamukseen tuomittu osoittaisi, että vahingonkorvaus on suoritettu, täytäntöönpanosta luovuttaisiin kokonaan.

Korvausvelvollinen, joka on täytäntöönpannusta hyötykonfiskaatiosta huolimatta maksanut vahingonkorvausta tai edunpalautusta, voisi saada vastaavan määrän valtion varoista takaisin. Samoin se, joka on oikeutettu korvausta saamaan, voi hakea sitä valtiolta täytäntöönpannusta hyötykonfiskaatiosta.

Säännös tekee osittain tarpeettomaksi rikoslain 2 luvun 16 §:n 4 momenttiin sisältyvän säännöksen, jonka mukaan vahingonkorvaus, jota ei saada rikoksenteijältä, otetaan esineen tai omaisuuden arvosta. Säännöstä ei ole tarkoitus säilyttää, koska sitä ei ole käytännössä juuri sovellettu. Lisäksi muu kuin 2 §:n nojalla konfiskoitu omaisuus on yleensä laadultaan sellaista, että sitä ei voida myydä yleisölle ja siten saatua tuloa käyttää vahingonkorvaukseen. Tämän takia valtiota ei ole syytä asettaa vastuuseen näistä vahingonkorvauksista etenkin, kun loukatulla on usein mahdollisuus turvautua rikosvahinkojen korvaamisesta valtion varoista annetussa laissa (935/1973) säädettyyn menettelyyn.

Asiaa koskeva kanne olisi nostettava kantajan kotipaikan tai Helsingin käräjäoikeudessa viiden vuoden kuluessa siitä, kun menettämisseuraamusta koskeva ratkaisu sai lainvoiman. Asiassa noudatetaan riita-asian käsittelyjärjestystä, joten asia tulee vireille silloin, kun haastehakemus saapuu tuomioistuimen kansliaan. Valtiota edustaisi Oikeusrekisterikeskus, jonka tehtäviin kuuluu muun muassa menettämisseuraamuksen täytäntöönpano.

Asia olisi tarpeen käsitellä tässä järjestyksessä, jotta se voitaisiin tutkia perusteellisesti. Tämä on välttämätöntä sen vuoksi, että olisi mahdollista tarkistaa vaatimusten aiheellisuus. On varmistauduttava siitä, että rikoksenteijä tai muu korvausvelvollinen on tosiaan suorittanut vahingonkorvausta menettämisseuraamuksesta huolimatta tai että loukattu on oikeutettu saamaan korvausta. Tämä saattaa edellyttää todistelua.

Joissain tapauksissa on mahdollista, että vahingonkorvausta vaativaa ei ole kuultu rikosasian esitutkinnassa tai tuomioistuinkäsittelyssä. Hänestä ei ole ehkä oltu lainkaan tietoisia. Kantajan on ensin ajettava vahingonkorvauskannetta rikoksenteijää vastaan ennen kuin hän voi nostaa tässä momentissa tarkoitetun kanteen, sillä vahingonkorvauksen perusteen ja määrän pitää olla selvillä. Vahingonkorvaus on asia, josta sovinto on sallittu. Tällainen sopimus ei kuitenkaan sitoi valtiota, joskin sopimus on yleensä pätevä sopimuskomppaneiden välillä.

Aikaisempi vahingonkorvaustuomiokaan ei kuitenkaan ole suoraan valtiota sitova. Koska korvausvelvollinen on saattanut myöntää oikeaksi selvästi perusteettoman tai määrältään liiallisen korvausvaatimuksen tietäessään, ettei hän joudu korvausta maksamaan, tai koska asia on saattanut tulla ratkaistuksi yksipuolisella tuomiolla ilman asian tosiasiallista tutkimista, on kanne voitava käsitellä täystutkintaisessa oikeudenkäyntimenettelyssä. Jos aikaisempi vahingonkorvaustuomio ei poikkea yleisestä käytännöstä ja se perustuu riittävään selvitykseen, olisi sillä luonnollisesti suuri todistusvoima. Tällöin valtion edustaja voisi myöntää kanteen oikeaksi eikä asian käsittelyä tarvitsisi jatkaa.

Asiassa saattaa nousta esiin selvitystä vaativa kysymys myös siitä, onko rikoksen tuottaman hyödyn ja vahingonkorvauksen välillä vaadittava yhteys. Tämä johtuu siitä, että vahingon aiheuttajana voi olla rikoksenteijä, mutta toisaalta hyöty on tuomittu menetyksi esimerkiksi oikeushenkilöltä, joka on rikoksesta tosiasiaa hyötynyt. On vahinkoa kärsineen edun mukaista, että hän voi saada suorituksen valtion varoista, mutta toisaalta on varmistauduttava siitä, ettei valtio joudu korvaamaan sellaisia vahinkoja, jotka eivät perustu hyötykonfiskaation aiheuttaneeseen rikokseen.

Jos vahingonkorvaukseen on esimerkiksi tuomittu vain rikoksenteijä ja hyödyn menettämiseen vain se oikeushenkilö, jonka

hyväksi rikos oli tehty, ei korvausta suorittanut rikoksenteikijä toisaalta voisi vaatia suorittamaansa korvausta vastaavaa määrää valtiolta. Säännöksen tarkoituksena on ainoastaan estää saman tahon joutuminen kaksinkertaisen suoritusvelvollisuuden alaiseksi.

Ratkaisussaan tuomioistuin määräisi, että valtion varoista suoritetaan menettämisseuraamukseen tuomitulle hänen suorittamansa korvaus asianomistajalle tai että asianomistajalle suoritetaan valtion varoista hänelle kuuluva vahingonkorvaus. Jos menettämisseuraamusta ei olisi vielä pantu täytäntöön momentin alun mukaisesti, tuomioistuin määräisi, että menettämisseuraamus pannaan täytäntöön tuomiosta ilmenevällä määrällä vähennettynä.

Kanne käsiteltäisiin ensiasteessa kantajan kotipaikan tai Helsingin käräjäoikeudessa. Koska menettämisseuraamus voidaan tuomita rangaistusmääräysmenettelyssä tai periaatteessa myös valtakunnanoikeudessa, on tarpeen osoittaa oikeudenkäynnin johonkin oikeusasteeseen. Luonnollinen lähtökohta on, että asia käsitellään ensiasteessa käräjäoikeudessa, jossa todistelu voidaan ottaa luontevasti vastaan ja jonka päätöksestä on muutoksenhakumahdollisuus. Koska kysymyksessä on yksittäisen henkilön valtiota vastaan ajama kanne, oikeuspaikan tulisi kantajan etua ajatellen olla hänen kotipaikkansa käräjäoikeus. Vaihtoehtoisesti kysymykseen tulisi Helsingin käräjäoikeus. Vaihtoehtoinen oikeuspaikka on tarpeen esimerkiksi silloin, kun kantajalla ei ole kotipaikkaa Suomessa.

On todennäköistä, että tällaisia oikeudenkäyntejä tulisi esiintymään suhteellisen vähän. On suotavaa, että kaikki rikoksesta johtuvat vaatimukset käsitellään samassa oikeudenkäyntimenettelyssä. Tämä tavoite on selkeästi omaksuttu rikosasioiden oikeudenkäyntimenettelyä uudistettaessa. Ehdotettu säännös tukisi myös tätä tavoitetta osaltaan.

Voimassa olevan rikoslain 2 luvun 16 §:n 4 momenttiin sisältyvän säännöksen mukaan se, joka on vilpittömässä mielessä saanut kiinnityksen taikka pantti- tai pidätysoikeuden saamisen vakuudeksi menetetyksi tuomittuun omaisuuteen, voi saada suorituksen sen arvosta. Ehdotetun pykälän 3 momentin mukaan mainittu säännös jäisi asiallisesti ennalleen, mutta sen kieliasu nykyaikaistettaisiin. Menettelyn, määrääjän ja toimivaltaisen tuomioistuimen suhteen noudatettaisiin edellisessä momentissa mainittua.

17 luku. Rikoksista yleistä järjestystä vastaan

23 §. *Seuraamuksia koskevia säännöksiä.* Pykälän 2 momentissa säädetään nykyisin 17 luvun 8 §:ssä tarkoitettuun laittoman maahantulon järjestämiseen käytetyn kuljetusvälineen konfiskoinnista. Kuljetusväline, jota on käytetty laittoman maahantulon järjestämiseen ja johon on tehty rikoksen tekemistä edistäviä rakennemuutoksia taikka jota on pääasiallisesti käytetty sellaisen rikoksen tekemiseen, voidaan tuomita valtiolle menetyksi. Seuraamukseen sovelletaan, mitä 46 luvun 9—11 §:ssä säädetään.

Säännökset kuljetusvälineen konfiskoinnista tulevat ehdotetun 10 luvun säännösten johdosta tarpeettomiksi. Rikoksentekevälimeen menettämisestä säädettäisiin 10 luvun 4 §:ssä. Ehdotetussa 10 luvussa olisi säännökset myös menettämisen rajoituksista, arvon menettämisestä ja menettämisseuraamuksen kohtuullistamisesta, joista nyt on säännökset 46 luvun 9—11 §:ssä.

Esityksen mukaan momentissa säädettäisiin eläintenpitokieltoon liittyvästä konfiskaatiosta. Eläintenpitokiellosta säädetään saman pykälän 1 momentissa. Sen mukaan se, joka tuomitaan eläinsuojelurikoksesta tai lievistä eläinsuojelurikoksesta, voidaan samalla tuomita menettäneeksi oikeutensa pitää tai hoitaa eläimiä taikka muuten vastata eläinten hyvinvoinnista. Eläintenpitokielto voidaan määrätä myös henkilölle, joka tuomitaan eläinsuojelulain (247/1996) 54 §:n 1 momentin nojalla eläinsuojelurikkomuksesta ja jota voidaan pitää soveltumattomana tai kykenemättömänä huolehtimaan eläinten hyvinvoinnista. Kielto voi koskea määrättyjen eläinlajien pitämistä tai eläinten pitämistä yleensä.

Käytännössä on ollut jonkin verran tulkinanvaraista, miten eläintenpitokielto pannaan täytäntöön. Eläintenpitokiellon rikkominen on kyllä ollut vuoden 1999 alusta lähtien rangaistava teko eläinsuojelulain 54 §:n mukaisesti. Jos siis joku pitää eläimiä eläintenpitokiellon vastaisesti, hänen tekoaan voidaan ryhtyä tutkimaan eläinsuojelurikkomuksena. Lisäksi eläinsuojelulaissa säädetään erikseen eläimen hyvinvointia turvaavista toimenpiteistä, kun eläinsuojelulakia tai sen nojalla annettuja säännöksiä tai määräyksiä on rikottu. Esimerkiksi kiireellisissä tapauksissa viranomaiset voivat ryhtyä välittömiin toimenpiteisiin eläimen hyvinvoinnin

turvaamiseksi.

Eläintenpitokiellon täytäntöönpanoa koskevan epäselvyyden poistamiseksi on tarpeen säätää eläintenpitokieltoon liittyvästä menettämisseuraamuksesta. Eläimet, joita kiellon mukaan ei saa pitää, tuomittaisiin valtiolle menetettäväksi. Menettämisseuraamus ei siis kohdistuisi pelkästään rikoksen kohteena olleisiin eläimiin, joten se olisi muihin konfiskaatiotilanteisiin verrattuna poikkeuksellinen. Syynä tähän on se, että rikoksen kohteen konfiskoinnin lisäksi ehdotetulla menettämisseuraamuksella olisi muitakin tavoitteita: eläinten suojeleminen ja eläintenpitokiellon täytäntöönpanon tehostaminen.

Menettämisseuraamus ei koskisi niitä eläimiä, joita eläintenpitokieltoon ei koske. Kieltohan voidaan rajoittaa koskemaan määrättyjen eläinlajien pitämistä.

Menettämisseuraamus koskisi vain niitä eläimiä, joita eläintenpitokieltoon määrättävä pitää kiellostaa määrättäessä. Menettämisseuraamusta ei siis voitaisi kohdistaa niihin eläimiin, jotka eläintenpitokieltoon määrättävä on jo ehtinyt myydä tai lahjoittaa toiselle taikka siirtää muuten niiden omistusoikeuden, jos hän on myös luopunut eläintenpidosta. Momentissa tarkoitettuna menettämisseuraamuksen yhtenä tavoitteena oleva eläintenpitokiellon tehostaminen ei tällaisessa tilanteessa edellytä konfiskointia, koska tavoite eli se, että kieltoon tuomittu ei pidä eläimiä, on jo saavutettu. Eläinsuojelulain mukaiset viranomaistoimenpiteet tulevat tietenkin eläinten suojelun niitä edellyttäessä kysymykseen.

Koska menettämisseuraamus voisi koskea myös muita kuin rikoksen kohteena olleita eläimiä, olisi esityksen mukaan eläintenpitokieltoon määrättävälle varattava tilaisuus ennen menettämisseuraamuksen täytäntöönpanoa myydä tai luovuttaa toiselle eläimet, joita hän on kohdellut hyvin ja jotka eivät siis ole olleet rikoksen kohteena. Tätä voidaan perustella menettämisseuraamuksen kohtuullistamisen lisäksi omaisuuden suojalla, koska omistaja saisi itselleen tällaisen eläimen myynnistä kertyvät rahat. Edellytys on kuitenkin se, että tällaisten eläinten määrittäminen on eläintenpitokieltoa koskevassa tuomioistuimen päätöksessä mahdollista. Säännös soveltuisi siis esimerkiksi silloin, kun henkilö, jolla on myös hevosia, tuomitaan kaikkia eläimiä koskevaan eläintenpitokieltoon karjan huonon kohtelun vuoksi. Hänelle tulisi varata ennen menettämisseuraa-

muksen täytäntöönpanoa tilaisuus myydä hevoset tai luovuttaa ne muuten toiselle. Jotta luovuttaminen estäisi konfiskaation, sen tulisi kuitenkin merkitä todellista luopumista kyseisten eläinten pidosta. Vastaavasti tulisi menetellä tilanteessa, jossa henkilöä kielletään pitämästä hevosia, mutta hänen pitämiensä hevosten joukosta on eriteltävissä, mitä hevosia hän on pitänyt eläinsuojelun kannalta moitteettomasti.

Jos eläintenpitokieltoon tuomitulla on hoidettavanaan muiden omistamia eläimiä, varsinainen omistaja on ehkä halukas ottamaan eläimen itselleen. Koska näin ei kuitenkaan välttämättä ole asianlaista, lähtökohdaksi ei voida ottaa sitä, että eläimet esimerkiksi määrättäisiin toimitettavaksi omistajalleen. Voidaan pitää riittävänä sitä, että ennen menettämisseuraamuksen täytäntöönpanoa omistajalle olisi varattava tilaisuus noutaa eläimet itselleen. Omistajan halukkuus ottaa eläimet ei sulkisi pois sitä, että viranomaiset ryhtyvät eläinsuojelulain mukaisiin eläimen suojaksi tarkoitettuihin toimenpiteisiin, jos ne ovat tarpeen.

Eläintenpitokiellon tavoitteita ajatellen ei kuolleen eläimen arvon konfiskointi ole kieltoa määrättäessä tarpeen.

Ehdotetut rikoslain 10 luvun konfiskaatiota koskevat säännökset eivät soveltuisi momentissa tarkoitettuun konfiskaatioon. Tämä merkitsee esimerkiksi sitä, että menettämisseuraamus on tuomittava sen estämättä, mitä 10 luvun 9 §:ssä säädetäisiin menettämisseuraamuksen määräämisen edellytyksistä taikka mitä 10 luvun 10 §:ssä säädetäisiin menettämisseuraamuksen kohtuullistamisesta.

Pykälän 3 momentissa säädetään nykyisin eräiden rikoslain 17 luvun rikosten kohteena olleiden rikosesineiden menettamisestä. Valtiolle menetetyksi on tuomittava

— 17 §:ssä tarkoitettua väkivaltakuvauksen levittämisen kohteena ollut elokuva tai muu tallenne, joka on rikoksentehtäjän hallussa

— 18 §:ssä tarkoitettu kuva tai kuvatallenne, jossa sukupuolisiveellisyyttä loukkaavasti esitetään lasta tai väkivaltaa taikka eläimeen sekaantumista

— 19 §:ssä tarkoitettu sukupuolisiveellisyyttä loukkaava lasta esittävä kuva ja kuvatallenne

— sukupuolisiveellisyyttä loukkaava kuva, kuvatallenne tai esine, jota on käytetty 20 §:n mukaiseen sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan markkinointiin

— uhkapelipankki ja muu 16 §:ssä tarkoitettua järjestetyssä uhkapelissä oleva raha ja rahanarvoinen esine.

Kaikissa näissä tapauksissa menettämisseuraamus tuomitaan siitä riippumatta, kenen omaisuutta menetetyksi tuomittava omaisuus oli.

Ehdotetussa 10 luvun 5 §:ssä säädettäisiin rikoksella tuotetun, valmistetun tai aikaansaadun taikka rikoksen kohteena olleen esineen tai omaisuuden tuomitsemisesta valtiolle menetetyksi. Suurin osa 3 momentissa säädetyistä käy ehdotetun 10 luvun 5 §:n vuoksi tarpeettomaksi. Periaate, jonka mukaan omaisuus voitaisiin tuomita menetetyksi sen omistusoikeudesta riippumatta, ei ole ehdotetussa 10 luvussa noudatettujen yleisten periaatteiden mukainen. Omistusoikeudella olisi 10 luvun 6 ja 8 §:stä ilmenevä vaikutus. Momentissa mainittujen rikosesineiden omistusoikeus on yleensä selvitettävissä.

Momentissa olisi kuitenkin edelleen tarpeen säätää uhkapelipankin ja muun järjestetyssä uhkapelissä olevan rahan ja rahanarvoisen esineen menettämistä omistusoikeudesta riippumatta. Varsinkin uhkapelissä olleen rahan omistussuhteiden selvittely olisi käytännössä erittäin vaikeaa, joten poikkeus omistusoikeuden vaikutuksesta on tarpeen tehdä.

Lisäksi momentissa säädettäisiin selvyiden vuoksi, että muutoin menettämisseuraamuksiin sovelletaan, mitä 10 luvussa säädetään.

Sukupuolisiveellisyttä loukkaava lasta esittävä kuva ja kuvatallenne olisi aina tuomittava 10 luvun 5 §:n 1 momentin ja 6 §:n 2 momentin nojalla valtiolle menetetyksi, koska sen hallussapito on rangaistavaa.

Pykälän 4 momentissa säädetään, että jos 3 momentissa mainittu kuva, tallenne tai sukupuolisiveellisyttä loukkaava esine on siirtynyt toiselle, hukattu tai hävitetty, sen arvo on tuomittava kokonaan tai osaksi menetetyksi. Lisäksi on sovellettava, mitä taloudellisen hyödyn menettämistä säädetään 2 luvun 16 §:ssä.

Momentti ehdotetaan kumottavaksi, koska se tulisi ehdotetun 10 luvun säännösten johdosta tarpeettomaksi ja koska 2 luvun 16 § ehdotetaan kumottavaksi.

32 luku. Kätkemisrikoksista

6 a §. *Menettämisseuraamus.* Pykälän mukaan on tuomittava menetetyksi omaisuus,

joka on ollut 32 luvun 1 §:n 2 momentissa tarkoitettuna kätkemisrikoksen eli niin sanotun rahanpesun kohteena. Lisäksi pykälän mukaan on noudatettava, mitä 2 luvun 16 §:n 4 momentissa säädetään.

Sivullisella voi olla kiinnitys taikka pantti- tai pidätysoikeus sellaiseen omaisuuteen, joka tämän pykälän nojalla tuomitaan valtiolle menetetyksi. Vilpittömässä mielessä olevan vakuudenhaltijan oikeuden suojaamiseksi on viitattu 2 luvun 16 §:n 4 momenttiin, jonka mukaan hän saa maksun menetetyksi tuomitun omaisuuden arvosta. Koska mainittu pykälä esitetään kumottavaksi, on viittaus muutettava koskemaan asiallisesti samansisältöistä 10 luvun 11 §:n 3 momenttia.

Pykälään ehdotetaan otettavaksi selvyiden vuoksi uusi 2 momentti, jonka mukaan muun omaisuuden menettämisen osalta noudatetaan, mitä 10 luvussa säädetään. Koska 1 momentti koskee vain niin sanotun rahanpesun kohteena ollutta omaisuutta eli rikosesineitä, on viittaus tarpeen siksi, ettei jää epäselväksi, voidaanko esimerkiksi rikoksen tuottama taloudellinen hyöty, rikosentekoväline tai muu kuin 1 momentissa mainitun rikoksen kohteena ollut omaisuus tuomita menetetyksi.

33 luku. Väärennysrikoksista

7 §. *Menettämisseuraamus.* Pykälän perusteella tuomitaan menetetyksi väärä ja väärennetty todistuskappale, väärällä leimalla tai merkillä varustettu esine sekä sellainen esine, jonka hallussapidosta säädetään rangaistus luvun 4 §:ssä. Esine voidaan jättää konfiskoimatta, jos ei ole syytä varoa sen joutuvan rikolliseen käyttöön tai jos siihen tehdään rikollisen käytön estävät muutokset. Menettämisseuraamus voidaan jättää kokonaan tai osaksi tuomitsematta, jos seuraamus olisi olosuhteet huomioon ottaen kohtuuton.

Pykälä ehdotetaan kumottavaksi, koska se ehdotetun 10 luvun säännösten johdosta tulisi tarpeettomaksi. Rikoslain 33 luvun 7 §:ssä tarkoitettua esineitä tuomittaisiin menetetyksi rikosentekovälineinä ehdotetun 10 luvun 4 §:n nojalla taikka rikosesineinä tai rikoksen tuotteina 5 §:n nojalla. Menettämisseuraamus voitaisiin jättää edelleen tuomitsematta ehdotetun 10 luvun 7 §:n nojalla, jos omaisuuteen tehtäisiin rikollisen käytön estävät muutokset. Menettämisseuraamuksen kohtuullistamisesta säädettäisiin ehdotetussa

10 luvun 10 §:ssä.

37 luku. Maksuvälineriikoksista

13 §. *Menettämisseuraamus.* Pykälän nojalla on tuomittava menetetyksi luvussa tarkoitettu väärä ja väärennetty raha, rahajäljitelmä, maksuvälinelomake ja siitä tehty maksuväline sekä rahanväärennysriikoksen ja maksuvälinepetoksen tekemiseen tarkoitettu väline ja tarvike.

Pykälä ehdotetaan kumottavaksi, koska se ehdotetun 10 luvun säännösten johdosta kävisi tarpeettomaksi. Pykälässä tarkoitettua omaisuuden menettämistä rikoksentekevänä säädetäisiin ehdotetun 10 luvun 4 §:ssä ja rikosesineenä tai rikoksen tuotteenä 5 §:ssä.

40 luku. Virkarikoksista ja julkisyhteisön työntekijän rikoksista

4 §. *Menettämisseuraamus.* Voimassa oleva 40 luvun 4 § koskee lahjuksen konfiskaatiota. Sen mukaan vastaanotettu lahja tai etu taikka sen arvo on tuomittava valtiolle menetetyksi rikoksentekejältä tai siltä, jonka puolesta tai hyväksi rikoksente kijä on toiminut.

Pykälää ehdotetaan muutettavaksi siten, että siihen lisätään viittaus menettämisseuraamuksia koskevaan 10 lukuun. Säännös jää asiallisesti lahjuksen konfiskaation osalta ennalleen, sillä viittauksen mukaan muun omaisuuden kuin lahjuksen menettämisen osalta noudatetaan, mitä 10 luvussa säädetään.

Lahjuksen menettämistä koskeva erityissäännös on katsottu tarpeelliseksi jättää lakiin siksi, että näin välttyään tarpeesta ottaa kussakin yksittäisessä tapauksessa kantaa siihen, mikä menettämisseuraamuksen laji olisi kyseessä lahjuksen konfiskaatiota tuomittaessa. Näin ollen oikeuskäytäntö pysyy yhtenäisenä, ja lisäksi erityissäännöksen säilyttämisellä 40 luvussa on pedagogista arvoa.

44 luku. Hengen, terveyden tahi omaisuuden suojelemiseksi annettujen määräysten rikkomisesta

4 §. Pykälän 1 momentissa säädetään rangaistus luvattomasta myrkyin tai muun hengenvaarallisen aineen valmistamisesta, kaupan pitamisestä tai muulla tavoin toiselle

jättämisestä. Pykälän 2 momentissa säädetään rangaistus luvattomasta ruudin tai muun räjähdysaineen valmistamisesta taikka kaupan tai varastossa pitamisestä. Pykälän 3 momentin mukaan luvattomasti valmistettu taikka kaupan tai varastossa pidetty aine on tuomittava menetetyksi.

Pykälän 3 momentti ehdotetaan kumottavaksi, koska se ehdotetun 10 luvun 5 §:n johdosta tulisi tarpeettomaksi.

5 §. Pykälän 1 momentin mukaan on tuomittava rangaistukseen se, joka myy tai pitää kaupan ruokatavaraa tai juomaa, joka pilaantumisen tähden tai muuten hänen tietensä on terveydelle vahingollista. Pykälän 2 momentin mukaan kaupan pidetty tavara on tuomittava menetetyksi.

Pykälän 2 momentti ehdotetaan kumottavaksi, koska se ehdotetun 10 luvun 5 §:n johdosta tulisi tarpeettomaksi.

46 luku. Säännöstelyrikoksista ja salakuljetuksesta

8—13 §. Pykälät ehdotetaan kumottaviksi, koska ne ehdotetun 10 luvun säännösten johdosta tulisivat tarpeettomiksi.

Luvun 8 §:ssä säädetään luvussa tarkoitettua rikoksen kohteena olleen omaisuuden menettämistä. Rikosesineen menettämistä säädetäisiin ehdotetussa 10 luvun 5 §:ssä. Voimassa olevan luvun 9 §:ssä säädetään menettämisen rajoituksista. Ehdotettu 10 luvun 6 § olisi lähes samansisältöinen. Luvun 10 §:ssä säädetään arvon menettämistä. Arvon menettämistä säädetäisiin ehdotetussa 10 luvun 8 §:ssä. Luvun 11 §:ssä säädetään menettämisseuraamuksen kohtuullistamisesta. Lähes vastaavansisältöinen säännös on ehdotettu 10 luvun 10 §. Luvun 12 §:n menettelysäännöksen asemesta noudatettaisiin ehdotetusta 10 luvusta ilmeneviä periaatteita. Luvun 13 §:ssä viitataan kumottavaksi ehdotettuun 2 luvun 16 §:ään. Pykälän asemesta noudatettaisiin ehdotetun 10 luvun 2 ja 3 §:ää ja 11 §:n 3 momenttia.

50 luku. Huumausainerikoksista

6 §. *Menettämisseuraamus.* Pykälä ehdotetaan korvattavaksi uudella menettämisseuraamusäännöksellä, jonka 1 momentti vastaisi nykyistä 2 momenttia vähäisin kielellisin tarkistuksin ja jonka 2 momentin mukaan muutoin noudatettaisiin, mitä 10 luvussa säädetään. Asiallisesti muutokset jäisivät

vähäisiksi.

Nykyisen pykälän 1 momentin mukaan on tuomittava menetetyksi 50 luvussa mainitun rikoksen kohteena ollut huumausaine. Jos huumausainetta ei voida tuomita menetetyksi sen vuoksi, että se on menettämisseuraamuksen välttämiseksi kätketty tai hävitetty, rikoksenteijä tai siihen osallinen voidaan tuomita menettämään huumausaineen asemesta sen arvo joko kokonaan tai osittain. Momentin kumoamisen jälkeen sovellettaisiin 10 luvun säännöksiä, mistä säädettäisiin pykälän 2 momentissa.

Huumausaine tuomittaisiin menetetyksi lähtökohtaisesti ehdotetun 10 luvun 5 §:n 1 momentin perusteella, jonka mukaan rikoksen kohteena ollut esine tai rikoksen tuote on tuomittava menetetyksi, jos sen hallussapito on rangaistavaa. Huumausaineen konfiskaatiota ei olisi syytä kohtuullistaa 10 luvun 10 §:n nojalla. Kun huumausaineen omistajakin syyllistyisi rikokseen sitä hallussaan pitämällä, huumausaineeseen soveltuisi 10 luvun 6 §:n 2 momentti.

Huumausaineen arvo tuomittaisiin menetetyksi ehdotetun 10 luvun 8 §:n mukaisesti. Käytännössä arvon menettäminen tulisi kyseeseen silloin, kun omaisuus on kätketty tai sitä ei muutoin tavoiteta. Arvoa ei kuitenkaan tuomittaisi menetetyksi, jos saatettaisiin todennäköiseksi, että huumausaine on hävitetty tai kätketty. Muutoin viitataan 10 luvun 8 §:n perusteluihin. Arvokonfiskaatiota voitaisiin kohtuullistaa 10 §:n nojalla.

Nykyisen 50 luvun 6 §:n 2 momentin 1 kohdan mukaan on tuomittava menetetyksi 50 luvussa mainitun rikoksen tekemiseen käytetyt tai tähän tarkoitukseen hankitut välineet, tarvikkeet ja aineet. Momentin 2 kohdan mukaan on tuomittava menetetyksi luvun 4 §:n 2 kohdassa tarkoitettut varat siinäkin tapauksessa, että teko on rangaistava huumausainerikoksena tai törkeänä huumausainerikoksena. Luvun 4 §:n 2 kohdan mukaan tuomitaan huumausainerikoksen edistämisestä se, joka varoja lainaamalla tai muuten rahoittamalla edistää huumausainerikosta tai sen valmistelua taikka pykälän 1 kohdassa tarkoitettua toimintaa tietäen, että rahoitus käytetään tähän tarkoitukseen. Varojen menettämiseen voidaan tuomita rahoittaja, rahoituksen vastaanottaja tai kumpikin yhteisvastuullisesti.

Suomea sitovat kansainväliset sopimukset edellyttävät rahoituksen sekä tarvikkeiden, aineiden ja välineiden konfiskaatiota laajem-

min kuin mitä 10 luvun yleissäännösten mukaan on mahdollista. Siksi momentti ehdotetaan otettavaksi muutetun 50 luvun 6 §:n 1 momentiksi asiasisällöltään muuttamattomana.

Voimassa olevan 50 luvun 6 §:n 3 momentin mukaan 2 momentissa säädettyyn menettämisseuraamukseen sovelletaan vastaavasti, mitä 46 luvun 9—11 §:ssä säädetään. Koska rikoslain 46 luvun 9—11 §:n säännökset omaisuuden menettämisen rajoituksista, arvon menettämisestä ja menettämisseuraamuksen kohtuullistamisesta ehdotetaan kumottaviksi, sovellettaisiin vastaavasti ehdotetun 10 luvun säännöksiä 50 luvun 6 §:n 2 momentin viittaussäännöksen mukaisesti.

Voimassa olevan 50 luvun 6 §:n 4 momentissa viitataan rikoksen tuottaman hyödyn menettämisen osalta 2 luvun 16 §:ään. Koska 2 luvun 16 § ehdotetaan kumottavaksi, sen sijasta sovellettaisiin vastaavasti ehdotetun 10 luvun 2 ja 3 §:ää.

Muutoinkin huumausainerikoksiin liittyviin menettämisseuraamuksiin sovellettaisiin ehdotetun 10 luvun säännöksiä. Sovellettavaksi tulisivat edellä mainittujen säännösten lisäksi esimerkiksi menettämisseuraamuksen yleisiä edellytyksiä koskeva 1 §, säilytysvälineen konfiskaatiota koskeva 5 §:n 3 momentti, menettämisvaatimuksen esittämistä koskeva 9 § ja menettämisseuraamuksen kohtuullistamista koskeva 10 §.

1.2. Metsästyslaki

80 §. *Menettämisseuraamus.* Metsästyslain 80 §:ää ehdotetaan muutettavaksi siten, että 1 momentissa viitataan ehdotettuun rikoslain 10 luvun 1—4 ja 6—11 §:ään. Pykälän 3 momenttiin otettaisiin viittaussäännös ehdotettuun rikoslain 10 lukuun. Momentit jäisivät asiasisällöltään entiselleen. Koska pykälään ehdotetaan lisäksi otettavaksi uusi 4 momentti, ehdotetaan pykälä muutettavaksi kokonaan. Uudeksi 4 momentiksi otettaisiin säännös siitä, että rikoslain 10 luvun 4 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettu menettämisseuraamus tuomitaan vain metsästyslain 72 §:ssä tai 75 §:n 5 kohdassa tarkoitettun rikoksen johdosta.

Voimassa olevan metsästyslain 80 §:n 1 momentin mukaan vastoin metsästyslakia tai sen nojalla annetun asetuksen säännöksiä metsästetty riistaeläin tai sen arvo on tuomittava valtiolle menetetyksi. Jos metsästämi-

nen loukkaa toisen metsästysoikeutta, on tällä metsästyslain 79 §:ssä mainituilla edellytyksillä oikeus saada riistaeläin tai sen arvo. Tällöin ei riistaeläintä eikä sen arvoa tuomita valtiolle menetetyksi. Riistaeläimen arvo määrätään metsästyslain 79 §:ssä säädettyllä tavalla.

Momentti jäisi muutoin ennalleen, mutta siihen lisättäisiin selvyuden vuoksi viittaus, jonka mukaan muutoin on soveltuvin osin noudatettava, mitä rikoslain 10 luvun 1—4 ja 6—11 §:ssä säädetään. Ehdotetun 10 luvun säännöksistä jäisivät soveltamatta 5 §:n määräykset rikoksen kohteen ja rikoksen tuotteen menettämistä, koska tästä on omat määräyksensä käsillä olevassa metsästyslain 80 §:n 1 momentissa. Muita rikoslain 10 luvun säännöksiä noudatettaisiin soveltuvin osin. Tällä on tarkoitus ilmaista se, että 10 luvun 6 ja 8 §:n määräyksiä menettämisen rajoituksista ja arvokonfiskaatiosta ei sovelleta rikoksen kohteen eli riistaeläimen osalta. Muutoin tulisivat sovellettavaksi kaikki rikoslain 10 luvun säännökset.

Pykälän 2 momentissa säädetään pyyntilupamaksun huomioon ottamisesta menettämisseuraamuksesta päätettäessä. Momenttiin tehtäisiin eräitä kielellisiä tarkistuksia.

Voimassa olevan metsästyslain 80 §:n 3 momentin mukaan silloin, kun riistaeläin on metsästetty tai rauhoittamaton eläin pyydytetty tai tapettu vastoin metsästyslakia tai sen nojalla annetun asetuksen säännöksiä, on menettämisseuraamuksesta muutoin voimassa, mitä rikoslain 2 luvun 16 §:ssä säädetään. Mainitussa pykälässä säädetään rikoksen tuottaman taloudellisen hyödyn ja rikoksentekovälineen menettämistä.

Koska rikoslain 2 luvun 16 § ehdotetaan kumottavaksi, ehdotetaan momenttia muutettavaksi siten, että jos rauhoittamaton eläin on pyydytetty tai tapettu vastoin metsästyslakia tai sen nojalla annetun asetuksen säännöksiä, noudatetaan ehdotetun rikoslain 10 luvun konfiskaatiosäännöksiä. Momentti ehdotetaan otettavaksi lakiin siksi, ettei syntyisi epäselvyyttä siitä, tulevatko konfiskaatiosäännökset sovellettavaksi paitsi riistaeläimeen myös rauhoittamattomaan eläimeen kohdistuvien rikosten yhteydessä.

Pykälän 4 momentissa säädetäisiin, että rikoslain 10 luvun 4 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettu konfiskaatio tuomittaisiin vain, jos rangaistus tuomitaan metsästyslain 72 §:ssä tai 75 §:n 5 kohdassa tarkoitettuna tahallisen teon nojalla. Edellä mainitun ri-

koslain säännöksen mukaan valtiolle on tuomittava menetetyksi tuottamuksellisenkin rikoksen tekemisessä käytetty ampuma- tai teräase taikka muu niihin rinnastettava hengenvaarallinen väline. Metsästyslain 72 §:ssä säädetään rangaistus tahallisesta metsästysrikoksesta. Lain 75 §:n 5 kohta puolestaan koskee metsästyslain säännösten rikkomista tahallaan tai huolimattomuudesta siten, että joku pyydystää tai tappaa rauhoittamattoman eläimen vastoin pyyntivälineitä ja pyyntimenetelmiä koskevaa lain 49 §:n sisältämää kieltoa tai vastoin tarkempia säännöksiä sisältävän asetuksen määräyksiä. Ehdotuksen mukaan aseiden konfiskointi koskisi tässäkin tapauksessa vain tahallisia tekoja. Muiden metsästyslain rangaistussäännösten nojalla ei ole syytä konfiskoida asetta, koska se johtaisi helposti kohtuuttomaan lopputulokseen. Ei esimerkiksi ole syytä tuomita menetetyksi laillista metsästysasetta, jota on kuljetettu ilman säädettyä suojusta tai jolla on erehdyksessä ammuttu hirvieläimen vasaa muisuttava aikuinen eläin vasan pyyntiluvalla.

1.3. Kalastuslaki

104 §. Pykälän 2 momentissa on erityissäännöksiä saaliin tai sen arvon kuulumisesta valtiolle. Niiden lisäksi olisi ehdotuksen mukaan noudatettava, mitä rikoslain 10 luvussa säädetään. Samalla momenttiin tehtäisiin kielellinen tarkistus. Kalastuslain 110 §, joka koskee kalastusrikkomuksen ja kalastusrikoksen tekemisessä käytetyn välineen tai sen arvon konfiskointia, voidaan puolestaan kumota. Uudistuksessa noudatetun periaatteen mukaan menettämisseuraamukseen sovelletaan ilman eri mainintaakin rikoslain 10 luvun yleissäännöksiä.

1.4. Luonnonsuojelulaki

59 §. *Menettämisseuraamus.* Pykälää ehdotetaan muutettavaksi siten, että siihen otetaan viittaus rikoslain 10 lukuun. Lisäksi pykälän kieliasu tarkistetaan.

Voimassa olevan luonnonsuojelulain 59 §:n mukaan se, joka on syöllistynyt lain 58 §:ssä tarkoitettuun tekoon, on tuomittava menettämään valtiolle, mitä rikkomalla on saatu tai sen arvo. Kuitenkin aina on tuomittava menetetyksi vähintään se arvo, mikä rauhoitetulla kasvulla tai eläimellä on lajinsa edustajana. Ympäristöministeriö vahvistaa ohjeelliset arvot rauhoitetuille eläimille ja

kasveille. Muutoin on noudatettava, mitä rikoslain 2 luvun 16 §:ssä säädetään. Viitatussa pykälässä säädetään rikoksen tuottaman hyödyn ja rikoksentekeväliseen menettämistä.

Ehdotetun luonnonsuojelulain 59 §:n mukaan se, joka on syyllistynyt luonnonsuojelulain 58 §:ssä tarkoitettuun tekoon, olisi tuomittava menettämään valtiolle se, mikä on ollut rikoksen kohteena. Lisäksi olisi tuomittava menetyksi se arvo, mikä rauhoitetulla eläimellä tai kasvilla on lajinsa edustajana. Ympäristöministeriö vahvistaa ohjeelliset arvot rauhoitetuille eläimille ja kasveille. Muutoin olisi soveltuvin osin noudatettava, mitä rikoslain 10 luvun 1—4 ja 6—11 §:ssä säädetään.

Ehdotetun rikoslain 10 luvun säännöksistä jäisivät soveltamatta 5 §:n määräykset rikoksen kohteen ja rikoksen tuotteen menettämisestä, koska tästä on omat määräyksensä luonnonsuojelulain 59 §:ssä. Muita rikoslain 10 luvun säännöksiä noudatettaisiin soveltuvin osin. Tällä on tarkoitus ilmaista se, että 10 luvun 6 ja 8 §:n määräyksiä menettämisen rajoituksista ja arvokonfiskaatiosta ei sovelleta rikoksen kohteen eli rauhoitetun eläimen tai kasvin osalta. Muutoin tulisivat sovellettavaksi kaikki 10 luvun säännökset.

Ehdotetun sääntelyn sisältöä valaisee seuraava esimerkki: A tappaa rauhoitetun eläimen, jonka arvo lajinsa edustajana on 1 000 mk, ja myy sen B:lle 2 000 mk:lla. A olisi ehdotetun 59 §:n mukaan tuomittava menettämään 1 000 mk sinä arvona, mikä eläimellä on lajinsa edustajana, sekä siinä viitattujen rikoslain 10 luvun säännösten nojalla rikoksen tuottamana hyötynä 2 000 mk. Lisäksi eläin olisi tuomittava menetyksi B:ltä, jos hän on ottanut sen vastaan luonnonsuojelulain 58 §:n 2 momentin 1 kohtaa rikkoen.

1.5. Laki matkustaja-alus Estonian hylyn rauhoittamisesta

6 §. Matkustaja-alus Estonian hylyn rauhoittamisesta annetun lain (903/1995) 6 §:n 1 momentin mukaan on tuomittava menetyksi rauhoitetulta alueelta nostettu esine tai sen arvo. Pykälän 2 momentissa säädetään, että rikoksen tekemisessä käytettyjen esineiden tai muun omaisuuden menetyksi tuomitsemisesta säädetään rikoslaissa.

Pykälän 1 momentti ehdotetaan jätettäväksi ennalleen, mutta 2 momenttia ehdotetaan

muutettavaksi siten, että sen mukaan noudatettaisiin muutoin soveltuvin osin, mitä rikoslain 10 luvun 1—4 ja 6—11 §:ssä säädetään. Tarkoituksena on yhdenmukaistaa konfiskaatiosäännösten kirjoitusasu sekä nimenomaisesti ilmaista se, että rikoksen tuottama hyöty on myös tuomittava menetyksi.

Ehdotetun rikoslain 10 luvun säännöksistä jäisivät soveltamatta 5 §:n määräykset rikoksen kohteen ja rikoksen tuotteen menettämisestä, koska tästä on omat määräykset matkustaja-alus Estonian hylyn rauhoittamisesta annetun lain 6 §:n 1 momentissa. Muita rikoslain 10 luvun säännöksiä noudatettaisiin soveltuvin osin. Tällä on tarkoitus ilmaista esimerkiksi se, että 10 luvun 6 ja 8 §:n säännöksiä ei sovelleta rikoksen kohteen osalta.

1.6. Ydinenergi laki

73 §. *Menettämisseuraamus.* Ydinenergiain lain (990/1987) 73 §:n 2 momentin mukaan lain 72 §:n 1 momentissa tarkoitettujen rikosten johdosta voidaan tuomita valtiolle menetyksi vastoin ydinenergiain lakia tai sen nojalla annettuja säännöksiä tai määräyksiä rakennettu tai käytetty ydinlaitos, toimintansa aloittanut kaivos tai rikastuslaitos sekä siellä tuotettu uraania tai toriumia sisältävä malmi tai malmirikaste, valmistettu, hallussapidetty, tuotettu, luovutettu, käsitelty, käytetty, varastoitu tai kuljetettu taikka maahan tuotu tai maasta viety ydinaine tai ydinjäte sekä maahan tuotu tai maasta viety uraania tai toriumia sisältävä malmi tai malmirikaste sekä hallussapidetty, luovutettu, maahan tuotu tai maasta viety aine, laite, laitteisto tai ydinenergia-alan tietoaineisto tai sen arvo. Pykälän 3 momentin mukaan rikoksen tuottama taloudellinen hyöty tuomitaan menetyksi niin kuin siitä on rikoslaissa säädetty.

Ydinenergiain lain 73 §:n 2 momentin sanamuoto ehdotetaan tarkistettavaksi. Säännös jäisi muutoin asiallisesti ennalleen, mutta arvokonfiskaatio olisi mahdollinen rikoslain 10 luvussa säädetyn edellytyksin muunkin omaisuuden kuin aineen, laitteen, laitteiston ja tietoaineiston asemesta. Pykälän 3 momentissa ehdotetaan säädettäväksi, että lisäksi on soveltuvin osin noudatettava, mitä rikoslain 10 luvussa säädetään. Rikoslain 10 luvun yleissäännösten nojalla tuomittaisiin menetyksi esimerkiksi rikoksen tuottama hyöty ja rikoksentekevälaine. Myös muu kuin ydinenergiain lain 73 §:ssä mainittu rikoksen

tuote ja rikosesine voitaisiin tuomita menetyksi rikoslain 10 luvun yleissäännösten mukaisesti.

Pykälän 3 momentin muutos merkitsee muun muassa sitä, että ydinenergialain 73 §:n 1 momentissa, jota tässä yhteydessä ei ehdoteta muutettavaksi, tarkoitetun omaisuuden sijasta voidaan tuomita menetyksi sen arvo rikoslain 10 luvun säännösten mukaisesti.

1.7. Metsälaki

19 §. *Menettämisseuraamus.* Pykälän 1 momentin mukaan metsälain (1093/1996) rikkomisesta saadun taloudellisen hyödyn tuomitsemisessa valtiolle menetyksi noudetaan, mitä rikoslain 2 luvun 16 §:ssä säädetään. Menetyksi tuomitaan hyöty, josta on vähennetty 20 §:ssä tarkoitettujen korjaavien toimenpiteiden kustannukset. Pykälän 2 momentin mukaan menettämisseuraamus voidaan jättää tuomitsematta tai rajoittaa koskemaan vain osaa rikoksen tuottamasta taloudellisesta hyödystä, jos menettämisseuraamuksen edellytyksenä oleva rangaistava teko on vähäinen tai jos asianhaarat ovat muuten lieventävät taikka jos menettämisseuraamuksen tuomitseminen muutoin olisi kohtuutonta.

Viittaus rikoslain 2 luvun 16 §:ään muutetaan viittaukseksi rikoslain 10 luvun 2 §:ään. Pykälän 2 momentissa säädettäisiin, että lisäksi on soveltuvin osin noudatettava, mitä rikoslain 10 luvussa säädetään. Menettämisseuraamuksen kohtuullistamisesta säädettäisiin 10 luvun 10 §:ssä.

1.8. Laki eräiden Suomelle Yhdistyneiden Kansakuntien ja Euroopan unionin jäsenenä kuuluvien velvoitusten täyttämisestä

4 §. Pykälässä säädetään, että rangaistus viranomaisen tämän lain nojalla antaman säännöstelymääräyksen rikkomisesta tai sen yrittämisestä sekä Euroopan unionin yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan alaan kuuluvan pääomien liikkuvuutta, maksuja tai muita taloudellisten suhteiden keskeyttämistä tai vähentämistä koskevan Euroopan yhteisön perustamissopimuksen 73 g tai 228 a artiklan nojalla annetun asetuksen rikkomisesta ja sen yrittämisestä säädetään rikoslain 46 luvun 1—3 §:ssä. Menettämisseuraamuksista säädetään saman luvun 8—13 §:ssä.

Koska rikoslain 46 luvun 8—13 § ehdotetaan kumottavaksi, on menettämisseuraamusta koskeva virke poistettava. Pykälä jää asiallisesti ennalleen. Uudistuksessa noudatetun periaatteen mukaan menettämisseuraamukseen sovelletaan ilman eri mainintaakin rikoslain 10 luvun yleissäännöksiä.

1.9. Laki kulttuuriesineiden maastaviennin rajoittamisesta

14 §. *Viittaussäännös ja puhevallan käyttäminen.* Pykälän 1 momentissa säädetään, että rangaistus tämän lain tai kulttuuriesineiden viennistä annetun neuvoston asetuksen vastaisesta esineen maastaviennistä tai sen yrityksestä säädetään rikoslain 46 luvun 4 ja 5 §:ssä. Menettämisseuraamuksista säädetään saman luvun 8—13 §:ssä.

Koska rikoslain 46 luvun 8—13 § ehdotetaan kumottavaksi, on menettämisseuraamusta koskeva virke poistettava. Momentti jää asiallisesti ennalleen. Uudistuksessa noudatetun periaatteen mukaan menettämisseuraamukseen sovelletaan ilman eri mainintaakin rikoslain 10 luvun yleissäännöksiä.

1.10. Laki kaksikäyttötuotteiden vientivalvonnasta

9 §. *Rangaistukset.* Pykälän 1 momentissa säädetään, että rangaistus tämän lain 3 ja 4 §:n tai viranomaisen niiden nojalla antaman määräyksen tahallisesta rikkomisesta tai sen yrittämisestä on säädetty rikoslain 46 luvun 1—3 §:ssä. Menettämisseuraamuksista on säädetty saman luvun 8—13 §:ssä.

Koska rikoslain 46 luvun 8—13 § ehdotetaan kumottavaksi, on menettämisseuraamusta koskeva virke poistettava. Momentti jää asiallisesti ennalleen. Uudistuksessa noudatetun periaatteen mukaan menettämisseuraamukseen sovelletaan ilman eri mainintaakin rikoslain 10 luvun yleissäännöksiä.

Pykälää ei ehdoteta muilta osin muutettavaksi.

1.11. Valmiuslaki

49 §. Pykälässä säädetään, että rangaistus viranomaisen tämän lain nojalla antaman säännöstelymääräyksen rikkomisesta ja sen yrittämisestä säädetään rikoslain 46 luvun 1—3 §:ssä. Menettämisseuraamuksista säädetään saman luvun 8—13 §:ssä.

Koska rikoslain 46 luvun 8—13 § ehdote-

taan kumottavaksi, on menettämisseuraamusta koskeva virke poistettava. Pykälä jää asiallisesti ennalleen. Uudistuksessa noudatettua periaatteen mukaan menettämisseuraamukseen sovelletaan ilman eri mainintaakin rikoslain 10 luvun yleissäännöksiä.

1.12. Elintarvikelaki

Lain 9 luku on nimeltään "rangaistussäännökset ja menettämisseuraamukset". Koska luvun 39 §:ää ehdotetaan muutettavaksi siten, ettei se enää sisällä säännöksiä menettämisseuraamuksista, ehdotetaan luvun nimi muutettavaksi muotoon "rangaistussäännökset".

39 §. *Rangaistussäännökset*. Pykälän 1 ja 2 momentissa säädetään rangaistus elintarvikelain (361/1995) rikkomisesta. Pykälän 3 momentin mukaan edellä mainituissa momenteissa mainitun rikoksen kohteena ollut omaisuus tai sen arvo on tuomittava menetyksi sen mukaisesti kuin rikoslain 46 luvun 8—12 §:ssä säädetään. Lisäksi rikoksen tuottaman taloudellisen hyödyn ja rikoksen-tekovälineen ja muun omaisuuden menettamisestä on voimassa, mitä rikoslain 2 luvun 16 §:ssä säädetään. Pykälän 4 momentissa säädetään, että rangaistus elintarvikkeen säännösten ja määräysten vastaisesta salakuljetuksesta ja sen yrityksestä sekä laittomasta tuontitavaraan ryhtymisestä säädetään rikoslain 46 luvun 4—6 §:ssä ja että menettämisseuraamuksista säädetään saman luvun 8—13 §:ssä.

Pykälän 3 momentti ehdotetaan kumottavaksi ja 4 momenttia muutettavaksi siten, että siitä poistetaan menettämisseuraamuksia koskeva virke, koska rikoslain 2 luvun 16 § ja 46 luvun 8—13 § ehdotetaan kumottaviksi. Uudistuksessa noudatettua periaatteen mukaan menettämisseuraamukseen sovelletaan ilman eri mainintaakin rikoslain 10 luvun yleissäännöksiä. Pykälän otsikko muutettaisiin vastaamaan sen muuttunutta sisältöä.

Pykälän 1, 2, 5 ja 6 momenttia ei ehdoteta muutettavaksi. Pykälä jää asiallisesti ennalleen.

1.13. Laki Euroopan yhteisön yhteisen kalastuspolitiikan täytäntöönpanosta

8 §. *Lisenssin ja kalastusluvan menettäminen*. Pykälässä säädetään aluskohtaisen lisenssin ja kalastusluvan menettamisestä. Li-

säksi pykälässä säädetään, että menettämisseuraamukseen sovelletaan muutoin, mitä rikoslaissa säädetään.

Pykälää ehdotetaan muutettavaksi siten, että menettämisseuraamusta koskeva virke poistetaan. Uudistuksessa noudatettua periaatteen mukaan menettämisseuraamukseen sovelletaan ilman eri mainintaakin rikoslain 10 luvun yleissäännöksiä. Lisäksi ehdotetaan, että pykälän otsikko "menettämisseuraamus" muutetaan muotoon "lisenssin ja kalastusluvan menettäminen", jolloin se vastaa tarkemmin pykälän sisältöä. Pykälä jää asiallisesti ennalleen.

1.14. Lannoitelaki

21 §. *Rangaistussäännös*. Pykälän 1 momentissa säädetään rangaistus lannoitelain (232/1993) rikkomisesta ja rangaistuksen suhteesta uhkasakkoon. Lisäksi momentissa säädetään, että lannoitevalmiste pakkauksineen tai osa siitä taikka niiden arvo voidaan tuomita menetyksi, jollei se olosuhteet huomioon ottaen ole kohtuutonta.

Momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että menettämisseuraamusta koskeva virke poistetaan. Momentti jää asiallisesti ennalleen. Uudistuksessa noudatettua periaatteen mukaisesti menettämisseuraamukseen sovelletaan ilman eri mainintaakin rikoslain 10 luvun yleissäännöksiä. Lannoitevalmisteen ja sen pakkauksen menettamisestä säädettäisiin ehdotetussa rikoslain 10 luvun 5 §:ssä ja arvon menettamisestä 8 §:ssä. Ehdotettua 10 lukua sovellettaisiin myös muihin menettämisseuraamuksiin, kuten rikoksen tuottaman hyödyn menettämiseen.

1.15. Rehulaki

41 §. *Rangaistussäännös*. Pykälän 1 momentissa säädetään rangaistus rehulain (396/1998) rikkomisesta. Lisäksi momentissa säädetään, että rehuvalmiste pakkauksineen tai osa siitä taikka niiden arvo voidaan tuomita menetyksi, jollei se olosuhteet huomioon ottaen ole kohtuutonta.

Momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että menettämisseuraamusta koskeva virke poistetaan. Momentti jää asiallisesti ennalleen. Uudistuksessa noudatettua periaatteen mukaisesti menettämisseuraamukseen sovelletaan ilman eri mainintaakin rikoslain 10 luvun yleissäännöksiä. Rehuvalmisteen ja sen pakkauksen menettamisestä säädettäisiin

ehdotetussa rikoslain 10 luvun 5 §:ssä ja arvon menettämisestä 8 §:ssä. Ehdotettua 10 lukua sovellettaisiin myös muihin menettämisseuraamuksiin, kuten rikoksen tuottaman hyödyn menettämiseen.

1.16. Siemenkauppalaki

19 §. *Rangaistussäännös*. Pykälän 1 momentissa säädetään rangaistus siemenkauppalain (233/1993) rikkomisesta ja rangaistuksen suhteesta uhkasakkoon. Lisäksi momentissa säädetään, että kylvösiemen pakkauksiin tai osa kylvösiemenestä taikka niiden arvo voidaan tuomita menetetyksi, jollei se olosuhteet huomioon ottaen ole kohtuutonta.

Momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että menettämisseuraamusta koskeva virke poistetaan. Momentti jää asiallisesti ennalleen. Uudistuksessa noudatetun periaatteen mukaisesti menettämisseuraamukseen sovelletaan ilman eri mainintaakin rikoslain 10 luvun yleissäännöksiä. Kylvösiemenen ja sen pakkauksen menettämisestä säädettäisiin ehdotetussa rikoslain 10 luvun 5 §:ssä ja arvon menettämisestä 8 §:ssä. Ehdotettua 10 lukua sovellettaisiin myös muihin menettämisseuraamuksiin, kuten rikoksen tuottaman hyödyn menettämiseen.

1.17. Laki kansainvälisestä energiaohjelmasta tehdyn sopimuksen eräiden määräysten hyväksymisestä ja sopimuksen soveltamisesta

14 §. Pykälän 1 momentissa säädetään rangaistus viranomaisen antaman säännöstelymääräyksen rikkomisesta, ja momentin mukaan menettämisseuraamuksista on voimassa, mitä rikoslain 46 luvun 8—13 §:ssä säädetään.

Koska mainitut pykälät ehdotetaan kumotavaksi, on menettämisseuraamusta koskeva virke poistettava. Momentti jää asiallisesti ennalleen. Uudistuksessa noudatetun periaatteen mukaisesti menettämisseuraamukseen sovelletaan ilman eri mainintaakin rikoslain 10 luvun yleissäännöksiä.

1.18. Eläinsuojelulaki

47 §. *Takavarikko*. Pykälä sisältää viitauksen pakkokeinolaissa oleviin takavarikkoa koskeviin säännöksiin. Ne koskevat esineitä ja aineita. Pykälään lisättäisiin selvyys-

den vuoksi maininta siitä, että myös eläimen takavarikkoon sovelletaan samoja säännöksiä.

Pakkokeinolain 4 luvun 1 §:n mukaan esine voidaan takavarikoida, jos on syytä olettaa, että se voi olla todisteena rikosasiassa tai on rikoksella joltakulta viety taikka että tuomioistuimien julistaa sen menetetyksi. Koska myös eläin voitaisiin ehdotuksen mukaan konfiskoida, voisi vastaavasti eläimen takavarikointikin tulla kysymykseen. Tosin useissa tapauksissa viranomaiset ryhtyisivät eläimen huonon kunnan vuoksi eläinsuojelulaissa tarkoitettuihin toimenpiteisiin, mutta aina näin ei ole. Esimerkiksi kun eläintenpitokieltoon tuomittu kiellosta huolimatta pitää eläimiä ja ne sen vuoksi takavarikoidaan häneltä odotettavissa olevan konfiskaation varalta, eläimet eivät välttämättä ole huonokuntoisia.

Pakkokeinolain 4 luvun 10 §:ssä säädetään, että takavarikon toimittajan on otettava takavarikoitu esine haltuunsa, mutta se voidaan jättää haltijalleen, jollei sen voida katsoa vaarantavan takavarikon tarkoitusta. Haltijaa on tällöin kiellettävä luovuttamasta tai hukkaamasta esinettä. Tarvittaessa esine on lisäksi merkittävä. Haltijaa saadaan myös kieltää käyttämästä esinettä. Takavarikoitu esine on säilytettävä sellaisenaan, mutta poliisipiiriin päällikkö voi määrätä takavarikoidun esineen heti myytäväksi, jos se on esimerkiksi erittäin kallishoitoinen.

Säännös ei kaikilta osin sovellu takavarikoidun eläimen säilyttämiseen. Eläintenpitokiellon tarkoituksen kannalta eläimen jättö omistajalleen ei olisi hyväksyttävä vaihtoehto. Mahdollisuus myydä kallishoitoinen eläin ei soveltuisi kaikkiin eläimiin.

Takavarikoidun eläimen säilyttämisestä olisikin säädettävä erikseen. Pykälässä säädettäisiin, että sen estämättä, mitä pakkokeinolain 4 luvun 10 §:ssä säädetään takavarikoidun esineen säilyttämisestä, saadaan takavarikoitu eläin heti lopettaa, myydä tai muutoin luovuttaa, jos sen arvo on vähäinen tai jos sen hoidon järjestäminen ei ole mahdollista tai tarkoituksenmukaista.

50 §. *Virka-apu*. Eläimeen kohdistuvan menettämisseuraamuksen täytäntöönpano vaatii erityisasiantuntemusta, jota täytäntöönpanosta huolehtivalla ulosottomiehellä ei välttämättä ole. On esimerkiksi arvioitava, missä kunnossa eläimet ovat. Jos eläinsuojelulain mukaiset eläimen suojaksi tarkoitettut toimenpiteet ovat tarpeen, ne menevät me-

nettämisseuraamuksen täytäntöönpanon edelle. Sen vuoksi virka-apua koskevaan pykälään lisättäisiin uusi 3 momentti, jonka mukaan kunnaneläinlääkäriin on tarvittaessa annettava virka-apua ulosottomiehelle tämän pannaessa täytäntöön eläimeen kohdistuvan menettämisseuraamuksen.

57 §. *Menettämisseuraamus.* Pykälän 1 momentti sisältäisi viittauksen rikoslain 17 luvun 23 §:n 2 momenttiin, joka koskisi eläintenpitokiellon määräämisen yhteydessä tuomittavaa eläimeen kohdistuvaa menettämisseuraamusta. Viittauksesta ilmenisi myös, että rikoslain 10 luvun säännöksiä ei ole sovellettava.

Pykälän 2 momentti koskisi eläintenpitokiellon rikkomisen johdosta tuomittavaa eläimeen kohdistuvaa menettämisseuraamusta. Joka rikkoo eläintenpitokieltoa tai toimii toisen välikätenä eläintenpitokiellon kiertämiseksi, tuomitaan eläinsuojelulain 54 §:n 2 momentin mukaan eläinsuojelurikkomuksesta. Tällaisessa tapauksessa menettämisseuraamuksesta määrättäessä on otettava huomioon myös se, että sillä on merkitystä eläintenpitokiellon tehosteena. Sen vuoksi menettämisseuraamuksen ei tulisi olla harkinnanvarainen, joten esimerkiksi rikoslain 10 luvun 9 §:n säännöksiä syyttäjän vaatimuksesta menettämisseuraamuksen määräämisen edellytyksenä taikka 10 §:n säännöksiä menettämisseuraamuksen kohtuullistamisesta ei tulisi voida soveltaa.

Perusteen menettämisseuraamukselle eläintenpitokiellon rikkomisen vuoksi muodostaisi rikoslain 10 luvun 5 §:n 1 momentti, jonka mukaan rikoksen kohteena ollut esine tai omaisuus on tuomittava valtiolle menetetyksi, jos sen hallussapito on rangaistavaa.

Rikoslain 10 luvun 6 §:n säännöksiä rikoksen kohteena olleen omaisuuden menettämisen rajoituksista ei olisi tarpeen soveltaa. Kyseisen pykälän mukaan menetetyksi ei tuomita omaisuutta, joka kokonaan tai osaksi kuuluu muulle kuin rikoksenteikijälle. Jos eläimen kuuluminen muulle henkilölle estäisi sellaisen eläimen konfiskoinnin, jota eläintenpitokiellossa oleva henkilö pitää, tämä olisi omiaan lisäämään näennäisiä omistusoikeuden siirtoja. Toisaalta konfiskaatio voisi kohdistua sellaiseenkin sivulliseen, joka hyvässä uskossa on luovuttanut eläimen eläintenpitokiellossa olevan pidettäväksi. Kuitenkin tällaiset tilanteet olisivat todennäköisesti erittäin harvinaisia, sillä eläintenpitokieltoon johtaneet laiminlyönnit

tulevat yleensä sivullistenkin tietoon.

Eläintenpitokiellon rikkomisen johdosta tuomittavan eläimeen kohdistuvan menettämisseuraamuksen osalta olisi näin ollen ehdotuksen mukaan noudatettava, mitä rikoslain 10 luvun 1 §:ssä, 5 §:n 1 momentissa, 8 §:n 1 ja 3 momentissa ja 11 §:n 3 momentissa säädetään.

Näistä lainkohdista ehdotettu rikoslain 10 luvun 1 § koskee menettämisseuraamuksen yleisiä edellytyksiä. Ehdotettu saman luvun 8 § koskee arvon menettämistä. Pykälän säännöksistä voitaisiin soveltaa 1 momentin säännöstä arvon menettämisestä muun muassa sen vuoksi, että omaisuus on kätketty tai sitä ei muutoin tavoiteta. Saman pykälän 3 momentissa säädettäisiin vastuusta, kun kaksi tai useampi tuomitaan samaa omaisuutta koskevan arvon menettämiseen. Sen sijaan ei olisi tarpeen soveltaa pykälän 2 momentin säännöstä. Momentissa säädettäisiin siitä, että arvoa ei tuomittaisi menetetyksi, jos saatetaan todennäköiseksi, että omaisuus on hävitetty tai käytetty. Koska säännöstä ei sovellettaisi, eläimen arvo konfiskoitaisiin silloinkin kun eläintenpitokiellon vastaisesti pidetty eläin on hävitetty. Tämä korostaisi sitä, että eläintenpitokieltoon määrätyn ei olisi missään tapauksessa kannattavaa ottaa eläimiä. Ehdotettu saman luvun 11 §:n 3 momentti puolestaan koskee pantti- tai pidätysoikeuden haltijan oikeutta maksun saamiseen menetetyksi tuomitun omaisuuden arvosta.

Muita rikoslain 10 luvun säännöksiä ei 2 momentissa tarkoitetuissa tapauksissa sovellettaisi.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin, että muutoin on noudatettava, mitä rikoslain 10 luvussa menettämisseuraamuksesta säädetään. Tämä koskisi muuta kysymykseen tulevaa menettämisseuraamusta kuin eläimen konfiskointia, kuten esimerkiksi mahdollisen hyödyn konfiskointia. Konfiskointi voisi koskea myös esimerkiksi eläinsuojelulain 12 §:ssä tarkoitettua eläimelle tarpeetonta kipua tai tuskaa ilmeisesti aiheuttavaa välinettä, laitetta tai ainetta, jollaisen valmistus, maahantuonti, myynti, luovutus ja käyttö on kielletty.

1.19. Laki terveydenhuollon laitteista ja tarvikkeista

Lain 6 luku on nimeltään "Rangaistussäännökset ja menettämisseuraamukset". Koska

menettämisseuraamuksia koskeva luvun 26 § kumottaisiin, ehdotetaan luvun nimi muutettavaksi muotoon "Rangaistussäännökset".

Uudistuksessa noudatetun periaatteen mukaan menettämisseuraamukseen sovelletaan ilman eri mainintaakin rikoslain 10 luvun yleissäännöksiä.

1.20. Laki eräiden menettämisseuraamussäännösten kumoamisesta

Lailla kumottaisiin sellaiset eri laeissa olevat säännökset, joissa säädetään pelkästään menettämisseuraamuksesta ja joissa ei ole sellaisia erityismääräyksiä, joita ehdotetut 10 luvun säännökset eivät kattaisi. Uudistuksessa noudatetun periaatteen mukaisesti menettämisseuraamukseen sovelletaan ilman eri mainintaakin rikoslain 10 luvun yleissäännöksiä.

1.21. Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa

1 luvun 8 a §. Pykälä koskisi syyttäjän oikeutta jättää menettämiskaava esittämättä. Pykälän 1 kohdassa ehdotetaan, että syyttäjä voi jättää menettämiskaavan esittämättä, jos hyöty taikka esineen tai omaisuuden arvo on vähäinen. Perusteluiden osalta viitataan ehdotetun rikoslain 10 luvun 10 §:n 1 momentin 1 kohtaan. Pykälän 2 kohdan mukaan menettämiskaava voidaan jättää esittämättä, jos vaatimuksen perusteiden selvittämisestä tai vaatimuksen käsitteystä tuomioistuimessa aiheutuisi asian laatuun nähden kohtuuttomia kustannuksia. Pykälän 3 kohdan mukaan syyttäjä voisi jättää menettämiskaavan esittämättä, jos hän tekee seuraamusluonteisen syyttämättäjättämispäätöksen. Vaatimus on kuitenkin aina esitettävä, jos yleinen etu sitä vaatii.

Ehdotuksen tarkoituksena on, että menettämiskaavan käsitteystä voidaan luopua, jos se olisi asian laatuun nähden liian kallista esimerkiksi sen takia, että asian selvittäminen hidastaisi asian tuomioistuinkäsittelyä tai sitä edeltäviä vaiheita. Jos menettämiskaavan määrääminen edellyttäisi laajaa tutkintaa tai todistelua, voisi syyttäjä päättää menettämiskaavan esittämättä jättämisestä. Koska säännös ehdotetaan otettavaksi lakiin prosessitaloudellisista syistä, olisi menettämiskaava selvissä tapauksissa yleensä esitettävä. Tätä vaatii myös yleinen etu.

Koska vaatimuksen esittämisestä päättää syyttäjä, on harkintavalta syytä antaa juuri hänelle. Rangaistusmääräysmenettelyssä vaatimuksen esittää useimmiten poliisimies tai muu valvontaa suorittava virkamies omasta aloitteestaan. Koska rangaistusvaatimus annetaan tällöin käytännössä välittömästi suppean esitutkinnan toimittamisen jälkeen ja asian on oltava yksinkertainen ja selvä, harkintavaltaa ei ole tarpeen antaa näille virkamiehille.

Syyttäjä päättäisi menettämiskaavan esittämättä jättämisestä yleensä syyteharkinnassa päättäessään syyteen nostamisesta tai seuraamusluonteisen syyttämättäjättämispäätöksen tekemisestä.

Menettämiskaavan esittämättä jättäminen edellyttäisi sitä, että menettämiskaavan perusteiden selvittämisestä aiheutuisi asian laatuun nähden kohtuuttomia kustannuksia. Ne seikat, joihin vaatimus perustuu, selvitetään yleensä esitutkinnassa. Kysymyksessä on tällöin konfiskaation edellytysten olemassaolon selvittäminen. Näitä ovat ehdotetusta rikoslain 10 luvun 1 §:stä ilmenevät yleiset edellytykset sekä esimerkiksi se, keneen konfiskaatio tulisi kohdentaa tai mikä esine tulisi konfiskoida. Vaatimusten perusteiden selvittäminen viittaa nimenomaan tosiasialliseen tapahtumainkulun tutkimiseen. Jos syyttäjä esitutkinta-aineiston perusteella katsoo, että menettämiskaavan tuomitsemisen edellytyksiä ei ole riittävästi selvitetty eikä selvitystä ilmeisesti asian laatuun nähden kohtuullisin kustannuksin tulla riittävästi saamaankaan, hän voi päättää, että hän ei tule menettämiskaavasta esittämään. Syyttäjä voisi menetellä näin myös silloin, kun hän katsoisi, että esitutkintalain (449/1987) 15 §:n 2 momentissa tarkoitettu lisätutkinta todennäköisesti selvittäisi menettämiskaavan perusteet mutta että lisätutkinnasta aiheutuisi asian laatuun nähden kohtuuttomia kustannuksia.

Syyttäjä voi jättää menettämiskaavan esittämättä myös, jos sen käsittelemisestä tuomioistuimessa aiheutuisi asian laatuun nähden kohtuuttomia kustannuksia. Käytännössä tämä ilmenisi esimerkiksi siten, että vaatimuksen perusteena olevien seikkojen toteen näyttäminen johtaisi suhteettoman laajaan todisteluun tai asian käsittelyn pitkitymiseen.

Syyttäjän tulisi säännöstä soveltaessaan harkita, onko esitutkinnalla saatavissa aineistoa menettämiskaavan perusteista riit-

tävästi oikeudenkäyntiä varten ja onnistuuko hän näyttämään menettämisseuraamuksen perusteet toteen tuomioistuimessa asian laatuun nähden kohtuullisin kustannuksin. Sen sijaan se, että menettämisseuraamuksen tuomitseminen on oikeudellisesti epävarmaa, ei yksin oikeuttaisi menettämiskaatimuksen esittämättä jättämiseen.

Harkittaessa sitä, aiheutuuko vaatimuksen käsittelystä asian laatuun nähden kohtuuttomia kustannuksia, olisi otettava huomioon niin valtiolle kuin asiaan osallisille aiheutuvat kustannukset. Kustannusten kohtuullisuutta tulisi verrata käsiteltävänä olevasta asiasta muutoin koituihin kustannuksiin. Tällöin esimerkiksi laajassa rikosasiassa ei menettämiskaatimuksen käsittelystä seuraava kustannusten nousu olisi välttämättä kohtuutonta, vaikka se toisessa, muilta kuin konfiskaation osalta yksinkertaisessa ja selvässä rikosasiassa saattaisi sitä olla. Kustannusten kohtuullisuutta arvioitaessa tulisi ottaa huomioon myös esitutkinnan pitkittymisestä ja laajenemisesta esitutkintaviranomaisille aiheutuvat kulut ja muutenkin tutkintaresurssien järjestyvä suuntaaminen.

Menettämiskaatimuksen esittämättä jättämisen edellytyksenä olisi, ettei yleinen etu muuta vaadi. Yleinen lainkuuliaisuus ja luottamus viranomaisten toimintaan saattavat yksittäisessä tapauksessa edellyttää, että menettämiskaatimus on asian selvittämisen vaikeudesta huolimatta prosessitaloudelliset näkökohdat sivuuttaen esitettävä. Kun esimerkiksi kysymyksessä on arvokas omaisuus tai rikollinen toiminta on erityisen törkeää, saattaa yleinen etu usein vaatia menettämiskaatimuksen esittämistä. Esimerkiksi saattaa olla varsin helposti toteen näytettävissä, että ympäristöä on pilattu rikoslain 48 luvun 1 §:ssä tarkoitettulla tavalla päästämällä lupaehtojen vastaisesti veteen puhdistamatonta jätevettä. Vaikka rikoksesta saatu hyöty voi olla vaikeasti selvitettävissä, yleinen etu lähtökohteisesti vaatii menettämiskaatimuksen esittämistä.

Pykälän 3 kohdan perusteella syyttäjä voi jättää menettämiskaatimuksen esittämättä, jos hän jättää rikoksesta syytteen nostamatta 1 luvun 7 tai 8 §:n tai muun vastaavan lainkohdan nojalla eikä yleinen etu muuta vaadi. Syyttäjä tekee tällöin seuraamusluonteisen syyttämättäjäättämispäätöksen. Muu kyseen tuleva säännös on esimerkiksi tieliikennelain 104 §:n 2 momentti, jonka nojalla syyttäjä voi luopua toimenpiteistä rikoksen

vähäisyyden vuoksi.

Kun syyttäjä luopuu toimenpiteistä mainittujen pykälien perusteella, menettämisseuraamuksen tuomitseminen edellyttää sitä, että menettämiskaatimus käsitellään erillisessä oikeudenkäynnissä eli niin sanotussa konfiskaatioprosessissa. Tuomioistuin käsittelyssä menettämisseuraamuksen määrääminen edellyttää, että konfiskaation perustava rikos näytetään toteen samoin kuin muutkin konfiskaation edellytykset. Prosessitaloudellisesti ja toimenpiteistä luopumista koskevien säännösten tavoitteiden kannalta erillisen konfiskaatioprosessin käynnistäminen ei yleensä ole suotavaa.

Menettämiskaatimus tulee kuitenkin esittää, jos yleinen etu sitä vaatii. Huomioon voidaan ottaa muitakin seikkoja kuin yllä on sanottu. Esimerkiksi esineen arvolla tai laadulla voi olla merkitystä syyttäjän harkitessa, esittääkö hän menettämiskaatimuksen.

1 luvun 11 a §. Pykälän mukaan päätös menettämiskaatimuksen esittämättä jättämisestä tulisi antaa tiedoksi sille, jota asia koskee, siten kuin 1 luvun 9 §:n 1 momentissa säädetään. Lisäksi on noudatettava vastaavasti, mitä 1 luvun 10 ja 11 §:ssä säädetään.

Asia koskee ensisijaisesti niitä henkilöitä, jotka mahdollisesti tulisi tuomitsemaan menettämisseuraamukseen, jos vaatimus hyväksyttäisiin. Näitä henkilöitä ovat yleensä rikoksentehtäjä ja siihen osallinen. Muillekin henkilöille tulisi tarvittaessa antaa päätös tiedoksi. Näitä henkilöitä voisivat olla esimerkiksi esineen omistaja ja se, jonka suostumukseen tai puolesta rikos on tehty.

Mainitun 1 luvun 9 §:n mukaan päätös on annettava tiedoksi postitse tai siten kuin oikeudenkäymiskaaren 11 luvussa säädetään. Päätös olisi annettava tiedoksi siitä huolimatta, että sama henkilö olisi vastaajana konfiskaation perustavaa rikosta koskevassa oikeudenkäynnissä.

Seuraamusluonteisesti syyttämättä jätetyn vaatimuksesta syyttäjän on 1 luvun 10 §:n mukaan saatettava syylisyyttä koskeva kysymys tuomioistuimen käsiteltäväksi. Tällöin syyttäjä nostaa syytteen, mutta ei vaadi rangaistusta. Tuomioistuin joko hylkää syytteen tai vahvistaa syyttämättä jätetyn syylisyyden tekoon.

Säännös on tarpeellinen siksi, että kun syyttäjä tekee seuraamusluonteisen syyttämättäjäättämispäätöksen, siihen sisältyy myös kannanotto siitä, että syyttämättä jätetty on syylisyydestään rangaistavaan tekoon. Perustus-

lain 21 § sekä Suomea velvoittavat kansainväliset ihmisoikeussopimukset edellyttävät, että tällainen syyttäjän tekemä päätös voidaan saattaa tuomioistuimen käsiteltäväksi.

Päätös jättää menettämiskaavaa esittämättä ei välttämättä sisällä kannanottoa siitä, onko henkilö syyllistynyt rangaistavaksi säädettyyn tekoon. Päätös saattaa sisältää syyttäjän kannanoton siitä, onko rikos tehty esineen omistajan suostumuksella tai onko henkilö hyötynyt rikoksesta. Tällainen päätös voi olla asiallisesti varsin lähellä seuraamuluonteista syyttämättä jättämispäätöstä. Kun edellä mainittujen säännösten mukaan jokaisella pitää lähtökohtaisesti olla oikeus saada oikeuksiaan ja velvollisuuksiaan koskeva hallintoviranomaisen ratkaisu tuomioistuimen tai muun riippumattoman lainkäyttöelimen tutkittavaksi, on päätös jättää menettämiskaavaa esittämättä voitava tutkia myös tuomioistuimessa.

Kirjallinen vaatimus asian saattamiseksi tuomioistuinkäsittelyyn on tehtävä 30 päivän kuluessa siitä päivästä, jona henkilö sai 1 luvun 9 §:n 1 momentin mukaisesti tiedon syyttäjän päätöksestä jättää menettämiskaavaa esittämättä. Vaatimus on toimitettava sille syyttäjälle, joka teki mainitun päätöksen. Määräajan jälkeenkin syyttäjän päätöksestä voidaan kannella ylemmälle syyttäjälle tai yleistä laillisuusvalvontaa harjoittavalle viranomaiselle.

Asian käsittelyssä tuomioistuimessa noudatettaisiin lähtökohtaisesti, mitä konfiskaatioprosessista on voimassa. Syyttäjä ei luonnollisesti vaadi rangaistusta. Hän ei myöskään vaadi menettämiskaavaa, vaan tutkinnan kohteena ovat menettämiskaavan tuomitsemisen edellytykset.

Syyttäjän olisi näytettävä, että on tapahtunut sellainen rikos, jonka perusteella voitaisiin 1 §:n mukaan tuomita menettämiskaavaa. Lisäksi syyttäjän tulisi myös näyttää ne seikat, joiden perusteella asian tuomioistuinkäsittelyä vaatinut voidaan tuomita menettämiskaavaan. Syyttäjän olisi tarvittaessa näytettävä toteen esimerkiksi, että tuomioistuinkäsittelyä vaatinut on antanut suostumuksensa rikoksen tekemiseen tai että henkilöllä, jolle omaisuus on rikoksen tekemisen jälkeen siirretty, on ollut perustelu syy epäillä sen liittyvän rikokseen.

Asia tutkitaan vain siltä osin kuin on tarpeen tuomioistuinkäsittelyä vaatineen henkilön konfiskaatiovastuun selvittämiseksi. Tarvittaessa tuomioistuimessa voidaan kuulla

esimerkiksi rikoksentehtäjä tai esineen omistaja.

Tuomioistuimien joko hylkää syyttäjän kannan tai vahvistaa, että vastaaja on menetellyt kanteessa esitettyllä tavalla. Tuomioistuimien ei voi määrätä menettämiskaavaa, vaikka syyttäjä olisi pystynyt näyttämään kanteensa perusteet toteen.

Kun syyttäjän päätös jättää menettämiskaavaa esittämättä on saatettu tuomioistuimen käsiteltäväksi, on tuomioistuinkäsittelyä vaatineelle viivytyksettä annettava tieto käsittelyn ajasta ja paikasta sekä siitä, että asia voidaan ratkaista hänen poissaolostaan huolimatta.

Syyttäjä voi 1 luvun 11 §:n 1 momentin mukaan peruuttaa syyttämättä jättämispäätöksensä vain, jos asiassa ilmenneen uuden selvityksen mukaan päätös on perustunut olennaisesti puutteellisiin tai virheellisiin tietoihin. Vastaavasti syyttäjä voisi peruuttaa päätöksensä jättää menettämiskaavaa esittämättä, jos asiassa ilmenneen uuden selvityksen mukaan päätös on perustunut olennaisesti puutteellisiin tai virheellisiin tietoihin.

Syyttäjä voi jättää menettämiskaavan esittämättä silloin, kun vaatimuksen perusteiden selvittäminen tai vaatimuksen käsitteleminen tuomioistuimessa olisi prosessitaoudellisesti arveluttavaa. Näissä tapauksissa asian perusteellisesta selvittämisestä luovutaan. Tästä huolimatta voi poikkeuksellisesti esiintyä tilanteita, jolloin uusi selvitys osoittaa päätöksen perustuneen puutteellisiin tai virheellisiin tietoihin. Oikeudenkäynnin aikana saattaa esimerkiksi ilmetä, että esitutkinna on annettu totuudenvastaisia kertomuksia. Tämän vuoksi on syyttäjälle tarpeen antaa mahdollisuus peruuttaa päätöksensä ja vaatia menettämiskaavaa. Se, että syyttäjä myöhemmin ilman uutta selvitystä toteaisi tehneensä virheellisen päätöksen, ei yksin anna oikeutta peruuttaa päätöstä.

Ylempällä syyttäjällä on 1 luvun 11 §:n 2 momentin mukaan oikeus ottaa asia uudelleen käsiteltäväksi siten kuin siitä erikseen säädetään. Valtakunnansyyttäjä voisi yleisistä syyttäjistä annetun lain (199/1997) 10 §:n perusteella menettämiskaavan esittämättä jättämistä koskevasta päätöksestä huolimatta määrätä syyttäjän esittämään menettämiskaavan tai ottaa asian itse ratkaistavakseen. Tämä oikeus on yleinen eikä rajoitu vain niihin tapauksiin, joissa on ilmennyt edellisessä kappaleessa tarkoitettua selvitystä.

5 luvun 3 §. Pykälän 1 momentin 5 kohtaa ehdotetaan muutettavaksi siten, että siitä ilmenisi nimenomaisesti, että syyttäjän on esitettävä haastehakemuksessa rangaistus- ja menettämiskaava ja mahdolliset muut vaatimukset, kuten vaatimus liiketoimintakiellon määräämisestä, ja lainkohdat, joihin vaatimukset perustuvat.

Muutos perustuu paitsi tarpeeseen selvittää kohtaa myös siihen, että ehdotetun rikoslain 10 luvun 9 §:n mukaan tuomioistuimien ei tuomitsisi menettämisseuraamusta enää viran puolesta, vaan syyttäjän tulisi sitä vaatia. Menettämiskaavan asianmukaisen käsittelyn turvaamiseksi on tarpeen, että menettämiskaava esitetään mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Tällöin vastaaja osaa varautua vaatimukseen ja esittää siitä kantansa kirjallisesti ennen pääkäsittelyä tai suullisesti istunnossa. Samoin ehdotus edesauttaa sitä, että syyttäjä jo syyteharkinnan aikana kiinnittää riittävästi huomiota mahdolliseen menettämiskaavaan. Myös tuomioistuin voi varmistua siitä, että haastehakemus ja mahdollinen muu aineisto on riittävän täydellinen pääkäsittelyä silmällä pitäen.

Tarvittaessa syyttäjän tulisi haastehakemuksessa esittää myös menettämiskaavan perusteet. Koska perusteet usein ilmenevät jo momentin 3 kohdassa edellytetyistä tiedoista eli teonkuvauksesta, ei tästä esitetä otettavaksi lakiin nimenomaista säännöstä. Jos menettämiskaavasta ajetaan muuta kuin rikoksesta syytettyä vastaan, tulee syyttäjän momentin 1 kohdan perusteella yksilöidä vastaaja.

7 luvun 2 §. Koska ehdotetun rikoslain 10 luvun 9 §:n mukaan asianomistajalla olisi ajaessaan yksin syytettyä oikeus vaatia menettämisseuraamusta, esitetään yhdenmukaisesti 5 luvun 3 §:n 1 momentin 5 kohdan muutosehdotuksen kanssa, että haastehakemuksessa asianomistajan olisi 1 momentin 4 kohdan mukaisesti ilmoitettava rangaistus- ja menettämiskaava sekä ne lainkohdat, joihin vaatimukset perustuvat.

8 luvun 11 §. Pykälän 1 momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että vastaajan poissaolosta huolimatta tuomioistuin voi tuomita enintään 50 000 markan suuruisen menettämisseuraamuksen. Edellytyksenä olisi kuten rangaistuksen tuomitsemisessakin, että vastaaja on tällä uhalla tuomioistuimeen kutsuttu ja että hänen läsnäolonsa ei ole tarpeen asian selvittämiseksi. Ehdotus koskisi sekä

niitä tilanteita, jolloin menettämiskaava kohdistuu rikoksesta syytettyyn, että niitä tilanteita, jolloin menettämiskaava kohdistuu muuhun kuin syytettyyn.

Vaikka menettämiskaava olisikin tarpeen yksilöidä mahdollisimman tarkasti, voi tuomioistuinkäsittelyn aikana ilmetä, että rikos on esimerkiksi tuottanut hyötyä enemmän kuin vaatimuksesta ilmenee. Jos vastaaja on käsittelyssä läsnä, on hänen tietoonsa luonnollisesti saatettava se, että menettämisseuraamus mahdollisesti tuomitaan vaatimus ylittäen, ja annettava hänelle tilaisuus lausua siitä. Jos vastaaja kuitenkin jää käsittelystä pois, hän ottaa riskin siitä, että menettämisseuraamus tuomitaan haastehakemuksesta poiketen. Vastaajan oikeusturvan vuoksi ehdotetaan kuitenkin, että menettämisseuraamus voi tällaisessa tapauksessa olla enintään 50 000 markan suuruinen. Määrä olisi vastaajakohtainen, ja se voisi koostua erilaisista menettämisseuraamuksista. Esimerkiksi vastaaja voitaisiin tuomita menettämään 5 000 markan arvoinen rikoksentekevälaine ja 40 000 markan hyöty. Sen sijaan vastaajan poissaollessa häntä ei voitaisi tuomita menettämään 60 000 markan hyötyä yhteisvastuullisesti toisen taikka useamman vastaajan kanssa, koska on mahdollista, että vastaaja joutuisi suorittamaan yksin 60 000 markan menettämisseuraamuksen, vaikka pääluvun mukainen osuus jäisikin alle 50 000 markan.

Syyttäjän tulee varautua siihen, että hänen on esitettävä selvitys siitä, että esinekonfiskaatiossa esineen arvo ei ylitä 50 000 markkaa. Jos oikeudenkäynnin aikana käy ilmi, että menettämisseuraamuksen arvo ylittäisi 50 000 markkaa, on vastaajaa kuultava henkilökohtaisesti.

Ehdotuksessa on päädytty 50 000 markan suuruisen menettämisseuraamukseen, koska on oletettavissa, että määrä on sopivassa suhteessa siihen, minkä suuruinen rangaistus voidaan tuomita vastaajan poissaolosta huolimatta. Lisäksi 50 000 markan menettämisseuraamuksen tuomitseminen edellyttää, että menettämisseuraamuksesta on esitetty riittävä näyttö. Siksi raja voidaan asettaa korkeammalle kuin summaarisluonteisessa rangaistusmääräysmenettelyssä, jossa asian tutkiminen on kirjallisen aineiston varassa. Rangaistusmääräysmenettelystä annetun lain 1 §:n mukaan menettelyssä voidaan tuomita sakkorangaistuksen lisäksi enintään 5 000 markan suuruinen menettämisseuraamus.

Pykälän 2 momenttiin ehdotetaan tehtäväk-

si 1 momentin muuttamisesta aiheutuvat korjaukset.

Pykälän 3 momenttia ehdotetaan selvennettäväksi niin, että vastaajan poissaolo ei estä syytteen eikä muiden vaatimusten hylkäämistä. Myös menettämiskaavat ja muut seuraamusta koskevat vaatimukset sekä rikokseen perustuvat yksityisoikeudelliset vaatimukset voitaisiin hylätä vastaajan ollessa poissa. Yleensä vaatimukset kohdistuvat rikosasian vastaajaan, mutta esimerkiksi vastaajan asianomistajaan kohdistama oikeudenkäyntikuluvaahtimus voitaisiin momentin perusteella hylätä.

2. Voimaantulo

Esitykseen sisältyvistä lakiehdotuksista ei aiheudu sellaisia muutoksia, että ne edellyttäisivät laajaa koulutus- ja tiedotustarvetta.

Lait ehdotetaan tulevaksi voimaan kolmen kuukauden kuluttua siitä, kun ne on hyväksytty ja vahvistettu.

3. Säättämisyjärjestys

Varsinkin hyötykonfiskaation tehostamisen vuoksi on tarkasteltava menettämisseuraamusta koskevien säännösten suhdetta syyttömysolettamaan, taannehtivan rikoslainsäädännön kieltoon ja omaisuuden suojaan.

Syyttömysolettama

Euroopan neuvoston piirissä tehdyn ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamista koskevan yleissopimuksen (SopS 19/1990; Euroopan ihmisoikeussopimus) 6 artiklan 2 kappaleen mukaan jokaista rikoksesta syytettyä on pidettävä syyttömänä, kunnes hänen syyllisyytensä on laillisesti näytetty toteen. Vastaava säännös on Yhdistyneiden Kansakuntien hyväksymän kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen (SopS 8/1976; YK:n ihmisoikeussopimus) 14 artiklan 2 kappaleessa. Perustuslaissa ei ole nimenomaisesti vastaavaa säännöstä, mutta sen 21 §:ssä säädetään oikeudenmukaisesta oikeudenkäynnistä. Perusoikeusuudistusta koskevassa hallituksen esityksessä (HE 309/1993 vp) mainitaan, että syyttömysolettama kuuluu pykälässä tarkoitettuihin oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin takeisiin.

Tällaiset säännökset merkitsevät paitsi sitä, että syyttäjän on pystyttävä näyttämään ri-

kossyyte toteen, myös sitä, että ketään ei saa kohdella syyllisenä ennen syyllisyyden vahvistavaa oikeuden tuomiota. Olettamuksille perustuvat rangaistussäännökset eivät Euroopan ihmisoikeussopimuksen tulkintakäytännön mukaan kuitenkaan riko automaattisesti kyseistä artiklaa, mikäli niitä sovellettaessa pysytään kohtuullisissa rajoissa. Keskeinen on Salabiaku-tapaus (tuomio 7.10.1988, A 141-A). Siinä valittaja oli tuomittu salakuljuttuksesta. Sovelletun säännöksen mukaan henkilöä, jonka hallusta kiellettyjä tavaroita löytyi, pidettiin vastuunalaisena rikoksesta. Oikeuskäytännön mukaan henkilö saattoi kuitenkin vapautua vastuusta, jos pystyi osoittamaan, että hänen oli täysin mahdotonta tietää pakkauksen sisältöä, taikka esittämään vastaavan force majeure -perusteen. Ihmisoikeustuomioistuin ei pitänyt tällaiselle olettamukselle rakentuvia säännöksiä sopimuksen vastaisina, mikäli valtio pysyy tietyissä rajoissa. Ihmisoikeustuomioistuin katsoi, ettei Salabiakun tapauksessa näitä rajoja ollut ylitetty. Tuomioistuin kiinnitti huomiota siihen, ettei tuomio ollut automaattinen seuraus mainitun olettamuksen luovasta säännöksestä. Samantyyppinen ratkaisu on tapaus Pham Hoang v. Ranska (tuomio 25.9.1992, A 243), jossa myös oli kysymys Ranskan tullilainsäädännön sisältämien oletusten nojalla tuomitsemisesta. Ihmisoikeustuomioistuin katsoi, että tuomioistuin oli harkinnut syyllisyyssuhteen asianmukaisesti esitetyn todistusaineiston pohjalta ja pidättynyt tullilainsäädäntöön perustuvien oletusten automaattisesta soveltamisesta.

Näissä tapauksissa tuomioistuimen ratkaisut eivät siis kuitenkaan koskeneet oletuksia siitä, olisiko syytetty tuomioon johdaneen rikoksen lisäksi ehkä syyllistynyt joihinkin muihinkin rikoksiin.

Ihmisoikeustuomioistuimen käytännön mukaan sopimusrikkomus voi olla käsillä, kun rikossyytteen käsittely lopetetaan ilman tuomiota, mutta tuomioistuin silti antaa henkilön syyllisyyteen viittaavan kannanoton. Minelli-tapauksessa (tuomio 25.3.1983, A 62) Euroopan ihmisoikeussopimusta katsottiin rikotun, kun rikosasian käsittely jätettiin sikseen vanhentumisen vuoksi, mutta syytettyinä ollut henkilö muun muassa määrättiin maksamaan vastapuolen oikeudenkäyntikuluja sillä perusteella, että hänet olisi hyvin todennäköisesti tuomittu syylliseksi. Ihmisoikeussopimusta katsottiin rikotun myös tapauksessa Sekanina v. Itävalta (tuomio 25.8.1993, A

266-A), jossa rikossyyte oli hylätty, mutta valittajalta evättiin tutkintavankeusajalta maksettava korvaus rikosta koskevien epäilyjen perusteella.

Norjassa vuonna 1999 voimaan tulleen lainuudistuksen yhteydessä onkin kiinnitetty huomiota siihen, että laajennetun hyödyn konfiskaation voidaan ehkä katsoa olevan kannanotto muihinkin rikoksiin kuin mistä syytetty tuomitaan. Norjalaisen valmistelun yhteydessä on silti katsottu, että tuomioistuimien ei ota kantaa syyllisyyteen muiden kuin juuri käsiteltävänä olevan rikoksen suhteen, joten menettelyn on arveltu olevan ongelmaton Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan 2 kappaleen suhteen.

Tämän näkemyksen tueksi on viitattu myös tapaukseen *Welch v. Yhdistynyt Kuningaskunta* (tuomio 9.2.1995, A 307-A). *Welchiä* syytettiin vuonna 1987 huumausainerikoksesta, joka oli tehty tammi-kuun ja marraskuun 1986 välisenä aikana. *Welch* tuomittiin vankeuteen. Lisäksi tuomioistuin arvioi hänen saaneen osallistumisestaan huumausainekauppaan hyötyä 66 914 puntaa ja määräsi *Welchin* menettämään summan valtiolle uhalla, että tämän oli kärsittävä tuomitun rangaistuksen lisäksi kaksi vuotta vankeutta, ellei maksua tapahtuisi. Menetyssuraamus määrättiin Englannissa vuoden 1987 alussa voimaan tulleen vuoden 1986 huumausainerikoksia koskevan lain nojalla.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen mielestä *Welchin* tapauksessa oli loukattu jäljempänä käsiteltävää rikoslainsäädännön taannehtivan soveltamisen kieltoa. *Welch* oli valituksessaan ihmisoikeustoimikunnalle vedonnut paitsi tämän kiellon rikkomiseen, myös 6 artiklan 2 kappaleen rikkomiseen. Ihmisoikeustoimikunnan mielestä valitus ei tältä osin täyttänyt tutkittavaksi ottamisen edellytyksiä, joten ihmisoikeustuomioistuimessa tutkittiin vain taannehtivaa soveltamista koskevan 7 artiklan rikkomisen.

Toimikunnan ratkaisu viittaa siis siihen, että tapauksessa ei ollut syyttömyysolettaman suhteen menetely ihmisoikeussopimuksen vastaisesti. Norjalaisessa ja tanskalaisessa lainvalmistelussa on myös kiinnitetty huomiota *Welch*-tapauksessa annettuun ihmisoikeustuomioistuimen toteamukseen, ja katsottu sen osoittavan, että käännetty todistus- taakka ei ole ihmisoikeussopimuksen kannalta ongelmallinen. Ihmisoikeustuomioistuin nimittäin korosti, että sen päätös koski pel-

kästään lainsäädännön taannehtivaa soveltamista eikä asettanut missään suhteessa kysymyksenalaiseksi huumausainekaupan torjumiseksi tuomioistuimille annettua valtaa määrätä menetyssuraamuksia. Norjan ja Tanskan ehdotuksissa on muistutettu siitä, että Englannin asianomaiset konfiskaatiosäännökset menevät pidemmälle kuin Norjassa ja Tanskassa valmistellut.

Taannehtivan rikoslainsäädännön kieltö

Rikoslain voimaannpanemisesta annetun asetuksen 3 §:ssä säädetään rikoslain ajallisesta soveltamisesta. Pykälän 1 momentin mukaan rikokseen sovelletaan sitä lakia, joka oli voimassa, kun rikos tehtiin. Tämä koskee myös menettämisseuraamusta. Laajennettu hyötykonfiskaatio voi kuitenkin koskea omaisuutta, joka on saatu ennen uuden lain voimaantuloa. Perustuslain 8 §:n mukaan rikoksesta ei saa tuomita ankarampaa rangaistusta kuin rikoksen tekohetkellä on laissa säädetty. Vastaava rikoslain taannehtivuuskieltö on Euroopan ihmisoikeussopimuksen 7 artiklan 1 kappaleessa ja YK:n ihmisoikeussopimuksen 15 artiklan 1 kappaleessa.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin katsoi edellä mainitussa *Welch*-tapauksessa, että myös menettämisseuraamus saattoi olla luettava rangaistukseksi ja siten loukata ihmisoikeussopimuksen 7 artiklaa. Tapauksessa otettiin huomioon, että menettämisseuraamusta määrätessä oletettiin kaikki viimeisen kuuden vuoden aikana saatu tai toiselle lahjoitettu omaisuus hyödyksi, että seuraamusta luonnehdittiin rangaistuksenaomaiseksi valtion sisäisessä oikeudessa, että menettämisseuraamusta tuomittaessa otettiin huomioon syytetyn syyllisyyden aste ja että menettämisseuraamuksen maksamisen laiminlyömisestä seuraisi kahden vuoden vankeus.

Tapauksessa englantilainen tuomioistuin määräsi menettämisseuraamuksen koskemaan myös omaisuutta, joka oli saatu ennen sovellettavan lain voimaantuloa. Lisäksi tapauksessa myös laajennetun konfiskaation perustavat rikokset oli tehty ennen ankaramman lain voimaantuloa.

Euroopan ihmisoikeustoimikunta katsoi tapauksessa *M. v. Italia* (15.4.1991, 12386/86) selvästi perusteettomaksi valituksen, joka koski taannehtivasti tuomittua menettämisseuraamusta.

Welch-tapauksessa lienee olennaista ollut

se, että laajennetun konfiskaation perustavat rikokset oli tehty ennen ankaramman lain voimaantuloa, minkä vuoksi ihmisoikeustuomioistuimien katsoi taannehtivuuskieltoa rikotun.

Laajennettu hyötykonfiskaatio ei näin ollen loukkaa taannehtivan rikoslain kieltoa, kunhan sen perustava rikos on tehty lainuudistuksen voimaantulon jälkeen. Voidaan sanoa, että tehdessään laajennetun hyötykonfiskaation perustavan rikoksen henkilö hyväksyy samalla riskin, että laajennettu hyötykonfiskaatio saatetaan tuomita ja se voi kohdistua silloin myös ennen lain voimaantuloa hankittuun omaisuuteen.

Kysymys lain taannehtivuudesta tuli esiin eduskunnan lakivaliokunnan antaessa mietintönsä (LaVM 15/1997 vp) hallituksen esityksestä laeiksi liiketoimintakiellosta annetun lain ja eräiden muiden lakien muuttamisesta (HE 198/1996 vp). Esityksen mukaan uusia säännöksiä liiketoimintakiellosta voitiin soveltaa, jos yksikin kiellon määräämisen perusteena oleva laiminlyönti oli tapahtunut tai rikos oli tehty lain voimaantulon jälkeen. Säännös merkitsi sitä, että lievemmän lain aikana tehdystä rikoksesta tai laiminlyönnistä voitiin tuomita uuden lain voimaantulon jälkeen ankarampi ja vähäisemmin perustein määrättävä liiketoimintakielto. Lakivaliokunta katsoi, perustuslakivaliokunnan vuonna 1985 liiketoimintakiellon taannehtivuudesta antamaan lausuntoon (PeVL 12/1985 vp) viitaten, että liiketoimintakiellon taannehtivuus ei ollut ristiriidassa hallitusmuodon kanssa tai kansainvälisten ihmisoikeussopimusten vastaista. Tämä kannanotto perustui lähinnä siihen, että lakivaliokunnan näemyksen mukaan liiketoimintakielto ei ollut

rangaistus eikä muukaan Euroopan ihmisoikeussopimuksen 7 artiklan soveltamisalan mukainen seuraamus.

Omaisuuksien suoja

Ei ole syytä epäillä ehdotetun laajennetun hyötykonfiskaation loukkaavan perustuslain 15 §:n omaisuudensuojaa, sillä esityksellä ei puututa omaisuuden suojan keskeisimpiin elementteihin. Omaisuudensuojalla ei voida tarkoittaa laittomasti saadun omaisuuden tai sen sijaan tulleen omaisuuden suojelemista.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuimessa ei ole katsottu konfiskaation loukkaavan Euroopan ihmisoikeussopimuksen 1 lisäpöytäkirjan 1 artiklan omaisuudensuojaa. Tapauksessa *Air Canada v. Yhdistynyt Kuningaskunta* (5.5.1995, A316-A) lentoyhtiön omistama lentokone takavarikoitiin ja tuomittiin valtiolle menetetyksi, koska koneen rahdista oli löytynyt laittomasti huumausainetta. Yhtiö katsoi, että takavarikko ja maksun vaatiminen koneen palauttamisen ehtona rikkoivat kyseistä artiklaa. Ihmisoikeustuomioistuimen mielestä tapauksen oloihin ja valtion harkintamarginaaliin nähden yhteisön yleisten etujen ja yksityisten perusoikeuksien suojan välillä oli kohtuullinen tasapaino eikä omaisuudensuojaa koskevaa artiklaa ollut rikottu.

Hallituksen käsityksen mukaan lakiehdotus voidaan käsitellä tavallisessa lainsäätämismenettelyssä. Esityksestä ehdotetaan kuitenkin pyydettyä perustuslakivaliokunnan lausuntoa.

Edellä esitetyn perusteella annetaan Eduskunnan hyväksyttäväksi seuraavat lakiehdotukset:

1.

Laki**rikoslain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

kumotaan 19 päivänä joulukuuta 1889 annetun rikoslain (39/1889) 2 luvun 16 §, 17 luvun 23 §:n 4 momentti, 33 luvun 7 §, 37 luvun 13 §, 44 luvun 4 §:n 3 momentti ja 5 §:n 2 momentti ja 46 luvun 8—13 §,

sellaisina kuin niistä ovat 2 luvun 16 § laeissa 143/1932 ja 413/1974, 17 luvun 23 §:n 4 momentti laissa 563/1998, 33 luvun 7 §, 37 luvun 13 § sekä 46 luvun 9—11 ja 13 § laissa 769/1990, 46 luvun 8 § mainitussa laissa 769/1990 ja laissa 951/1999, 46 luvun 12 § mainitussa laissa 951/1999 ja 44 luvun 4 §:n 3 momentti laissa 44/1919,

muutetaan 8 luvun 7 ja 12 §, 17 luvun 23 §:n 2 ja 3 momentti, 32 luvun 6 a §, 40 luvun 4 § ja 50 luvun 6 §,

sellaisina kuin ne ovat, 8 luvun 7 ja 12 § laissa 138/1973, 17 luvun 23 §:n 2 ja 3 momentti laissa 563/1998, 32 luvun 6 a § ja 50 luvun 6 § laissa 1304/1993 ja 40 luvun 4 § laissa 792/1989, sekä

lisätään lakiin siitä lailla 563/1998 kumotun 10 luvun tilalle uusi 10 luku seuraavasti:

8 luku

Vanhentumisesta

7 §

Menettämisestä ei saa tuomita, jos teosta ei vanhentumisen vuoksi saa tuomita rangaistusta. Jos menettämisvaatimus koskee 10 luvun 4 §:ssä tarkoitettua rikoksentekevälinettä tai 5 §:ssä tarkoitettua muuta omaisuutta, menettämisvaatimus ei kuitenkaan vanhennu.

12 §

Menettämisestä raukeaa kymmenen vuoden kuluttua lainvoiman saaneen tuomion antamispäivästä. Jos menettämisestä koskee 10 luvun 4 §:ssä tarkoitettua rikoksentekevälinettä tai 5 §:ssä tarkoitettua muuta omaisuutta, menettämisestä ei kuitenkaan raukea.

10 luku

Menettämisestä

1 §

Menettämisestä yleiset edellytykset

Menettämisestä määräämisen edellytyksenä on laissa rangaistavaksi sää-

detty teko (*rikos*).

Menettämisestä määrääminen voi perustua myös rangaistavaksi säädettyyn tekkoon,

1) jonka tekijä ei teon hetkellä ole täyttänyt viittätoista vuotta tai on syynäteeton taikka

2) jonka tekijä on rangaistusvastausta vapaa 3 luvun 9 tai 10 §:n taikka 10 a §:n 1 momentin nojalla tai muulla vastaavalla perusteella.

2 §

Hyödyn menettäminen

Rikoksen tuottama taloudellinen hyöty on tuomittava valtiolle menetetyksi. Menettämisestä tuomitaan rikoksesta hyötynyt tekijä, osallinen tai se, jonka puolesta tai hyväksi rikos on tehty.

Jos rikoksen tuottaman hyödyn määrästä ei ole saatavissa selvitystä tai se on vain vaikeuksien esitettävissä, hyöty on arvioitava ottaen huomioon rikoksen laatu, rikollisen toiminnan laajuus ja muut olosuhteet.

Hyötyä ei tuomita menetetyksi siltä osin kuin se on palautettu tai tuomitaan suoritetavaksi loukatulle vahingonkorvauksena tai edunpalautuksena. Jos korvaus- tai edunpalautusvaatimusta ei ole esitetty tai se on vielä ratkaisematta silloin, kun menettämisestä annetaan ratkaisu, menettämisestä määrääminen on tuomittava.

3 §

Laajennettu hyödyn menettäminen

Omaisuus voidaan tuomita kokonaan tai osaksi valtiolle menetetyksi:

1) siltä, jonka todetaan syyllistyneen rikokseen, josta voidaan tuomita vähintään neljä vuotta vankeutta tai sellaisen rikoksen rangaistavaan yritykseen taikka 32 luvun 1 §:ssä, 46 luvun 4 §:ssä, 50 luvun 1 tai 4 §:ssä taikka alkoholilain (459/1968) 82 §:ssä tarkoitettuun rikokseen sekä

2) 1 kohdassa tarkoitettuun rikokseen osalliselta ja siltä, jonka puolesta tai hyväksi edellä mainittu rikos on tehty,

jos rikos on luonteeltaan sellainen, että se voi tuottaa huomattavaa taloudellista hyötyä.

Edellä 1 momentissa mainittu omaisuus voidaan tuomita kokonaan tai osaksi valtiolle menetetyksi myös:

1) siltä, joka on 1 momentissa tarkoitettuun henkilöön sellaisessa suhteessa, jota tarkoitetaan takaisinsaannista konkurssipesään annetun lain (758/1991) 3 §:n 1 momentissa (*läheinen*) sekä

2) yksityiseltä elinkeinonharjoittajalta, yhtiöltä, muulta yhteisöltä tai säätiöltä, joka on 1 momentissa tarkoitettuun henkilöön tai hänen läheiseensä sellaisessa suhteessa, jota tarkoitetaan takaisinsaannista konkurssipesään annetun lain 3 §:n 2 momentin 1 ja 2 kohdassa,

jos on syytä olettaa, että omaisuus on siirretty edellä mainituille.

Menettämisseuraamusta ei kuitenkaan tuomita, jos vastaaja saattaa todennäköiseksi, että omaisuus on saatu laillisesti. Edellä 2 momentissa tarkoitettua menettämisseuraamusta ei tuomita, jos omaisuus on siirretty yli viisi vuotta aikaisemmin kuin 1 momentissa tarkoitettu rikos on tehty.

Jos kaksi tai useampi tuomitaan samaan menettämisseuraamukseen, he vastaavat siitä yhteisvastuullisesti.

4 §

Rikoksentekovälineen menettäminen

Valtiolle menetetyksi on tuomittava rikoksen tekemisessä käytetty

1) ampuma- tai teräase sekä muu niihin rinnastettava hengenvaarallinen väline ja

2) muu esine tai omaisuus, jonka hallussapito on rangaistavaa.

Menetetyksi voidaan tuomita myös:

1) esine tai omaisuus, jota on käytetty tahallisen rikoksen tekemisessä ja

2) oikeudenkäynnin kohteena olevaan tahalliseen rikokseen läheisesti liittyvä esine tai omaisuus, joka on yksinomaan tai pääasiallisesti tahallista rikosta varten hankittu tai valmistettu taikka ominaisuuksiltaan erityisen sovelias tahallisen rikoksen tekemiseen.

Menetetyksi tuomitsemisen tarpeellisuutta harkittaessa on erityisesti kiinnitettävä huomiota uusien rikosten ehkäisemiseen.

5 §

Muun omaisuuden menettäminen

Rikoksella tuotettu, valmistettu tai aikaansaatuu taikka rikoksen kohteena ollut esine tai omaisuus on tuomittava valtiolle menetetyksi, jos sen hallussapito on rangaistavaa.

Edellä 1 momentissa tarkoitettu esine tai omaisuus voidaan tuomita kokonaan tai osaksi menetetyksi, jos menettämisseuraamus on tarpeen:

1) esineen tai omaisuuden terveydelle tai ympäristölle haitallisten ominaisuuksien vuoksi,

2) uusien rikosten ehkäisemiseksi, ja esine on erityisen sovelias rikoksen kohteeksi tai rikolliseen käyttöön,

3) säännöstelyä taikka maahantuontia tai maastavientä koskevien säännösten tai määräysten tarkoituksen toteuttamiseksi tai

4) luonnon tai ympäristön suojelemiseksi annettujen säännösten tai määräysten tarkoituksen toteuttamiseksi.

Astia, päällyys tai muu väline, jota on käytetty menetetyksi tuomittavan esineen tai omaisuuden säilyttämiseen, voidaan myös tuomita menetetyksi, jos menettämisseuraamusta ei muuten ole hankaluuksitta mahdollista panna täytäntöön.

6 §

Menettämisen rajoitukset

Menetetyksi ei tuomita 4 tai 5 §:ssä tarkoitettua esinettä tai muuta omaisuutta, joka kokonaan tai osaksi kuuluu muulle kuin rikoksentekijälle, rikokseen osalliselle tai sille, jonka puolesta tai suostumuksin rikos on tehty. Esine tai omaisuus voidaan kuitenkin tuomita menetetyksi siltä, jolle se on rikok-

sen tekemisen jälkeen siirretty, jos hän sen vastaanottaessaan on tiennyt esineen tai omaisuuden liittymisestä rikokseen tai hänellä on ollut perusteltu syy sitä epäillä taikka jos hän on saanut sen lahjana tai muuten vastikkeetta.

Esine tai omaisuus on sen omistusoikeudesta riippumatta tuomittava menetetyksi, jos sen omistajakin sitä hallussaan pitämällä syyllystyisi rikokseen.

7 §

Menettämisseuraamuksen raukeaminen

Tuomioistuin voi vastaajan suostumuksella määrätä, että menettämisseuraamus raukeaa, jos 4 tai 5 §:ssä tarkoitettuun esineeseen tai omaisuuteen tehdään määrääjässä tuomiossa mainittavat muutokset tai sen suhteen muuten menetellään tuomiossa mainitulla tavalla, joka tekee menettämisseuraamuksen tarpeettomaksi.

Ulosottomies valvoo tuomiossa mainittujen velvoitteiden noudattamista ja päättää menettämisen raukeamisesta. Menettämisseuraamukseen tuomittu voi valittaa päätöksestä siinä järjestyksessä kuin ulosottovalituksesta säädetään. Ulosottomies voi erityisestä syystä jatkaa 1 momentissa tarkoitettua määräaikaa. Menettämisseuraamuksen raukeamisesta on ilmoitettava Oikeusrekisterikeskukselle.

Menettämisseuraamukseen tuomittu vastaa kustannuksista, jotka aiheutuvat muutostöistä ja muutoin tuomion täytäntöönpanosta.

8 §

Arvon menettäminen

Jos 4 tai 5 §:ssä tarkoitettua esinettä tai omaisuutta ei voida tuomita menetetyksi 6 §:n 1 momentissa säädetyn rajoituksen vuoksi tai siksi, että esine tai omaisuus on kätkeyty tai sitä ei muutoin tavoiteta, rikoksentekijä, rikokseen osallinen ja se, jonka puolesta tai suostumuksin rikos on tehty, voidaan tuomita esineen tai omaisuuden sijasta menettämään kokonaan tai osaksi sen arvo. Arvon menettämiseen voidaan tuomita myös se, jolle esine tai omaisuus on siirretty, jos hän sen vastaanottaessaan on tiennyt sen liittymisestä rikokseen tai hänellä on ollut perusteltu syy sitä epäillä taikka hän on saanut sen lahjana tai muuten vastikkeetta.

Arvoa ei kuitenkaan tuomita menetetyksi,

jos 1 momentissa tarkoitettu henkilö saattaa todennäköiseksi, että esine tai omaisuus on hävitetty tai käytetty.

Jos kaksi tai useampi tuomitaan samaa esinettä tai omaisuutta koskevan arvon menettämiseen, he vastaavat siitä yhteisvastuullisesti. Se, jota ei ole tuomittu menettämään arvoa kokonaan, vastaa kuitenkin vain tuomitusta määrästä.

9 §

Menettämisseuraamuksen vaatiminen

Menettämisseuraamus määrätään syyttäjän tai rangaistusmääräysmenettelystä annetun lain (692/1993) 3 §:ssä tarkoitettun virkamiehen vaatimuksesta. Myös asianomistaja voi esittää menettämisseuraamuksen ajaessaan yksin syytettyä oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (689/1997) 7 luvun mukaisesti.

Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 1 luvun 8 a §:ssä säädetään perusteista, joiden nojalla syyttäjä saa jättää menettämisseuraamuksen esittämättä.

10 §

Menettämisseuraamuksen kohtuullistaminen

Menettämisseuraamus saadaan jättää tuomitsematta, jos

1) hyöty taikka esineen tai omaisuuden arvo on vähäinen,

2) tekijä jätetään rangaistukseen tuomitsematta 3 luvun 5 §:n 3 tai 4 momentin taikka muun vastaavan lainkohdan nojalla tai

3) menettämisseuraamuksen tuomitseminen olisi kohtuutonta ottaen huomioon rikoksen ja esineen tai omaisuuden laatu, vastaajan taloudellinen asema sekä muut olosuhteet.

Menettämisseuraamus voidaan 1 momentissa mainituilla edellytyksillä määrätä koskemaan esineen tai omaisuuden sijasta sen arvoa taikka vain osaa esineestä tai omaisuudesta tai sen arvosta. Menetetyksi voidaan niin ikään tuomita osa sekä esineestä tai omaisuudesta että sen arvosta. Menetetyksi voidaan tuomita myös osa hyödystä.

11 §

Erinäisiä säännöksiä

Tutkittaessa esitutkinnassa tai oikeuden-

käynnissä muun kuin rikoksesta epäillyn tai rikoksesta syytetyn vastuuta menettämisseuraamuksesta on soveltuvin osin noudatettava, mitä rikoksesta epäillystä tai rikosasian vastaajasta säädetään.

Jos korvausta taikka edunpalautusta on suoritettu tai tuomittu suoritettavaksi 2 §:n 3 momentissa tarkoitetun ratkaisun antamisen jälkeen, menettämisseuraamus voidaan panna täytäntöön vastaavalla määrällä vähennettynä. Jos menettämisseuraamus on jo pantu täytäntöön, vastaava määrä voidaan tuomita suoritettavaksi valtion varoista. Kanne asiasta on nostettava kantajan kotipaikan tai Helsingin käräjäoikeudessa viiden vuoden kuluessa siitä päivästä, jona menettämisseuraamusta koskeva tuomio sai lainvoiman. Vastaajana asiassa on valtio, jota edustaa Oikeusrekisterikeskus.

Joka on vilpittömässä mielessä saanut kiinnityksen taikka pantti- tai pidätysvoikeuden 4 tai 5 §:ssä tarkoitettuun, menetetyksi tuomittuun esineeseen tai omaisuuteen, voi saada maksun sen arvosta saamisen erääntymisestä riippumatta. Kanne siitä on nostettava 2 momentissa mainitussa ajassa ja tuomioistuimessa. Muussa tapauksessa kiinnitys taikka pantti- tai pidätysvoikeus raukeaa.

17 luku

Rikoksista yleistä järjestystä vastaan

23 §

Seuraamuksia koskevia säännöksiä

Valtiolle menetetyksi on tuomittava eläintenpitokiellossa tarkoitetut eläimet, joita päätöstä annettaessa pitää eläintenpitokieltoon määrättävä. Jos menettämisseuraamus kohdistuu myös eläimiin, jotka eivät olleet rikoksen kohteena ja tällaisten eläinten määritteleminen päätöksessä on mahdollista, tuomioistuimen tulee määrätä, että ennen menettämisseuraamuksen täytäntöönpanoa asianomaiselle on varattava tilaisuus itse myydä tai luovuttaa tällaiset eläimet. Jos eläintenpitokieltoon määrättävä pitää toisen kokonaan tai osaksi omistamia eläimiä, tälle on ennen menettämisseuraamuksen täytäntöönpanoa varattava tilaisuus noutaa eläimet itselleen.

Valtiolle menetetyksi on tuomittava uhkapelipankki ja muu järjestetyssä uhkapelissä käytetty raha ja rahanarvoinen esine. Menet-

tämisseuraamus tuomitaan siitä riippumatta, kenen omaisuutta menetetyksi tuomittava omaisuus oli. Muutoin on noudatettava, mitä 10 luvussa säädetään.

32 luku

Kätkemisrikoksista

6 a §

Menettämisseuraamus

Omaisuus, joka on ollut 1 §:ssä tarkoitetun rikoksen kohteena, on tuomittava valtiolle menetetyksi. Menettämisseuraamukseen sovelletaan, mitä 10 luvun 11 §:n 3 momentissa säädetään.

Muun omaisuuden menettämisen osalta noudatetaan, mitä 10 luvussa säädetään.

40 luku

Virkarikoksista ja julkisyhteisön työntekijän rikoksista

4 §

Menettämisseuraamus

Edellä 1 §:ssä tarkoitetulla rikoksella saatu lahja tai etu taikka sen arvo on tuomittava valtiolle menetetyksi rikoksenteikijältä tai siltä, jonka puolesta tai hyväksi rikoksenteikijä on toiminut. Muun omaisuuden menettämisen osalta noudatetaan, mitä 10 luvussa säädetään.

50 luku

Huumausainerikoksista

6 §

Menettämisseuraamus

Valtiolle menetetyksi on tuomittava

1) välineet, tarvikkeet tai aineet, joita on käytetty tässä luvussa tarkoitetun rikoksen tekemiseen tai jotka on tähän tarkoitukseen hankittu sekä

2) edellä 4 §:n 2 kohdassa tarkoitetut varat siinäkin tapauksessa, että teko on rangaistava huumausainerikoksena tai törkeänä huumausainerikoksena; varojen menettämiseen on tuomittava rahoittaja, rahoituksen vas-

taanottaja tai kumpikin yhteisvastuullisesti. Tämä laki tulee voimaan päivänä
 Muutoin on noudatettava, mitä 10 luvussa kuuta 20 .
 säädetään.

2.

Laki

metsästyslain 80 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan 28 päivänä kesäkuuta 1993 annetun metsästyslain (615/1993) 80 § seuraavasti:

80 §

Menettämisseuraamus

Jos riistaeläin on metsästetty vastoin tämän lain tai sen nojalla annetun asetuksen säännöksiä ilman, että toisella oli oikeus metsästää tai ottaa tällainen riistaeläin, tuomitaan eläin tai sen arvo valtiolle menetetyksi. Riistaeläimen arvo määrätään 79 §:ssä säädetyllä tavalla. Muutoin on soveltuvin osin noudatettava, mitä rikoslain (39/1889) 10 luvun 1—4 ja 6—11 §:ssä säädetään.

Jos 1 momentissa tarkoitetun riistaeläimen metsästys edellyttää 10 §:n mukaan pyyntilupaa, on metsästäjä samalla määrättävä suo-

rittamaan valtiolle maksamatta oleva pyyntilupamaksu.

Jos rauhoittamaton eläin on pyydystetty tai tapettu vastoin tämän lain tai sen nojalla annetun asetuksen säännöksiä, menettämisseuraamuksen osalta on noudatettava, mitä rikoslain 10 luvussa säädetään.

Rikoslain 10 luvun 4 §:n 1 momentin 1 kohtaa sovelletaan vain, jos menettämisseuraamuksen perustavana rikoksena on 72 §:ssä tai 75 §:n 5 kohdassa tarkoitettu tahallinen teko.

Tämä laki tulee voimaan päivänä
 kuuta 20 .

3.

Laki**kalastuslain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

kumotaan 4 päivänä huhtikuuta 1982 annetun kalastuslain (286/1982) 110 § ja *muutetaan* 104 §:n 2 momentti seuraavasti:

104 §

 Jos saalis on toiselle kuuluvaa oikeutta loukkaamatta saatu rauhoitusaikana tai rauhoituspiiriä koskevia määräyksiä rikkoen taikka kielletyltä alueelta tai kielletyllä pyydysellä taikka on alamittaista, se tai sen arvo kuuluu valtiolle. Viimeksi sanottu kos-

kee myös koko sellaista saaliserää, joka on samassa laatikossa, sumpussa tai muussa säiliössä ja jonka painosta vähintään yksi kymmenesosa on edellä mainituin tavoin laittomasti pyydettyä. Muutoin on noudatettava, mitä rikoslain (39/1889) 10 luvussa säädetään.

 Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
 kuuta 20 .

4.

Laki**luonnonsuojelulain 59 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan 20 päivänä joulukuuta 1996 annetun luonnonsuojelulain (1096/1996) 59 § seuraavasti:

59 §

Menettämisseuraamus

Joka on syyllistynyt 58 §:ssä tarkoitettuun tekoon, on tuomittava menettämään valtiolle se, mikä on ollut rikoksen kohteena. Lisäksi on tuomittava menetetyksi se arvo, mikä rauhoitetulla eläimellä tai kasvilla on lajinsa

edustajana. Ympäristöministeriö vahvistaa ohjeelliset arvot rauhoitetuille eläimille ja kasveille. Muutoin on soveltuvin osin noudatettava, mitä rikoslain (39/1889) 10 luvun 1—4 ja 6—11 §:ssä säädetään.

 Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
 kuuta 20 .

5.

Laki**matkustaja-alus Estonian hylyn rauhoittamisesta annetun lain 6 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan matkustaja-alus Estonian hylyn rauhoittamisesta 30 päivänä kesäkuuta 1995 annetun lain (903/1995) 6 §:n 2 momentti seuraavasti:

6 §

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 20 .

Muutoin on soveltuvin osin noudatettava, mitä rikoslain (39/1889) 10 luvun 1—4 ja 6—11 §:ssä säädetään.

6.

Laki**ydinenergialain 73 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan 11 päivänä joulukuuta 1987 annetun ydinenergialain (990/1987) 73 §:n 2 ja 3 momentti seuraavasti:

73 §

Menettämisseuraamus

luovutettu, käsitelty, käytetty, varastoitu tai kuljetettu tai maahan tuotu taikka maasta viety ydinaine tai ydinjäte sekä maahan tuotu taikka maasta viety uraania tai toriumia sisältävä malmi tai malmirikaste; sekä

4) hallussa pidetty, luovutettu, maahan tuotu tai maasta viety aine, laite, laitteisto tai ydinenergia-alan tietoaaineisto.

Lisäksi on soveltuvin osin noudatettava, mitä rikoslain (39/1889) 10 luvussa säädetään.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 20 .

Tämän lain 72 §:n 1 momentissa tarkoitetun rikoksen johdosta on tuomittava menetyksi vastoin tätä lakia tai sen nojalla annettuja säännöksiä tai määräyksiä:

- 1) rakennettu tai käytetty ydinlaitos;
- 2) toimintansa aloittanut kaivos tai rikastuslaitos ja sellaisessa kaivoksessa tai laitoksessa tuotettu uraania tai toriumia sisältävä malmi tai malmirikaste;
- 3) valmistettu, hallussa pidetty, tuotettu,

7.

Laki**metsälain 19 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan 12 päivänä joulukuuta 1996 annetun metsälain (1093/1996) 19 § seuraavasti:

19 §

Menettämisseuraamus

Edellä 18 §:ssä tarkoitettujen rikosten tuottaman taloudellisen hyödyn tuomitsemisesta valtiolle menetetyksi noudatetaan, mitä rikoslain (39/1889) 10 luvun 2 §:ssä sääde-

tään. Menetetyksi tuomitaan hyöty, josta on vähennetty 20 §:ssä tarkoitettujen korjaavien toimenpiteiden kustannukset.

Lisäksi on soveltuvin osin noudatettava, mitä rikoslain 10 luvussa säädetään.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 20 .

8.

Laki**eräiden Suomelle Yhdistyneiden Kansakuntien ja Euroopan unionin jäsenenä kuuluvien velvoitusten täyttämisestä annetun lain 4 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan eräiden Suomelle Yhdistyneiden Kansakuntien ja Euroopan unionin jäsenenä kuuluvien velvoitusten täyttämisestä 29 päivänä joulukuuta 1967 annetun lain (659/1967) 4 §, sellaisena kuin se on laissa 705/1997, seuraavasti:

4 §

Rangaistus viranomaisen tämän lain nojalla antaman säännöstelymääräyksen rikkomisesta tai sen yrittämisestä sekä Euroopan unionin yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan alaan kuuluvan pääomien liikkuvuutta, maksuja tai muita taloudellisten suhteiden keskeyttämistä tai vähentämistä koskevan

Euroopan yhteisön perustamissopimuksen 73 g tai 228 a artiklan nojalla annettujen asetusten rikkomisesta ja sen yrittämisestä säädetään rikoslain (39/1889) 46 luvun 1—3 §:ssä.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 20 .

9.

Laki**kulttuuriesineiden maastaviennin rajoittamisesta annetun lain 14 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan kulttuuriesineiden maastaviennin rajoittamisesta 5 päivänä helmikuuta 1999 annetun lain (115/1999) 14 §:n 1 momentti seuraavasti:

14 §

yrityksestä säädetään rikoslain (39/1889) 46 luvun 4 ja 5 §:ssä.

Viittaussäännös ja puhevallan käyttäminen

Rangaistus tämän lain tai kulttuuriesineiden viennistä annetun neuvoston asetuksen vastaisesta esineen maastaviennistä tai sen

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 20 .

10.

Laki**kaksikäyttötuotteiden vientivalvonnasta annetun lain 9 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan kaksikäyttötuotteiden vientivalvonnasta 26 päivänä heinäkuuta 1996 annetun lain (562/1996) 9 §:n 1 momentti seuraavasti:

9 §

säädetään rikoslain (39/1889) 46 luvun 1—3 §:ssä.

Rangaistukset

Rangaistus tämän lain 3 ja 4 §:n tai viranomaisen niiden nojalla antaman määräyksen tahalliseksi rikkomiseksi tai sen yrittämiseksi

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 20 .

11.

Laki**valmiuslain 49 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan 22 päivänä heinäkuuta 1991 annetun valmiuslain (1080/1991) 49 § seuraavasti:

49 §

Rangaistus viranomaisen tämän lain nojalla antaman säännöstelymääräyksen rikkomisesta ja sen yrittämisestä säädetään rikoslain (39/1889) 46 luvun 1—3 §:ssä.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 20 .

12.

Laki**elintarvikelain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

kumotaan 17 päivänä maaliskuuta 1995 annetun elintarvikelain (361/1995) 39 §:n 3 momentti ja

muutetaan 39 §:n otsikko ja 4 momentti sekä 9 luvun otsikko seuraavasti:

9 luku

Rangaistussäännökset

39 §

Rangaistussäännökset

määräysten vastaisesta salakuljetuksesta ja sen yrityksestä sekä laittomasta tuontitavaraan ryhtymisestä säädetään rikoslain (39/1889) 46 luvun 4—6 §:ssä.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 20 .

Rangaistus elintarvikkeen säännösten ja

13.

Laki**Euroopan yhteisön yhteisen kalastuspolitiikan täytäntöönpanosta annetun lain 8 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan Euroopan yhteisön yhteisen kalastuspolitiikan täytäntöönpanosta 8 päivänä joulukuuta 1994 annetun lain (1139/1994) 8 § seuraavasti:

8 §

Lisenssin ja kalastusluvan menettäminen

voidaan samalla määrätä menettämään aluskohtainen lisenssi ja kalastuslupa enintään kolmen vuoden määräajaksi.

Joka tuomitaan rangaistukseen 7 §:n 1 momentin 1 kohdan tai 2 momentin nojalla,

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 20 .

14.

Laki**lannoitelain 21 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan 26 päivänä helmikuuta 1993 annetun lannoitelain (232/1993) 21 §:n 1 momentti seuraavasti:

21 §

Rangaistussäännös

Joka tahallaan tai törkeästi huolimattomuudesta

1) tuo maahan, markkinoi tai markkinointia varten valmistaa lannoitevalmistetta vastoin 4 §:n säännöksiä,

2) tuo maahan, markkinoi, markkinointia varten valmistaa tai luovuttaa lannoitevalmistetta, joka ei täytä 5—8 ja 10 §:ssä sekä niiden nojalla annetuissa määräyksissä lannoitevalmisteille asetettuja vaatimuksia,

3) laiminlyö toimittaa 9 §:ssä säädetyn

lannoitevalmisteen tyyppinimen ja kauppanimen vahvistettavaksi 9 §:ssä säädetyin tavoin,

4) laiminlyö 14 §:ssä säädetyn ilmoitusvelvollisuuden tai

5) laiminlyö 15 §:ssä säädetyn tiedoston pitämisen,

on tuomittava, jollei teosta ole muualla laissa säädetty ankarampaa rangaistusta, sakkoon.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 20 .

15.

Laki

rehulain 41 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan 5 päivänä kesäkuuta 1998 annetun rehulain (396/1998) 41 §:n 1 momentti seuraavasti:

41 §

Rangaistussäännös

Joka tahallaan tai törkeästi huolimattomuudesta

1) valmistaa liikkeeseen laskemista varten, laskee liikkeeseen, käyttää, maahantuo tai maastavie rehuvalmistetta vastoin 4—12 §:n säännöksiä tai niiden nojalla annettuja määräyksiä taikka 13 §:ssä tarkoitettua rajoitusta,

2) valmistaa liikkeeseen laskemista varten, laskee liikkeeseen, käyttää tai maahantuo rehuvalmistetta, joka ei täytä 20 §:ssä ja sen nojalla annetuissa määräyksissä rehuvalmistelle asetettuja vaatimuksia,

3) harjoittaa 21 §:ssä tarkoitettua harhaanjohtavaa markkinointia,

4) laiminlyö noudattaa 16 §:ssä säädettyä laadunvalvontavelvollisuutta tai sen nojalla

annettuja omavalvontaa koskevia säännöksiä tai määräyksiä taikka valmistaa tai säilyttää rehuvalmisteita vastoin sanotun säännöksen nojalla asetettuja valmistus- ja säilytystiloja, valmistusmenetelmiä tai laitteita koskevia vaatimuksia,

5) laiminlyö 14 tai 19 §:ssä säädetyn taikka 30 §:n 3 momentin tai 31 §:n 1 momentin nojalla määrätyn ilmoitusvelvollisuuden,

6) laiminlyö 15 §:ssä tarkoitetun tiedoston pitämisen tai tiedonantovelvollisuuden tai

7) laiminlyö 17 §:ssä säädetyn hyväksymisen tai 18 §:ssä säädetyn rekisteröimisen hakemisen,

on tuomittava, jollei teosta ole muualla laissa säädetty ankarampaa rangaistusta, *rehulakirikkomuksesta* sakkoon.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 20 .

16.

Laki**siemenkauppalain 19 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan 26 päivänä helmikuuta 1993 annetun siemenkauppalain (233/1993) 19 §:n 1 momentti seuraavasti:

19 §

Rangaistussäännös

Joka tahallaan tai törkeästi huolimattomuudesta

- 1) laiminlyö 12 §:n 1 momentissa tarkoitetun ilmoitusvelvollisuuden,
- 2) laiminlyö 12 §:n 2 momentissa tarkoitetun tiedoston pitämisen,
- 3) pakkaa kylvösiementä ilman 13 §:ssä tarkoitettua lupaa tai
- 4) markkinoi kylvösiementä, joka ei täytä

3, 4, 6—8 tai 13 §:ssä taikka niiden nojalla annetuissa säännöksissä tai määräyksissä kylvösiemenelle asetettuja vaatimuksia,

on tuomittava, jollei siitä ole muualla laisissa säädetty ankarampaa rangaistusta, *siemenkaupparikkomuksesta* sakkoon. Sitä, joka rikkoo 14 §:n nojalla annetun, uhkasakolla tehostetun kiellon, ei voida tuomita rangaistukseen samasta teosta.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 20 .

17.

Laki**kansainvälisestä energiaohjelmasta tehdyn sopimuksen eräiden määräysten hyväksymisestä ja sopimuksen soveltamisesta annetun lain 14 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan kansainvälisestä energiaohjelmasta tehdyn sopimuksen eräiden määräysten hyväksymisestä ja sopimuksen soveltamisesta 13 päivänä joulukuuta 1991 annetun lain (1682/1991) 14 §:n 1 momentti seuraavasti:

14 §

Rangaistus viranomaisen 6 ja 7 §:n nojalla antaman säännöstelymääräyksen rikkomisesta ja sen yrittämisestä säädetään rikoslain (39/1889) 46 luvun 1—3 §:ssä.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 20 .

18.

Laki**eläinsuojelulain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan 4 päivänä huhtikuuta 1996 annetun eläinsuojelulain (247/1996) 47 ja 57 § sekä
lisätään 50 §:ään, sellaisena kuin se on osaksi laissa 1194/1996, uusi 3 momentti seuraavasti:

47 §

Takavarikko

Eläimen sekä edellä 12 §:ssä tarkoitettujen laitteiden, välineiden ja aineiden takavarikosta on voimassa, mitä pakkokeinolaissa (450/1987) säädetään. Sen estämättä, mitä pakkokeinolaissa 4 luvun 10 §:ssä säädetään takavarikoidun esineen säilyttämisestä, saadaan takavarikoitu eläin heti lopettaa, myydä tai muutoin luovuttaa, jos sen arvo on vähäinen tai jos sen hoidon järjestäminen ei ole mahdollista tai tarkoituksenmukaista.

50 §

Virka-apu

Kunnaneläinlääkäri on tarvittaessa annettava virka-apua ulosottomiehelle eläimeen

kohdistuvan menettämisseuraamuksen täytäntöönpanossa.

57 §

Menettämisseuraamus

Eläintenpitokiellon määräämisen yhteydessä tuomittavasta eläimeen kohdistuvasta menettämisseuraamuksesta säädetään rikoslain 17 luvun 23 §:n 2 momentissa.

Eläintenpitokiellon rikkomisen johdosta tuomittavan eläimeen kohdistuvan menettämisseuraamuksen osalta on noudatettava, mitä rikoslain 10 luvun 1 §:ssä, 5 §:n 1 momentissa, 8 §:n 1 ja 3 momentissa ja 11 §:n 3 momentissa säädetään.

Muutoin on noudatettava, mitä rikoslain 10 luvussa säädetään.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 20 .

19.

Laki**terveydenhuollon laitteista ja tarvikkeista annetun lain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
kumotaan terveydenhuollon laitteista ja tarvikkeista 29 päivänä joulukuuta 1994 annetun lain (1505/1994) 26 § ja
muutetaan 6 luvun otsikko seuraavasti:

6 luku

Rangaistussäännökset

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 20 .

20.

Laki

eräiden menettämisseuraamussäännösten kumoamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 §

Tällä lailla kumotaan:

1) 26 päivänä toukokuuta 1989 annetun arvopaperimarkkinalain (495/1989) 8 luvun 6 § sekä sen edellä oleva väliotsikko,

2) eläimistä saatavien elintarvikkeiden elintarvikehygieniasta 20 päivänä joulukuuta 1996 annetun lain (1195/1996) 48 § sekä sen edellä oleva väliotsikko,

3) 5 päivänä helmikuuta 1999 annetun maankäyttö- ja rakennuslain (132/1999) 185 §:n 3 momentti,

4) 14 päivänä elokuuta 1989 annetun kemikaalilain (744/1989) 53 §,

5) aavalta mereltä tapahtuvan väkijuomien salakuljetuksen ehkäisemisestä 9 päivänä toukokuuta 1932 annetun lain (135/1932) 2 §,

6) 22 päivänä huhtikuuta 1999 annetun kokoontumislain (530/1999) 27 §,

7) liikennetarvikkeiden kaupasta, asennuksesta ja korjauksesta 14 päivänä heinäkuuta 1978 annetun lain (570/1978) 8 §:n 2 momentti,

8) luottoehdoista osamaksukaupassa 21 päivänä joulukuuta 1962 annetun lain (622/1962) 4 a §:n 2 momentti, sellaisena kuin se on laissa 118/1970,

9) liikennevalvontaa vaikeuttavien laitteiden kieltämisestä 24 päivänä heinäkuuta 1998 annetun lain (546/1998) 5 §,

10) puolustustarvikkeiden maastaviennistä ja kauttakuljetuksesta 9 päivänä maaliskuuta 1990 annetun lain (242/1990) 8 §,

11) räjähdysvaarallisista aineista 19 päivänä kesäkuuta 1953 annetun lain (263/1953) 11 §:n 3 momentti, sellaisena kuin se on laissa 89/1983,

12) tuontipolttoaineiden velvoitevarastoinnista 28 päivänä marraskuuta 1994 annetun lain (1070/1994) 23 §:n 2 momentti,

13) 10 päivänä huhtikuuta 1987 annetun lääkelain (395/1987) 99 § sekä sen edellä oleva väliotsikko, sellaisena kuin 99 § on osaksi laissa 1046/1993,

14) 27 päivänä elokuuta 1999 annetun painelaitelain (869/1999) 22 §,

15) 10 päivänä kesäkuuta 1988 annetun radiolain (517/1988) 20 §:n 3 momentti, sellaisena kuin se on laissa 677/1992,

16) 17 päivänä toukokuuta 1947 annetun rajavyyhkelain (403/1947) 10 §:n 3 momentti, sellaisena kuin se on laissa 533/1976,

17) 6 päivänä maaliskuuta 1942 annetun standardisoimislain (197/1942) 10 §:n 2 momentti,

18) 27 päivänä maaliskuuta 1991 annetun säteilylain (592/1991) 63 §,

19) 30 päivänä huhtikuuta 1997 annetun telemarkkinalain (396/1997) 46 §,

20) 23 päivänä toukokuuta 1969 annetun torjunta-ainelain (327/1969) 10 §:n 4 momentti, sellaisena kuin se on laissa 707/1995,

21) 10 päivänä helmikuuta 1995 annetun viihdelaitelain (164/1995) 13 §,

22) 3 päivänä joulukuuta 1993 annetun jätelain (1072/1993) 64 §,

23) kaupankäynnistä vakioiduilla optioilla ja termineillä 26 päivänä elokuuta 1988 annetun lain (772/1988) 5 luvun 6 §,

24) 24 päivänä heinäkuuta 1981 annetun maa-aineslain (555/1981) 17 §:n 3 momentti,

25) 18 päivänä tammikuuta 1985 annetun rakennussuojelulain (60/1985) 25 §:n 3 momentti,

26) 14 päivänä kesäkuuta 1996 annetun sähköturvallisuuslain (410/1996) 55 §,

27) eläinlääkinnällisestä rajatarkastuksesta 20 päivänä joulukuuta 1996 annetun lain (1192/1996) 28 §, sekä

28) eläinten lääkitsemisestä 27 päivänä kesäkuuta 1997 annetun lain (617/1997) 38 §.

2 §

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä kuuta 20 .

21.

Laki**oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan oikeudenkäynnistä rikosasioissa 11 päivänä heinäkuuta 1997 annetun lain (689/1997) 5 luvun 3 §:n 1 momentin 5 kohta, 7 luvun 2 §:n 1 momentin 4 kohta ja 8 luvun 11 § sekä

lisätään 1 lukuun uusi 8 a § ja 11 a § seuraavasti:

1 luku

Syyteoikeudesta

8 a §

Jollei yleinen etu muuta vaadi, syyttäjä saa jättää menettämiskaavan esittämättä, jos

1) hyöty taikka esineen tai omaisuuden arvo on vähäinen,

2) vaatimuksen perusteiden selvittämisestä tai sen käsittelemisestä tuomioistuimessa aiheutuisi asian laatuun nähden ilmeisen kohtuuttomia kustannuksia tai

3) rikoksesta jätetään syyte nostamatta 7 tai 8 §:n taikka muun vastaavan lainkohdan nojalla.

11 a §

Päätös jättää menettämiskaava esittämättä on annettava tiedoksi sille, jota asia koskee, siten kuin 9 §:n 1 momentissa säädetään. Lisäksi on soveltuvin osin noudatettava, mitä 10 ja 11 §:ssä säädetään.

5 luku

Syytteen vireillepanosta

3 §

Haastehakemuksessa on ilmoitettava:

5) rangaistus- ja menettämiskaava sekä

muut vaatimukset ja lainkohdat, joihin ne perustuvat;

7 luku

Asiantuntijan yksin ajaman rikosasian käsittelystä

2 §

Haastehakemuksessa on ilmoitettava:

4) rangaistus- ja menettämiskaava sekä lainkohdat, joihin ne perustuvat;

8 luku

Asiantuntijasta

11 §

Asia voidaan tutkia ja ratkaista vastaajan poissaolosta huolimatta, jos hänen läsnäolonsa asian selvittämiseksi ei ole tarpeen ja jos hänet on sellaisella uhalla kutsuttu tuomioistuimeen. Tällöin voidaan tuomita sakkorangaistus tai enintään kolmen kuukauden vankeusrangaistus ja enintään 50 000 markan suuruinen menettämiskaava.

Jos vastaaja on tuomittu 1 momentin nojalla rangaistukseen tai menettämiskaavaan, mutta hänellä on ollut laillinen este, jota hän ei ole voinut ajoissa ilmoittaa, vastaajalla on oikeus saattaa asia käsiteltäväksi uudelleen ilmoittamalla siitä tuomiois-

tuimelle 30 päivän kuluessa siitä, kun hän on todisteellisesti saanut tiedon tuomitusta rangaistuksesta tai menettämisseuraamuksesta. Jos vastaaja ei näytä toteen laillista estettä, asiaa ei oteta tutkittavaksi.

Vastaajan poissaolo ei estä syytteen eikä muiden vaatimusten hylkäämistä.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 20 .

Naantalissa 16 päivänä kesäkuuta 2000

Tasavallan Presidentti

TARJA HALONEN

Oikeusministeri *Johannes Koskinen*

